

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİMİN SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ

T.C MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞINA BAĞLI
YATILI VE PANSİYONLU İLKÖĞRETİM OKULLARIN
TARİHSEL GELİŞİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

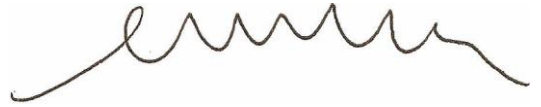
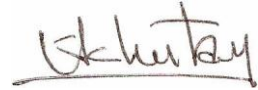
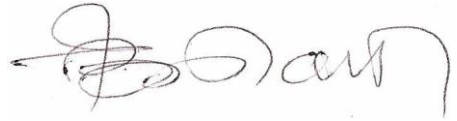
Hazırlayan
Zeynep GÖNEN CENGİZ

Danışman
Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR

ANKARA-2008

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Zeynep GÖNEN CENGİZ’ e ait “ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulların Tarihsel Gelişimi” başlıklı tezi 17/06/2008 tarihinde, jürimiz tarafından Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı**İmza****Üye (Tez Danışmanı) :****Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR****Üye : Prof. Dr. Ülker AKKUTAY****Üye : Doç. Dr. Yusuf BUDAK**

ÖNSÖZ

Türkiye’deki yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okullarının tarihsel gelişimi ile ilgili yürüttüğüm çalışmalarım sırasında değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR’E yapmış olduğu rehberlik ve yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmalarımın her safhasında beni destekleyen annem, babam ve eşim Halit Sinan CENGİZ’E teşekkürü borç bilirim.

Zeynep GÖNEN CENGİZ

20.05.2007

ANKARA

ÖZET

T.C MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞINA BAĞLI YATILI VE PANSİYONLU İLKÖĞRETİM OKULLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Zeynep GÖNEN CENGİZ

Yüksek Lisans, Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri

Tez Danışmanı: Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR

Haziran 2008, 127 sayfa

Bu araştırmada, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları'nın, ortaya çıkmasında ve gelişiminde etkili olan sosyal, ekonomik ve siyasal nedenler incelenmiştir.

Araştırmanın çalışma evrenini, Türkiye Cumhuriyeti eğitim tarihi içinde Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları oluşturmaktadır.

Elde edilen sonuçlar;

Cumhuriyetin ilk yıllarında yatı mektepleri adı ile açılan bu okulların ortaya çıkmasında etkili olan sosyal nedenler; ülke coğrafyası üzerinde yaşayan insanların %80'inin köylerde oturması ve bu nüfusun bazı bölgelerde dağınık halde yerleşmesidir. Bu dönemde bu nüfusun okuryazar oranının çok düşük olması mücadele edilmesi gereken önemli bir sorun olmuştur. Bu yerleşkelerde bulunan İlköğretim çağı nüfusunun belli merkezlerde yatılı ilköğretim bölge ve pansiyonlu ilköğretim okulları kurularak okutulması uygun görülmüştür.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yatı mektepleri adı ile açılan bu okulların ortaya çıkmasında etkili olan ekonomik nedenler; Milli Eğitim Bakanlığı'nın dağınık yerleşkelerde yaşayan ilköğretim çağı nüfusunun eğitim öğretim görebilmesi için okul binası, öğretmen ve eğitim araç gereçleri gibi unsurları her köye götürebilecek ekonomik güce sahip olmamasıdır. Bu nedenle belli merkezlerde yatılı ilköğretim bölge ve pansiyonlu ilköğretim okulları kurularak okutulması uygun görülmüştür.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yatı mektepleri adı ile açılan bu okulların ortaya çıkmasında etkili olan siyasal nedenler; Cumhuriyet yönetimi ile birlikte eski yönetim anlayışının değişimi ile birlikte yapılan inkılapları geniş halk kitlelerine anlatma ve bu değişikliklere uygun vatandaş eğitimi ihtiyacı doğmuştur. Bu nedenle nüfusun çoğunluğunun yaşadığı köylere ilköğretimi ulaştırmak amacıyla belli merkezlerde yatılı ilköğretim bölge ve pansiyonlu ilköğretim okullarının kurulması uygun görülmüştür.

Günümüze kadar ilköğretim uygulamasında yapılmak istenen sosyal, ekonomik ve siyasal amaçlı tüm reformların geniş halk kitlelerine ulaştırmak için belli merkezlerde yatılı ilköğretim bölge ve pansiyonlu ilköğretim okullarının kurulması uygun görülmüştür.

ABSTRACT

THE DEVELOPMENT OF HISTORICAL OF BOARDING AND PANSION PRIMARY SCHOOL CONSİST İN MİNİSTRY OF EDUCATION

Zeynep GÖNEN CENGİZ

Mastery, The Baseline of Social and Historical About Education

Thesis Consultant: Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR

June 2008, 127 page

In this study, the formation causes of boarding and pansion primary school which associated with minister of education was analysed in terms of social, economics and political characteristics.

The whole words of this study was boarding and pansion primary school on history of trained in Turkey.

Results;

The social causes; the 80,0% of the population have been lived at village and located dispersedly. The percentage of literacy was low at first year of republic period that was important problem. The child who lived at village was educated in boarding and pansion primary school was found appropriate.

The economics causes; Ministry of Education didn't have economic potential to provide for constituent such as school building, teachers, training store for every village. For this reason, the boarding and pansion primary school was found appropriate.

The political causes; the revolution sould explained to population at first year of republic period. For this reason, the boarding and pansion primary school was found appropriate.

The boarding and pansion primary school was found appropriate because all the reforms that in order to social, ecomonics and political was neccesary to explain to people in mass.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
BÖLÜM 1.....	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.1.1. İlköğretimin Tanımı ve Önemi.....	8
1.1.2. İlköğretimin Amaçları ve Görevleri.....	9
1.1.3. Cumhuriyet Öncesi İlköğretim Uygulamaları.....	10
1.1.4. 1924-1942 Yılları Arasında İlköğretim Uygulamaları	13
1.1.5. 1942-1950 Yılları Arasında İlköğretim Uygulamaları.....	17
1.1.6. 1950 -1960 Yılları Arasında İlköğretim Uygulamaları	19
1.1.7. İlköğretim ve Eğitim Kanunu ve İlköğretim Uygulamaları	20
1.1.8. Milli Eğitim Temel Kanun ve İlköğretim Uygulamaları	22
1.1.9. Sekiz Yıllık Kesintisiz İlköğretim Uygulamaları	24
1.1.10. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarının Tanımı ve Kapsamı.....	27
1.1.11. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarının Amaçları...	28
1.1.12. Yatılı ilköğretim bölge okulları ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarının Önemi.....	28
1.1.13. Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarının Tarihsel Temelleri.....	29
1.1.14. Problem Cümlesi.....	32
1.1.15. Alt Problemler.....	32
1.1.16. Araştırmanın amacı.....	32
1.1.17. Önem.....	32
1.1.18. Varsayımlar.....	33
1.1.19. Sınırlılıklar.....	33
1.1.20. Tanımlar	34

1.1.21. Kısaltmalar.....	35
1.1.22. İlgili Yayın ve Araştırmalar.....	36
1.1.22.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar.....	36
1.1.22.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	38
BÖLÜM 2.....	40
YÖNTEM.....	40
2.1. Araştırmanın Modeli	40
2.2. Evren ve Örneklem.....	40
2.3. Veri Toplama Aracı	40
2.4. Verilerin Analizi.....	41
BÖLÜM 3	42
BULGULAR VE YORUMLAR.....	42
3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	42
3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	72
3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	91
BÖLÜM 4.....	116
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	116
4.1. Sonuçlar.....	116
4.1.1. Sosyal Nedenlerle İlgili Sonuçlar.....	116
4.1.2. Ekonomik Nedenlerle İlgili Sonuçlar.....	118
4.1.3. Siyasal Nedenlerle İlgili Sonuçlar.....	119
4.2. Öneriler.....	120
4.2.1. Sosyal Nedenlerle İlgili Öneriler.....	120
4.2.2. Ekonomik Nedenlerle İlgili Öneriler.....	120
4.2.3. Siyasal Nedenlerle İlgili Öneriler.....	121
KAYNAKÇA.....	122

TABLO DİZİNİ

	Sayfa No
Tablo I-1. 1923-1944 yılları arasında ilköğretim okullarındaki sayısal gelişmeler.....	17
Tablo III-1. 1960- 1973 Yılları Arasında Yatılı Bölge Okullarındaki Sayısal Gelişmeler	56
Tablo III-2. İllere göre okul sayıları (ilk-orta).....	59
Tablo III-3. Temel Eğitim Yatılı Bölge Okullarında Sayısal Gelişim (1970-1977).....	61
Tablo III-4. 2001- 2002 öğretim yılında yatılı ilköğretim okullarında bölgelere göre okul, öğrenci ve öğretmen sayıları.....	65
Tablo III-5. Yatılı İlköğretim bölge okullarının sayısal gelişimi (2000-2007).....	68
Tablo III-6. Pansiyonlu İlköğretim Okullarının Sayısal Gelişimi (2000-2006).....	69

HARİTA DİZİNİ

	Sayfa No
Harita I. 1972-1973 öğretim yılı yatılı bölge okulları (İlk-orta).....	58

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İnsanlık tarihi boyunca birden çok eğitim tanımına rastlamak mümkündür. Yapılan tanımlamalarda insanlık tarihi içinde yaşanan sosyal, ekonomik ve siyasal olayların etkisi ile ortaya çıkan toplumsal ihtiyaçlar belirleyici olmuştur. Bu tanımlamaları incelemek problem durumunu açıklamak açısından yararlı olacaktır.

Aristoteles'e göre eğitimin temel görevi, insanı içersinde yer aldığı toplumun ya da devletin erdemli ve bilgili bir unsuru yapmaktır. İnsan ancak bu şekilde eğitildiği zaman mutlu olur (Aktaran: Aytaç, 1998: 46).

John Dewey göre ise, eğitim bireye doğanın hazır olarak vermediği şeyleri vermektir, yani bireyi toplum kurallarına alıştırmak, doğal yetenek ve güçleri toplumsal değerlere uydurmaktır (Dewey, 1996: 152).

Bu tanımların bireyi eğitimin nesnesi olarak görmenin yanında bireyi toplumsal düzenin devamlılığı için eğitmekten bahsettiği söylenebilir. Eğitim, toplumsal yapının devamlılığını sağlayan bir araçtır. Bu fikri destekleyen bir diğer eğitim tanımını da Durkheim yapmıştır. Durkheim'a göre eğitim, “yetişkin kuşakların, toplumsal yaşam için henüz hazır olmayan kuşaklar üzerine uyguladığı etkidir” (Aktaran: İnal, 2004: 43).

Durkheim'in bir diğer söylemi de tarihsel çalışmalara ışık tutmaktadır. Eğitim sistemlerinin oluşumu ve gelişimine yönelik yapılan tarihsel incelemelerin bu sistemlerin din, politik örgütler, bilimin gelişme derecesi, sanayinin durumu gibi makro etmenlere bağlı olduğunu ve bu tarihsel etmenlerden ayrı biçimde ele alındığında eğitim sistemlerinin anlaşılamayacağını öne sürmüştür (İnal, 2004: 43).

Bu tespiti dayanarak eğitim, toplumsal yapıyı etkilemesinin yanı sıra diğer toplumsal kurumların ve tarihsel gelişmelerin etkisi altında şekillenmektedir.

“Eğitim kültürel sistemin bir alt sistemidir. Toplumlar kendilerine uygun insanı, kendilerine özgü eğitim süreci ve sahip oldukları kültür içeriği ile yetiştirirler. Eğitim süreci evrenselidir ama onun içeriği toplumsaldır; toplumdan topluma değişir. Nelerin, nerede, nasıl ve nice öğrenileceğini toplumsal kurum ve örgütler belirler. Hemen her toplum, kendi insanını kendi örgütlenme düzeniyle yetiştirir. Bu insan yetiştirme düzenine eğitim süreci denir.” (Güvenç, 2003: 281).

Türkiye Cumhuriyeti Eğitim sisteminin de, toplumsal yapıda olan değişim ve gelişmelerin içinde şekillendiği söylenebilir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti’nin toplumsal değişim süreçlerinin sosyal, ekonomik ve siyasal boyutlarını ele almak problem durumunu açıklamak konusunda yararlı olacağı düşünülmüştür.

Her ulusun, toplumun, topluluğun gerçeği, diğerininkiyle aynı değildir. Türk toplumunda bulunan sorunların bilinmesi, bunları çözecek insan gücünün yetiştirilmesi gereklidir. İnsanların hem nicelik, hem de nitelik açısından yetiştirilmesi eğitim sisteminden beklenir. Böylece eğitim sistemi, tüm toplumun gerçeklerinden hareketle, onun sorunlarına ve çözüm yollarına dayalı hedefler, içerik, eğitim ve sınav durumları saptamalıdır. Eğer bunu yapmazsa, hem kendisinin, hem de toplumsal sistemin bozulup yıkılmasına neden olabilir (Sönmez, 2008; 62).

Toplumumuzun tarihsel süreçleri incelendiğinde, çağdaşlaşma en önemli hedef olduğu söylenebilir. Çağdaşlaşmak için birçok yenilik yapılmıştır. Toplumun bu devrimleri benimsemesi, sosyal ve ekonomik yönden kalkınması hedeflenmiştir. Çağdaş medeniyetler seviyesine ulaştırmanın en etkili yolunun nitelikli insan yetiştirmek olduğu vurgulanmıştır. Eğitim, insan gücünün etkili biçimde şekillendirildiği önemli bir kurumdur. Bu fikrin ifade edildiği 1922 tarihli dönemin Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi’nin açıklamasının özeti aşağıdadır.

T.B.M.M'nin kuruluşundan itibaren medreselerin ve imam-hatip gibi dini okulların kurulması hakkında birçok öneriler verilir ve bunlar komisyonlarda görüşülürken; Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey, eğitim ve öğretim sorunlarının kendi göreneklerimiz içinde halledilemeyeceğini, bu günkü Türkiye'yi medreselerin değil, batı örneğine göre kurulan okulların kurtardığını belirterek şöyle diyordu.

“Maarifimizin ruhu milliyet, istikameti garp, hedefi milli iktisattır.” (Aktaran: Ergün, 1982; 16).

Bu açıklamada belirtildiği gibi dönemin eğitim politikası: vatandaşlara milli değerleri kavratan, yaklaşımları ve yöntemleri modern olan, ulusal ekonomiyi canlandıracak nitelikli iş gücünü sağlayan şekilde özetlenebilir.

Eğitim, toplumsal değerleri ve davranışları bireye öğretirken ona ihtiyaç duyduğu nitelikleri kazandırır. Eğitim ve öğretim bireyi toplumsallaştırıp ihtiyaç duyduğu üretim sistemleri için bilgi, beceri ve davranışları kazandırır. Eğitim etkinlikleri, bir toplumun aynası gibidir. Bu nedenle hemen her ülke, hedeflediği ekonomik ve sosyal gelişmişlik gücüne ulaşmak ya da bu düzeni sürdürmede eğitimi itici güç olarak kullanmaktadır (Aralpcan, 1998;1).

Cumhuriyetin ilk yıllarında ilan edilen Maarif Misakı'nda ilköğretimin amacı; Türk milletini medeniyet seferinde en ileriye götürmek ve Türk olmak gururu ile yetiştirmektir. 1926 ilkokul programında amaç; genç kuşağı çevresine etkin bir şekilde uyum sağlamak suretiyle iyi vatandaşlar olarak yetiştirmektir. 1929 tarihli ilkokul yönetmeliğinde amaç; çocuklara beden ve ruh sağlığına sahip olacakları bir ortam içinde gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak, Türk milletine ruhen ve bedenlen yararlı insanlar yetiştirmektir. 1939 köy okulları müfredatında amaç, çevresinde işine yarayacak bilgilere ve özelliklere sahip, köy hayatına uyumlu iyi insan yetiştirmektir. 1936 tarihli ilkokul programında ise, cumhuriyetçi, devletçi, laik, inkılâpçı yurttaşlar; beden, ruh ve düşünce sağlığı yerinde, mesleki becerilere sahip insanlar yetiştirmektir (Cicioğlu,1985: 80, 81).

Bu açıklamada bahsi geçen program, yönetmelik ve müfredat metinleri itibariyle, Türkiye Cumhuriyetinde kuruluştan itibaren hedeflenen toplumun; ulusal, ulus olma bilincini kavramış, ekonomiyi var edecek mesleki bilgi ve beceriye sahip ve yapılan devrimleri benimsemiş vatandaşlardan oluştuğu söylenebilir. Bu ideale uygun okullar

kurup, programlar geliştirerek eğitimi araç olarak kullandığı söylenebilir. Eğitime verilen önemin bir diğer yansıması ise anayasada var olması ile açıklanabilir.

Ülkemizde şu anda geçerli olan 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre; kimse eğitim öğretim hakkından yoksun bırakılamaz ve ilköğretim kız ve erkek öğrenciler için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra kurulan hükümetler, okul çağındaki bütün çocuklarımızın ilköğretimden yararlanması için eğitimde fırsat eşitliği sağlamayı amaçlayan bir eğitim politikasıyla bilgisizliği yok etmeyi hedef saymışlardır. İlköğretimin zorunlu olarak kabul edilmesi ve devlet okullarında parasız oluşu, 1924 Anayasasının 87. maddesinde Türk çocukları için mecburi ve devlet okullarında parasız eğitim hizmeti olarak yer almıştır. Osmanlı devleti döneminde, 1913 yılında çıkarılan Tedrisatı İptidaiye Kanunu Muvakkatinin (Geçici İlköğretim Kanunu) birinci maddesi "İlköğretim zorunlu ve devlet okullarında ücretsiz sunulması"nı emretmiştir. İlköğretim zorunluluğu, Cumhuriyet döneminde Anayasal bir zorunluluğa dönüştürülmüştür (Gelişli, 2005; 13).

Türkiye Cumhuriyeti'nde, 3 Mart 1924 tarihli, 430 sayılı, Tevhid-i Tedrisat Kanunun ilanından sonra, Anayasal hak olan eğitim işleri Milli Eğitim Bakanlığınca yönetilmeye ve yürütülmeye başlamıştır (Milli Eğitim Mevzuatı, 2006;5).

Eğitim sistemimizin ilk basamağını ilköğretim kurumları oluşturur. 14.06.1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanuna göre, İlköğretim kurumlarının amaçları şunlardır:

- Her Türk çocuğuna iyi vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak, onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek.
- Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve becerileri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.
- İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, orta öğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı

konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapmaktır (Milli Eğitim Mevzuatı, 2006; 12).

Ülkemizde ilköğretim amaçlarının gerçekleştirildiği kurum okuldur. Okullar istenilen davranış değişikliklerinin kasıtlı ve planlı olarak meydana getirmekle görevlidir. Okul, belli bir program uyarınca işletilmekte olan davranış değiştirme kurumudur (Özçelik, 1987; 6).

Çağdaş ülkelerde bu gün eğitim denince akla önce okul, okul denince de akla çoğunlukla eğitim-öğretim süreci gelmektedir. Beş ile yedi yaşındaki çocukların, yirmi beş yaşındaki gençlerin, ergin kişilerin eğitim aldıkları kurumlara bu gün okul denmektedir. Okulun başlıca görevleri şunlardır:

- Okul öncesi çağda birbirinden farklı yaşantılar geçirmiş bireyleri ortak yaşantılardan geçirerek ailede daha önce başlatılan toplumsallaştırmayı sürdürmek.
- Öğrencilerin doğuştan sahip olduğu yetenekleriyle sonradan öğrendiği becerileri değerlendirip, bireylerin seçim ve eğilimleriyle, toplumun bu günkü ve gelecekteki insan gücü ihtiyacı doğrultusunda geliştirip dengeleyerek geleceğin uzmanlarıyla, meslek, sanat ve zanaat adamlarını (ulusal işgücünü) yetiştirmektir.
- Yukarıdaki iki görevi yerine getirirken, yani çocuğu iyi vatandaş, vatandaşı uzman kişi yaparken, uzman ile vatandaşın okulda olduğu gibi okul sonrasında da birbirini kabul etmesini sağlamak. Başka bir deyişle “çocukluk içinde birlik” , ya da birlik içinde çocukluk ilkelerinin eğitimini yaparak bireylere, küme, toplum ve ulus olma bilincini kazandırmaktır (Güvenç, 2003: 284).

Bu tanımlama ve amaçlardan yola çıkılarak ilköğretim okullarının ulus olma idealini gerçekleştirme ve bu ideal çerçevesinde insan yetiştirme açısından öneminin büyük olduğu söylenebilir. Bu nedenle, ülkemizde ilköğretim kurumları ne durumda olduğuna incelemekte yarar vardır.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununa göre, ülkemizde ilköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir. Nüfusun az ve dağınık olduğu yerlerde, köyler gruplaştırılarak, merkezi durumda olan köylerde ilköğretim bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmının mümkün olmadığı yerlerde yatılı ilköğretim bölge okulları kurulur.

222 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununa göre, ülkemizde ilköğretim uygulaması için düzenlenmiş birden fazla okul türü vardır. Bunlar;

- Gündüzlü,
- Pansiyonlu, Yatılı ilköğretim okulları,
- Gezici okullardır.

Bu üç tür ilköğretim okulundan birisi de araştırma konumuz olan Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarıdır. Bu tür okulların günümüzde ilköğretimi yaygınlaştırmada önemli olduğu söylenebilir.

Sadece günümüzde değil ilköğretimi yaygınlaştırma sorunun baş gösterdiği her dönem için bu okullar önemini kaybetmemiştir. 15 Temmuz 1923 tarihli birinci Heyeti İlmîye toplantısında gündeme gelmiştir. Bu toplantıda, ilköğretimle ilgili alınan önemli kararlardan birisi:

Maarif Vekâletinden başka bakanlıklar ilköğretim yaptıramaz, bu bakanlıkların elinde var olan okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmesi kararlaştırılmıştır. Küçük köyler için seçilecek yerlerde “Leyli Köy Mektepleri” (Yatılı Bölge Okulları) kurulacak, hatta gezici öğretmenler kullanılacaktır (Ergün, 1982; 29).

Bu karar göstermektedir bu dönemde Milli Eğitim davası önemsenmektedir. Milli Eğitim davası içinde ilköğretim kurumları, İlköğretim kurumları içinde ise köyde ilköğretimi gerçekleştirmenin yani yaygınlaştırmının önemli olduğu söylenebilir. Küçük köylerde ilköğretim uygulamaları için önerilen okul tipinin ise Yatılı bölge okulları olduğu görülmektedir.

Bu tip okullar, 8 Mart 1923 tarihinde, “Maarif Misakı” (Eğitim Andı) olarak bilinen genelgede tekrar gündeme getirilmiştir. Bu genelge, “Misak-ı Milli”, Misak-ı İktisadi” gibi Cumhuriyet’in ilk yıllarında ülkeye egemen olan kararlılığı göstermektedir (Binbaşioğlu, 2005; 248).

Maarif Misakı genelgesi Cumhuriyet’in ilk yıllarında, eğitim davasına verilen önemini göstermektedir. Bu genelgede ilköğretim davası ile ilgili ilkelerden bazıları şöyle sıralanabilir:

- Bölge okulları kurarak, bu okulları, etkinlik ilkesinin gereği olan “yaparak ve yaşayarak öğrenmeyi” sağlayan Avrupa’daki “yeni okullar” gibi çalıştırmak.
- Bu genelgenin en dikkate değer hükümlerinden birisi “yatılı ilkokullar” açılması ile ilgili olandır (Paragraf: 28). Birkaç ilin çocuklarını bir yerde toplayarak “yatılı ilkokullar” açılması öngörülmüştür. O tarihlerde bunun ne derece gerçekleştirilebildiği bir araştırma konusudur. Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati, 9 Şubat 1925’te yaptığı bir konuşmasında bu nitelikte 32 yatılı ilkokul olduğunu söylemiştir. Genelge bu yolla “eğitim birliğinin sağlanacağını”, öğrencilere “yurt sevgisi ve kardeşlik duyguları”nın artacağı vurgulanmıştır. Bunun için, Bakanlık, söz konusu genelgede bu okulların açılmasını her türlü araçla teşvik edeceği vaadinde bulunmuştur (Aktaran: Binbaşioğlu, 2005; 250).

Bu genelge ile özlenen okulların açılması, Cumhuriyet’in ilk on yılında gerçekleşme aşamasına gelmiştir. Tam bu biçimde olmasa bile, yatılı ve pansiyonlu bölge okulları ile yatsız bölge okulları Dr. Reşit Galip’in bakanlığı zamanında da açılmıştır. Üç yıllık köy okullarından mezun olan öğrenciler, en yakındaki beş yıllık yatılı ve pansiyonlu okullara devam ediyordu. Bu tür okulların miktarını ve verimlerini bilmiyoruz. Bu konuda da bir araştırma yapılmalıdır (Binbaşioğlu, 2005; 250).

Bu genelgede de ifade bulduğu gibi ilköğretimi yaygınlaştırmak, eğitim işleri arasında önemli bir konuma sahiptir. Yaygınlaştırma çabalarına çözüm olarak ta “yatılı ilkokulların” önerildiği söylenebilir.

Bu araştırma ile Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Sisteminde, ilköğretim uygulamaları içinde varlığını uzun zamandan beri sürdüren Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarının gelişiminin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu okulların açılmasında ülkenin sahip olduğu sosyal, ekonomik ve siyasal koşulların belirleyici olduğu düşünülmektedir. İlköğretim kavramının tanımlamak ve ülkemizde ilköğretim uygulamaların gelişimini incelemenin, problem durumunu açıklamak açısından yararlı olacağı düşünülmüştür.

1.1.1. İlköğretimin Tanımı ve Önemi

İlköğretim 6-12 yaş grubundaki öğrencilere temel becerileri kazandırarak onları hayata ve bir sonraki eğitim kurumlarına hazırlayan bir eğitim devresidir. Ülkemizde uzun yıllar beş yıllık ilkokul ve üç yıllık ortaokullardan meydana gelen bu kurumlar, 1997 yılında 8 yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitim kademesi haline gelmiştir. Yeni yasaya göre “İlköğretim kurumları 8 yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir” (Erden, 1998: 174, 175).

İlköğretim çağı öğrencileri, milli eğitim temel amaçları çerçevesinde eğitim ve öğretime tabi tutulurlar. İlköğretimin önemini arttıran ise örgün eğitimin zorunlu olmasıdır. Belirlenen zorunlu süre zarfında çocukların; iyi bir insan, iyi bir vatandaş ve yaşamlarını devamını sağlayacak bilgi ve beceriye sahip, meslek sahibi vatandaşlar olmaları sağlanır.

Eğitim imkânlarının sınırlı olduğu ve ilköğretimden sonra örgün eğitimi terk etme oranının yüksek olduğu az gelişmiş ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, toplumdaki bireylerin en azından temel bilgi ve becerilerle donanmış hale getirilmesi ilköğretim kademesinin eğitim sistemi içinde ayrı bir önemi vardır. Bu özelliklere sahip ülkelerde ilköğretimin temel bilgi ve beceriler kazandırdıktan sonra, ikinci kademe mesleğe hazırlamak gerekmektedir (Erden, 1998: 175).

İlköğretimin bir diğer önemi ise, eğitim öğretim hayatı için başlangıç olmasıdır. Okuma yazma öğretimi, temel matematik kavramlarının kazandırılması, aile sonrasında sosyal hayat içinde ilk defa bulunma, çocuklar için önemli başlangıç noktalarıdır. Bu başlangıçların niteliği, sürecin devamlılığında ve niteliğinde belirleyicidir.

İlköğretim, farklı aile ortamlarından ve yaşantılarından gelen bireylere, ortak amaçlar çerçevesinde davranışlar kazandırarak, toplumsal davranış biçimleri oluşması için yapılan eğitim çalışmaları içinde en yaygın olanıdır. Bu özelliği nedeniyle de önemini hiç kaybetmediği söylenebilir.

1.1.2. İlköğretimin Amaçları ve Görevleri

14.06.1973 tarihli, Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre ilköğretim kurumlarının amaç ve görevleri;

1. Her Türk çocuğuna iyi vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak, onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek.
2. Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve becerileri yönünde yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.
3. (Ek:16.8.1997–4306/4 md.) İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapılır.

a) İlköğretim kurumları:

Madde 24: (Değişik:16.8.1997 – 4306/5 md)

İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir.

b) Kuruluş şekilleri:

Madde 25: (Değişik. 16.6.1983 – 2842/9)

(Mülga birinci fıkra:16.8.1997–4306/9 md.)

Nüfusun az ve dağınık olduğu yerlerde, köyler gruplaştırılarak, merkezi durumda olan köylerde ilköğretim bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmının mümkün olmadığı yerlerde yatılı ilköğretim bölge okulları kurulur (Milli Eğitim Mevzuatı, 2006;6).

1.1.3. Cumhuriyet Öncesi İlköğretim Uygulamaları

Osmanlılar ve Osmanlılardan önce yaşamış Türk devletlerde ilköğretim zorunlu olmamıştır. Selçuklu imparatorluğu geleneksel eğitim politikası kapsamında eğitim işlerini devlet işlerinden ayrı ve vakıflara bağlı bir hizmet olarak yürütülmüştür (Cicioğlu, 1985: 3).

Osmanlıdan önce yaşamış Türk devletlerinde ilköğretim zorunlu olmadığı için günümüzle kıyaslandığında çok sınırlı bir etkinliğe sahipti. Selçuklularda ve Osmanlılarda dini bilgi verilmek için kurulan bu okullara mektep, darülmülîm, mektephane, muallimhane, sıbyan mektebi, mahalle mektebi denirdi. Bu okullarda eğitime 5–6 yaşlarında başlanır, çoğunlukla cami hocaları tarafından 3-4 yıl süren düzensiz bir eğitim verilirdi. Azınlıklarda da benzer uygulamalar vardı. Kiliseye bitişik okullarda papazlar dini eğitim verirlerdi (Akyüz, 2001: 78).

Devlet kademelerinde çalışacak elemanlar yetiştiren Enderun mekteplerinin “küçük oda”, “büyük oda” kademeleri, ilköğretim yaş dönemi öğrencilerine ilköğretimi verirdi. Ayrıca Şehzadegah Mektebi saraydaki şehzadelerin eğitimi için açılmış bir eğitim kurumuydu. Enderun mektebi ve Şehzadegah Mektebi dışındaki okullar varlığını, halkın ve vakıfların desteği ile sürdürmekteydi (Akyüz, 2001: 84).

Osmanlılarda devlet tarafından yıllarca ihmal edilen ilköğretim 19.yy başlarından itibaren önem kazanmaya başlamıştır. II.Mahmut döneminde, 1824 yılında yayınlanan bir ferman ile zorunlu ilköğretim kavramı ilk defa dile getirilmiştir. Bu fermanla dile getirilen bu istek 1869 tarihli Maarifi Umumiye nizamnamesinde de dile getirilmiş, 1876 Anayasası’nda hükme bağlanmıştır. Bu hüküm, sonraki yıllarda yayınlanan tüm anayasalarda yer almıştır (Akyüz, 2001: 146).

Yayımlanan bu fermanla, çocuklara okutulacak derslerin Kur'an, her çocuğun yeteneğine göre Tecvid, İlmihal gibi risaleler, İslam'ın Şartları ve din dersleri olduğu görülmektedir (Akyüz, 2001: 148).

Tanzimat dönemi başında, Sıbyan mektepleri çoğaltılmaya çalışılmış, herkesin okulda okutulması düşünülmüş, yaygınlaşma sağlanmaya çalışılmıştır.

Tanzimat dönemi sonlarına gelindiğinde, Saffet Paşa'nın Maarif Nazırlığı zamanında ilköğretimde ciddi adımlar atılmıştır. Maarifi Umumiye Nizamnamesi yayınlanmıştır.

Maarifi Umumiye Nizamnamesi'ne göre, her köyde en az bir sıbyan mektebi açılacak, masraflarını, öğretmen maaşlarını toplum karşılayacaktır. Öğretmenler yapılan nizamnameye göre seçilip atanacaklardır. Öğretim süresi dört yıl olacaktır. Bir yerde iki sıbyan mektebi varsa bunlardan birisi kızlar, öteki ise erkeklere ayrılacaktır. İlköğretimin zorunluluğuna uymayanlar için para cezası uygulanacaktır. Kızların 6–10, erkeklerin 7–11 yaşları arasında okula devam etmeleri zorunlu olarak görülmüştür (Akyüz, 2001: 150-151).

Bütün çabalara rağmen Tanzimat döneminde ilköğretim kurumlarında Ebuzziya Tevfik'in deyişiyle “tekkelerde ilahi okuyanları yetiştirir gibi” öğrenci yetiştirildi (Akyüz, 2001: 181).

Tanzimat dönemi, bütün eğitim kademelerinde olduğu gibi ilköğretimde de değişikliklerin hız kazandığı bir dönemdir. Batı tipi eğitim kurumları açılmıştır. Geleneksel Osmanlı eğitim kurumlarından farklılaşan bu eğitim kurumları tepkileri de beraberinde getirmiştir. Bu tepkiler eğitim tarihimizde “medrese zihniyeti” olarak yerini almıştır.

Avrupa ülkeleri ile hemen hemen aynı zamanlarda ilköğretimin zorunluluğu yasalaşmıştır. Ancak Avrupa ülkelerinde ilköğretimi yaygınlaştırılma amacına ulaşılmasına karşın, Osmanlıda yasalarda yer almanın dışına çıkamamıştır. Cumhuriyet dönemine kadar bu durum böyle devam etmiştir.

I. Meşrutiyet dönemi döneminden sonra, okullarda sayısal artış gözlemlenmiştir. II. Meşrutiyet dönemi içinde ilköğretimde en önemli gelişme, 1913 yılında Tedrisatı İptidaiye Kanuni Muvakkati'nin (İlköğretim Geçici Yasası) yürürlüğe girmesidir. Bu yasa ilköğretime uygulanabilir bir sistem getirmiştir. Geçici olmasına rağmen, Cumhuriyet yıllarında da birçok maddeleri yürürlükte kalmıştır.

Bu kanun ilköğretimin zorunlu ve Devlet okullarında meccani (parasız) olduğunu hükme bağlamıştır. Parasız öğretim ilk kez bu kanun ile kabul edilmiştir.

Kanun okulların örgütsel yapısı bakımından önemli bir değişiklik getirmiştir: O döneme kadar İptidai ve Rüşdi adlarıyla mevcut olan okullar birleştirilmiş ve Mektebi-i İptidaiye-i Umumiye (İlköğretim Genel Okulu) adını almıştır. İlköğretim bu şekilde 6 yıl olarak tespit edilmiş ve her biri 2 yıl süreli üç devreye ayrılmıştır: Devre-i Ula, Devre-i Mutavassıta (Vasatiye, Devre-i Aliye).

İlköğretim bu yasa ile birlikte yeni ders programlarına ve ders çeşitliliğine kavuşmuştur. Programlar gerek içerik gerekse yöntem açısından farklılık göstermiştir. Bu yeni uygulamalara uygun kitaplar yazılmıştır. Eğitim sorunlarının tartışıldığı ve yeni programın tanıtıldığı dergiler (Tedrisat Mecmuası) yayımlanmaya başlamıştır (Akyüz, 2001: 243-244).

II. Meşrutiyet dönemi içinde yapılan tüm yeniliklere rağmen taşrada büyük bir eğitim problemi mevcuttur. 1910'da Adana'nın Hassa kazasında ilkokulu gezen gazeteci Ahmet Şerif şöyle yazar: "Hocalara ve çocuklara baktım bu malzeme ile inşa edilecek geleceğin binasını tam bir üzüntü ile düşündüm. Anadolu'da bir okulu ziyaret etmek, elem çiçekleri toplamak demektir. Halkımızın Maarife ihtiyaç duymasını bekleyecek olursak pek geç kalacağız... Hükümet ve hamiyet sahipleri memleketin İstanbul'dan ibaret olmadığını düşünmelidir" (Aktaran: Akyüz, 2001: 245).

II. Meşrutiyet dönemi; Cumhuriyet dönemi eğitim felsefesi ve politikalarının temelini oluşturacak olan köy ve köylünün eğitimi fikirlerin ortaya koyulduğu dönemdir. Bu dönem içinde bu görüşlerin mimarları; Satı Bey, Edhem Nejat, Ziya Gökalp, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu gibi eğitimcilerdir. Bu büyük eğitimciler ilköğretimin önemini belirtip ilköğretim üzerine birçok çalışmanın önderi olmuşlardır.

Kurtuluş savaşı ile başlayan Cumhuriyet eğitim tarihinde ilköğretim okulları ile ilgili gelişmeleri birkaç dönem halinde incelemek mümkündür. Bu dönemler şöyle belirginleştirilebilir:

- 1- 1924-1942 Yılları Arasında İlköğretim Uygulamaları
- 2- 1942-1950 Yılları Arasında köy enstitülerini de içeren İlköğretim Uygulamaları
- 3- 1950-1960 Yılları Arasında İlköğretim Uygulamaları
- 4- İlköğretim ve Eğitim Kanunu ve İlköğretim Uygulamaları
- 5- Milli Eğitim Temel Kanun ve İlköğretim Uygulamaları
- 6- Sekiz Yıllık Kesintisiz İlköğretim Uygulamaları

1.1.4. 1924- 1942 Yılları Arasında İlköğretim Uygulamaları

1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Türkiye Cumhuriyeti'nde okul kuruluş sistemi ile ilgili ilk köklü değişiklikler olmuştur. Bu kanunla laik, demokratik, birlik okulunun temeli atılmıştır (Maarif Vekilliği, Maarif ile İlgili Kanunlar, 1940; 14).

İlköğretimin zorunluluğu ve devlet okullarında parasız oluşu 1924 Anayasasında tekrarlanmıştır (madde 84). 22 Mart 1926 tarihli ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanunla şu hüküm getirilmiştir: “ İlköğretim çağındaki çocuklar meslek mekteplerine giremezler. İlköğrenim çağını geçirmiş ve hiç öğrenim görmemiş çocukları kabul eden kurumlar, bunlara ilköğrenimi vermeğe mecburdur” (Maarif Vekilliği, Maarif ile İlgili Kanunlar, 1940; 19).

1926 tarihli kanunda, ilköğretim kurumlarını şehir- kasaba ve köy; “gündüz” ve “yati” ilk mektepleri olarak göstermiş ve gündüz ilk mekteplerinin illerin özel idare gelirleriyle açılacağını belirtmiştir. Yatılı okulların giderleri bakanlıkça karşılanacaktır ifadesi yer almaktadır (Maarif Vekilliği, Maarif ile İlgili Kanunlar, 1940; 19).

Cumhuriyet döneminde köylerin çoğuna uzun yıllar okul yapılmamış, öğretmen sağlanamamıştır. Eğitim Bakanı Saffet Arıkan'ın Mayıs 1936'da TBMM'de söylediğine

göre o yıllarda 40 bin köyden 35 bininde okul ve öğretmen yoktur. Okulu olan köylerin bazılarında da ilköğretim ancak 3 yıl sürelidir, Temmuz 1939'da Birinci Eğitim Şurası'nda tüm köy okulları 5 yıla çıkarılmıştır (Akyüz, 2001: 315).

Yapılan uygulamalar göstermektedir ki Cumhuriyetin ilk yıllarında, kırsal alandaki ilköğretim uygulamalarında, önemli derecede nicelik ve nitelik sorunu mevcuttur. Bu nedenledir ki Cumhuriyet döneminde ilköğretim bir köy eğitimi sorunu olarak görülmüştür. Nüfusun büyük bölümünün köylerde olması sorunun en önemli nedeni olduğu söylenebilir.

Cumhuriyetin kuruluşuyla başlayan yeniliklerin ilköğretimi etkileyen hususları hayata geçirmeye yönelik hazırlanan 1929 tarihli İlk Mektepler Talimatnamesi çıkarılmıştır. Bu talimatnameyle eğitim-öğretim işleri düzen kazanmıştır. Bu talimatnameye göre ilköğretimin tanımı: Umumi ilk mektepler mecburi tahsil yaşında bulunan çocukların talim ve terbiyesi için devlet tarafından veya devlet namına açılan ve idame olunan ilk tahsil müesseseleri olarak yapılmıştır.

1929 tarihli İlk Mektepler Talimatnamesi'ne göre ilköğretimin amaçları şöyledir:

Madde 21: İlk mekteplerde terbiyenin ilk ve son maksadı çocukların milli hayata layıkıyla uyum sağlamalarıdır. Bunun için mekteplerle milli cemiyet arasında sıkı bir beraberlik ve bağlılık olmalıdır.

Madde 35: İlk mektep terbiyesinde daima göz önünde tutulması gereken bir diğer konu da milli iktisattır. Talebeye her fırsattan yararlanarak milli iktisat hakkında fikirler vermelidir. Defter, kâğıt, kalem gibi şeyleri idareli kullanmayı öğrenmelidir. Milli iktisat, tasarruf fikirleri hesap derslerinde uygun konular seçilmek suretiyle telkin edilebilir.

Madde 36: Terbiyede Türklük ve Türk vatani esas mihveri teşkil etmelidir. Çocuklarda milli hislerin beslenmesi ve kuvvetlendirilmesi için her fırsattan istifade edilmelidir. Türk inkılâbı ve bu inkılâbın nimetleri, bu nimetlere ermek için yapılan büyük cıdaller (savaşlar) onlara layıkıyla anlatılmalıdır. Cumhuriyet ve 23 Nisan bayramları gibi büyük milli günlerde mektepte tertip olunacak müsamereler ve şenlikler, çocukların milli hassasiyetlerini arttırmak için en iyi fırsatları verir.

Madde 37: Talebe vatanının ve milletin simgesi olan bayrağı sevmeli ve ona hürmet etmelidir. Bunun için her ilk mektepte haftanın ilk günü sabahleyin ve son gün öğleden sonra bayrak töreni yapılmalıdır (Maarif Vekâleti, 1929; 11-13).

Bu talimatnamede Cumhuriyet rejimini pekiştirmek için okulların önemi açıkça belirtilmiştir. Yapılan tüm yenilikler halka okullarla özellikle ilk mekteplerle ulaştırılacağı, bu nedenledir ki cumhuriyet eğitiminin en önemli sorunu ilk mektep sorunu olduğu, ilk mekteplerin yaygınlaştırılması ve nitelikçe zenginleştirilmesi eğitim için birinci hedef olarak görüldüğü söylenebilir.

1930 yıllarında Halk Partisinin yayın organlarında, yöneticilerinin söylemlerinde, aydınların yazılarında hâkim olan inanç ve görüş, ülkenin çoğunluğunu meydana getiren köylü kitlesinin eğitilmesidir. Çünkü Türk köylüsü yoksulluktan, bilgisizlikten kurtulmadıkça inkılâplar başarılı olamayacaktır. Köye koşmak, köyü kurtarmak en büyük idealdir. Bu yapıldığı takdirde ilköğretim sorunu çözülecektir. Soruna ne kadar iyi niyetle yaklaşılmak ve çözümlenmek istenilirse istensin, günün koşullarında sorunların tam olarak çözümlenebilmesi mümkün değildir. Çünkü nüfusun büyük kısmı köylerde dağınık olarak yaşamaktadır. Köylerin coğrafi farklılıkları, nüfus dağılımları, ulaşım zorlukları ve her şeyden önce savaştan yeni çıkan bir ülkenin ekonomik sorunlarının olması nedenleriyle, ilköğretime, dolayısıyla köy eğitimine tam bir çözüm getirilememektedir (Cicioğlu, 1985: 38).

İsmet İnönü, 13 Mart 1934 yılında CHP toplantısında, ilköğretim sorunlarını açıkça şöyle dile getirmiştir:

“...İlk tahsil için 13.262 muallim çalışmaktadır. Bunların şehirlerde çalışanları 6638 kişidir. Bu günkü vaziyet takriben şehirde ve köyde hocaların yarı yarıya ayrılması gibi bir manzara gösteriyor. Mektep şehirlerde 1143, köyde 5401’dir. Talebe şehirde 257600, köyde 313180, hepsi 570780, ilk mekteplerde okuyan talebelerin yekûnu gibi görünüyor... Şu halde ilk mektep çağında bulunan çocukların 1/3’ü mekteplerde bulunuyor demektir. Şehirlerde 257.000 çocuktan 1/5’i olarak her sene 50.000 çocuk mezun olması lazımdır. Köy mekteplerinde 313.000 bulunduğuna göre bu miktarın 1/3’ü 100.000 talebenin mektebi bitirmesi lazımdır. Şu halde yekûn bu olduğuna göre 150.000 çocuğun ilk tahsili bitirmesi gerekir. Hâlbuki rakamlara bakacak olursak bu rakamların ancak yarısını görmekteyiz. Her sene köy, şehir, yatı mekteplerinden azami 75.000

öğrenci mezun olmaktadır. Şu halde mühim bir kısmı tahsilini bitirmeden okuldan ayrılmaktadır. İlk tahsile başlayan çocukların 1/3'ünü okutuyoruz, fakat 1/6'sına ilk tahsili tamamlatıyoruz. Şimdi sarf ettiğimiz bu parayı, bu aldığımız netice ile mukayese edecek olursak karşısında bulacağımız hakikat dikkati çekmeye layıktır. İlk tahsil için sarf edilen 13 milyon lira ile 170000 ilk tahsili bitirmiş çocuğu almayı karşılaştırırsanız maliyetin ne kadar yüksek olduğu ortaya çıkar. Bu meseleyi cesaretle hakikati olduğu gibi görmek zorundayız...”(MEB, 1946; 121).

İsmet İnönü ilköğretimin önemini ifade etmekle birlikte harcanan maddi ve manevi çabaların sonucu değiştiremediğini vurguluyor. Değiştirememek bir yana ülke bütçesi için zarar teşkil ettiğini vurgulamaktadır. Cumhuriyet'in onuncu yılına gelinmesine rağmen ilköğretim sorunu hala çözüm beklemektedir. On yıldan beri yürütülen çalışmalarda da değişik yöntemlere ihtiyaç olduğu söylenebilir.

CHP'nin 1935 yılı programında ilköğretim konusunda şu görüşlere yer verilmektedir.

1. Normal ilköğretim beş yıldır. Şehirlerde ve köylerde yahut köyler bölgesinde durum ve ihtiyaca göre ilkokullar bir program altında arttırılacaktır. Köylerdeki okullara sağlık, yaşayış ve içinde bulunduğu çevre şartları ile ilgili olan tarım ve sanat fikirleri verilecektir.
2. Köy çocuklarına kısa zamanda pratik hayat için gerekli bilgiyi verebilecek üç ve dört sınıflık köy okulları açılacaktır... Bunların çocukları yüksek öğretim derecelerine hazırlayan ilkokullardan ayrı bir tip olarak kurulup arttırılması planlanacaktır. Bu tip köy okullarında çocukların daha olgun yaşta okumaya başlamaları ve okumanın aralıksız devam etmesi ve bu işi devletin askerlik borcu gibi sıkı tutması lüzumludur. Az nüfuslu birkaç köyü okutacak normal ilkokullarda ayrı tipte köy okulları için pratik yoldan yatı evleri kurdurulur ve korunur (Aktaran: Cicioğlu, 1985: 40). Bu açıklamaların bu dönemde ilköğretim çalışmalarına verilen önemi gösterdiği söylenebilir. Yapılan çalışmaların okul, öğrenci ve öğretmen sayılarına nasıl yansıdığını incelemenin yararlı olacağı söylenebilir. Bu konuyla ilgili sayısal veriler Tablo I-1.'de verilmiştir.

Tablo I-1. 1923 -1951 Yılları İlköğretim Okullarındaki Sayısal Gelişmeler

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
1923-1924	4.894	341.941	10.238
1930-1931	6.598	489.299	16.318
1940-1941	10..596	955.957	20.564
1943-1944	12.182	995.999	22.287
1950- 1951	17.428	1.616.626	35.871

(DİE, 2004; 57-58)

Tablo I-1.'de görüldüğü gibi, Tevhid-i Tedrisat kanununun kabul edilmesinden sonra Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan çalışmaların sonucunda hızlı bir artış yaşanmıştır. 1923-1924 öğretim yılında 4.894 ilkokulda 341 öğrenci bulunmakta ve 10.238 öğretmen görev yapmaktadır. 1930-1931 öğretim yılında 6.598 ilkokulda 489.299 öğrenci bulunmakta ve 16.318 öğretmen görev yapmakta. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin eğitime verdiği önem sonucunda, ülkedeki okul, öğretmen ve öğrenci sayılarında hızlı artışlar sağlanmıştır. Bu artışlar 1940- 1941 öğretim yılına kadar hızla devam etmiştir. Öyle ki 10.596 ilkokulda 955.957 öğrenci bulunmakta ve 20.554 öğretmen görev yapmaktadır.

1943-1944 öğretim yılında 12.182 ilkokulda 995.999 öğrenciye ulaşılmış, öğretmen sayısı da 22.387 olmuştur. 1950-1951 öğretim yılında, 17.428 okulda, 1.616.626 öğrenci bulunmakta ve 35.871 öğretmen görev yapmaktadır. Bu artışları açıklamak için 1943-1950 yılları yapılan çalışmaları incelemenin yararlı olacağı düşünülebilir.

1.1.5. 1942-1950 Yılları Arasında İlköğretim Uygulamaları

19 Haziran 1942'de kabul edilen 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ile ilkokullar yeniden sınıflamaya tabi tutulmuş, beş yıllık kent ve kasaba okullarından köy okullarını ayırarak, değişik ad ve öğretim süreleri ile okullar sınıflandırılmıştır.

Bu sınıflandırma şöyledir:

1. Eğitimci köy okulu (öğretim süresi 3 yıl)
2. Öğretmen köy okulu (öğretim süresi 5 yıl)
3. Öğretmen ve eğitimci köy okulu (öğretim süresi 5 yıl)
4. Köy bölge okulları (yatılı – yatısız, öğretim süresi ilkokulla birlikte 9 yıl)
5. Köy ve bölge meslek kursları (ilkokul mezunları ve yetişkinler için) (Maarif Vekaleti, 1943;8-9).

1920’li yıllarda gündemde fakat başarılı olamayan yatılı ilköğretim düşüncesi, 1940’lı yıllarda yeniden canlandığı görülmektedir. Pansiyonlu köy bölge okulları bu düşüncenin ürünü olduğu söylenebilir.

Bu okulları başarı ile tamamlayan öğrencilerin Köy Enstitülerine gönderilmesi öngörülmüştür. Bu okullar çevre okullarının bağlı olduğu merkez okul misyonuna sahipti. Durumu elverişli vatandaşların kendi çocuklarının masraflarını karşılaması, diğer çocukların masraflarını ise geldikleri köyün bütçesinden karşılanması düşünülmüştür. Okul binalarının yapımı için köylüye düşün hizmetler bu kanunun 25. maddesinde şöyle ifade edilmiştir:

Köy halkından olan veya en az on altı aydan beri köyde yerleşmiş bulunanlardan 18 yaşını bitiren ve 50 yaşını geçmeyen her vatandaş, köy ve bölge okullarının kurulmasına, bu binalara su temin edilmesine, okul yollarıyla bahçelerinin yapılmasına ve bunların onarılması ile ilgili işler tamamlanıncaya kadar yılda en çok yirmi gün çalışmaya mecbur tutulur (Maarif Vekâleti, 1943; 64- 65).

Bu maddede ifade edilenler göstermektedir ki ilköğretim okullarının bina ve imar sorunları hafifletilmek istenmiştir. Binaların yapımında köylü vatandaşları çalıştırılarak ekonomik zorlukların azaltılmasının amaçlandığı söylenebilir. Yapılan bu çalışmaların sonucunda da Tablo I-1.’de görüldüğü gibi ilköğretim okullarının okul, öğrenci ve öğretmen sayılarında artış olmuştur. Yapılan bu çalışmalar 1950 yılında Demokrat partinin iktidara gelmesiyle bazı değişikliklerin yapılmasına kadar devam edildiği

görülmektedir. Yapılan değişiklikleri ayrı bir dönem halinde incelemenin yararlı olacağı düşünülmüştür.

1.1.6. 1950 -1960 Yılları Arasında İlköğretim Uygulamaları

1950’li yıllara gelindiğinde ülkeyi 27 yıldır yöneten CHP, yönetimi yeni bir partinin yönetimine bırakmıştır. Ülkede yaşanan bu yönetim değişikliği ilköğretim çalışmalarına da yansımıştır. 19 Haziran 1942’de kabul edilen 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu gereğince yapılan tüm uygulamalar, bu zaman aralığında yararlı olmadığı gerekçesiyle değiştirilmiştir.

Yeni Hükümet’in Milli Eğitim Bakanı yeni öğretimi yılını açış konuşmasında bir önceki hükümetin eğitim politikalarına eleştirerek; köy okullarını köylüye yaptırmanın olumsuz yönlerini açıklayarak devlet istatistiklerinde yanlış bilgiler verildiğini ileri sürmüştür. Artık ilkokulların devlet tarafından yapılacağını böylece daha sağlam olacağını hem de köylünün sırtındaki büyük yükün kalkacağını ifade etmiştir (MEB, 1951; 184).

Bu açıklamalar geçmiş hükümetçe, ekonomik sıkıntılar içinde bulunan bir çözümün acımasız eleştirisi şeklinde devam etmiştir. Yeni hükümet bahsi geçtiği üzere 5210 sayılı kanunun birinci maddesini: Köy okulu binaları ve teşkilatı ile öğretmenevlerinin ve köy sağlık memuru ve köy ebeleri için bölge merkezlerinde kurulacak evlerin inşası Özel idare bütçelerinden ayrılan ödenek ve genel bütçeden İl Özel İdarelerine bu maksatla yapılacak masraflarla sağlanır. Bu inşaat için köy halkına hiçbir mükellefiyet tahmil edilemez şeklinde değiştirilmiştir (MEB, 1951; 184).

İktidar partisi bu kanun değişikliği ile birlikte önceki uygulamaları eleştirmiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri önceki eğitim programlarını ve uygulamalarını bozuk olduğu görüşünü ileri sürmüştür. Tevfik İleri bir konuşmasında konu ile ilgili görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Köyde ve şehirde okula devam oranı daimi suretle artmaktadır ve bu artışı daha da çoğaltmak için gerekli tedbirler alınmaktadır. Şunu derhal ifade etmek isterim ki, Türk köylüsü çocuğunu okutmak için elinden geleni yapmaktadır. Artık köye okulu zorla kabul ettirme devri arkada kalmıştır.”(MEB, 1952; 1419).

Milli Eğitim bakanı Tevfik İlerinin 29.11.1959 tarihli radyo konuşmasında İlköğretim çalışmalarında hükümetleri döneminde yapılan çalışmaları eski iktidar ve muhalefeti eleştirerek, ilköğretimin evvela okul binası ve öğretmen meselesi olarak gördüklerini ancak bir önceki iktidarın bu meselelere getirdikleri çözümlerin köylüye pahalıya ve eziyete mal olarak yaptırılan okulların kendi iktidarlarına külçe halinde intikal ettiğini ifade ettiği görülmektedir (Maarif Vekâleti, 1959; 11).

Ancak burada, büyük bir eğitim seferberliği açan, köy eğitimi sorununu güncel ve ivedilikle halledilmesi gereken bir sorun olarak gören, daha önceki Eğitim Bakanları da unutulmamalıdır. Ülkesi yeni harpten çıkmış, yurdun her tarafından yepyeni bir kültür ve imarla, yeni bir Türkiye yaratmak için seferberlik açan kişilerin çabaları ve o günkü Türkiye'nin ekonomik ve sosyal koşulları da göz önünde tutulmalıdır (Cicioğlu, 1985: 68).

Bu açıklamalar göstermektedir ki iktidar değişikliği ile beraber eğitim ekonomisi ve politikasında da değişiklikler yapılmıştır. Ancak yapılan değişikliklerle çözüm üretilmesi gereken sorunlar değişmemiştir. Yapılan çalışmaların, okullaşma çalışmalarındaki ekonomik yükün devlete aktarılmasıyla sınırlı kaldığı söylenebilir.

27 Mayıs 1960 tarihinde askeri müdahale ile Demokrat Parti iktidarı görevden uzaklaştırılıp ülke yönetimini Milli Birlik Komitesi üstlenmiştir. Milli Birlik Komitesi anayasanın da içinde olduğu birçok alanda reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reformlar eğitim alanında da yapılmıştır. Bu dönemde yapılan çalışmaların farklılaşmış olması nedeniyle ayrı bir başlık altında incelemenin yararlı olacağı düşünülmüştür.

6. İlköğretim ve Eğitim Kanunu ve İlköğretim Uygulamaları

27 Mayıs 1960'da Demokrat Parti iktidarı bir askeri müdahale ile görevden uzaklaştırılmış, geçici bir Milli Birlik Komitesi ülke yönetimini ele almıştır. Milli Birlik Komitesi diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da reform girişimlerine başlamıştır. 5.1.1961 tarih ve 222 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu" nu kabul ederek ilköğretim sistemi yeniden düzenlenmiştir (Cicioğlu, 1985: 71).

Bu kanunla birlikte ilköğretimde yapısal değişimler olmuştur. İlkokullar sınıflanmış, planlaması yapılmış, yönetim ve denetim şekilleri biçimlenmiş, gelir ve giderleri tespit edilmiştir. Öte yandan bağımsız köy ilkokullarının ve yatılı bölge okullarının yapımına hız verilmiştir.

Bu kanuna göre; ilköğretim kurumları mecburi olanlar ve isteğe bağlı olanlar olarak iki grupta toplanmıştır.

A- Mecburi olanlar:

1. İlkokullar (gündüzlü, yatılı–pansiyonlu ilkokullar, bölge okulları, gezici okullar, gezici öğretmenlikler)

2. Yetiştirici ve Tamamlayıcı sınıflar ve kurslar,

3. Özel eğitime muhtaç çocuklar için açılacak okullar ve gezici öğretmenlikler.

B- İsteğe bağlı olanlar:

1. Okul öncesi eğitim kurumları,

2. Tamamlayıcı kurslar ve sınıflardır (MEB, 1961; 1137).

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile birlikte; zorunlu öğretim süresini 7-14 yaşları arasına koyarak sekiz yıla çıkarmış; İlköğretimin beş yılının ilkokulda, geri kalan üç yılının da tamamlayıcı kurs ve sınıflarda görülmesi zorunluluğu getirilmiştir. İlköğretime temel eğitim tanımlaması yapılmıştır. Çeşitli sebeplerle ilkokul açılmamış olan birbirlerine yakın birkaç köyün bulunduğu veya evleri ve ev grupları dağınık olan köylerde gündüzlü, yatılı, pansiyonlu bölge okulları ve gezici okullar açılması ve gezici öğretmenler görevlendirilmesi koşulu getirilmiştir (MEB, 1961; 1137).

Bu kanunun getirdiği zorunlu öğrenim maddesinin ilk kademesi olan ilkokul öğrenimi uygulanabilmiş; ancak üç yıllık ikinci kademe, ortaokul, öğrenimi uygulanamamıştır. Sadece bölge okullarına uygulanabilmiştir (Gelişli, 2005; 22).

22.3.1926 tarih ve 789 sayılı “Maarif Teşkilatına Dair Kanun”un 5. maddesinde ayrımı yapılmış bulunan köy okulları bir bütün olarak ilköğretim sistemi içinde biçimlenmiştir. İlk defa 789 sayılı kanunla ayrımı yapılmış bulunan “köy ve şehir okulları”, 19.6.1942 tarih ve 4274 sayılı “Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu” ile yeni bir biçim almış ve 222 sayılı “İlköğretim ve Eğitim Kanunu” ile ilköğretim sistemi, mecburi olanlar ve isteğe bağlı olanlar olarak iki grupta toplanmıştır (Cicioğlu, 1985: 72).

Bu kanunla birlikte ülkemizde ilköğretim kavramı ve uygulaması bir bütün olarak düşünülmüştür. 35 yıl boyunca oluşan bilgi ve uygulama sonuçları bu kanunda ifade bulduğu söylenebilir. Bu kanun ve uygulamaları, 12 Mart muhtırasından sonra, 14.6.1973 tarihinde 1739 sayılı “Milli Eğitim Temel Kanunu” adı ile kabul edilen kanunla Türk Milli Eğitim Sistemi baştan düzenlenmesiyle son bulmuştur. Bu nedenle bu tarihten sonraki ilköğretim uygulamalarını farklı bir dönem olarak ele almanın yararlı olacağı düşünülmüştür.

1.1.8. Milli Eğitim Temel Kanun ve İlköğretim Uygulamaları

14.6.1973 tarihinde 1739 sayılı “Milli Eğitim Temel Kanunu” adı ile kabul edilen kanunla Türk Milli Eğitim Sistemi baştan düzenlenmiştir. Bu kanunla birlikte Türk Milli Eğitim Sistemi iki ana bölüme ayrılmıştır. Bunlar; örgün ve yaygın eğitimidir. Örgün eğitim; okul öncesi eğitim, temel eğitim, ortaöğretim ve yüksek öğretim kurumları olarak belirlenmiştir.

Bu kanunla birlikte eğitimin amaç ve ilkesi, genel yapısı belirlenmiştir. Eğitim sistemi içinde öğretmenlik mesleği, okul, bina ve tesisleri, eğitim araç gereçleri, devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumlulukları belirlenmiştir.

İlköğretim beş yıllık ilk ve üç yıllık ortaokullar birleştirilerek sekiz yıllık Temel Eğitim Okulu adını almıştır. Böylece 1924 yılından beri devam eden “Birlik Sistemindeki” ilköğretimin süresi 1973’de 8 yıla çıkarılmıştır.

Bu kanuna göre temel eğitim genel olarak 7-14 yaşlarındaki çocukların eğitimini kapsamaktadır. Adı geçen kanunda temel eğitim okullarının birinci kademesi sonunda

ilkokul, ikinci kademesi sonunda temel eğitim diploması verilmektedir (Milli Eğitim Mevzuatı, 2008;6).

Temel Eğitim Modeli, 1971-1972 öğretim yılında denenmek üzere 16 yatılı bölge okulunda ve 2 ilkokulda uygulamaya konulmuştur. Uygulamanın başarılı olduğu değerlendirme sonuçları ile saptanınca, 1976 yılına kadar, tüm yatılı bölge okullarında Temel Eğitim Uygulaması modeline geçilmiştir. Temel eğitimin, koşulları elverişli olan ilk ve ortaokullarda uygulanması ve yurt çapında yayılması Dokuzuncu Milli Eğitim Şurasında benimsenmiştir. 1972-1978 yıllarını içine alan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da Temel Eğitim uygulaması devletin ana politikaları arasında gösterilmiştir. 1970'li yıllarda temel eğitimi yaygınlaştırma çalışmalarının çok yoğun takip edilmesine karşın ülkenin içinde bulunduğu toplumsal ortam nedeniyle istenilen sonuçlara ulaşılamamıştır. Kanunlaşmasına rağmen sekiz yıllık zorunlu eğitim ülke geneline yaygınlaştırılamamış, pilot uygulamalarla sınırlı kalmıştır (Gelişli, 2005; 24- 26).

Siyasi yönetimlerin ülkeyi içinde bulunduğu, sosyal, siyasi ve ekonomik kaostan çıkartamaması üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri 12 Eylül 1980 tarihinde yönetime el koydu. Parlamento ve Hükümet feshedildi. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası değiştirildi. Hazırlanan yeni anayasa 1982 yılında halk oylaması ile kabul edildi. Sonuç olarak hem anayasa hem de Kenan Evren %91,4 ile onaylandı. (Gökçe, 2004; 38). Bu anayasa ile birlikte eğitim ile ilgili düzenlemeler de yapılmıştır.

Haziran 1983'te Milli Eğitim Temel Kanun'unda yapılan değişiklikler ve 12 Ekim 1983'te çıkarılan, 2917 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile getirilen değişiklikler kısaca şöyledir:

İlköğretim 6–14 yaşlarındaki çocuklar için zorunludur. İlköğretim okulları, beş yıllık ilkokullar ile üç yıllık ortaokullardan meydana gelir. İlkokulun son sınıfı bitirdiğinde ilkokul diploması, ortaokulun son sınıfını bitirdiğinde ortaokul diploması verilir. İlkokullar bağımsız okullar halinde kurulabileceği gibi, imkân ve şartlara göre birlikte de kurulabilir (Milli Eğitim Mevzuatı, 2008; 26).

1981–1982 öğretim yılında önce 10 okulda sekiz yıllık temel eğitim uygulamasına başlanmış ve zamanla yaygınlaştırılmıştır. 9 Mart 1992'de İlköğretim Kurumları Yönetmeliği yayınlandı. Buna göre, “mecburi öğrenim çağı, çocuğun beş

yaşını bitirdiği yılın Eylül ayı sonunda başlar, 14 yaşını bitirip 15 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonu olarak belirlenmiştir (Akyüz, 2001: 316-317).

1980’li yıllara gelindiğinde ilköğretimin gelişiminin hala nicelik olarak sağlanmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. Değişen toplumsal şartlar içinde asıl gaye; ilköğretim okullarını sayıca arttırmak, öğretmenleri sayıca arttırmak ve daha çok öğrenciyi ilköğretime dâhil etmek olmuştur. Bunların yanında sistemin yapısal olarak geliştirilmesi çabaları da zaman zaman yoğunluk kazanmıştır.

18-22 Temmuz 1988, 12. Milli Eğitim Şurasında sekiz yıllık ilköğretime geçişin bir program ve sistem bütünlüğü içinde uygulanması kararlaştırılmıştır.

1.1.9. Sekiz Yıllık Kesintisiz İlköğretim Uygulamaları

1997-1998 öğretim yılından itibaren ülke çapında sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasına geçildi.

Ülkemizde zorunlu ilköğretim uzun yıllar beş yıl olarak uygulanmıştır. İlköğretim süresinin sekiz yıl olması 1961 yılında Temel Eğitim Yasası ile kabul edilmiştir. İlköğretim uygulaması ilk kez 1981-1982 öğretim yılında 10 okulda başlamıştır. İlköğretim okullarının sayısı 1993-1994 öğretim yılında 7618’e ulaşmıştır. MEB’liği bu dönemde sekiz yıllık ilköğretim programı hazırlayarak ilköğretimin gelişmesine destek vermiştir. Ancak gerçek anlamda kesintisiz ve zorunlu sekiz yıllık ilköğretime geçiş için yasal düzenlemeler 1997 yılında yapılarak uygulamaya 1997-1998 öğretim yılından itibaren başlamıştır (Erden, 1998: 176).

Sekiz yıllık eğitimin uygulanmaya başlaması, ülke için çok yararlı bir uygulamadır. Bu uygulama tek sınıflı ve tek öğretmenli okul tipleriyle, ilköğretim başlangıcı yapan bir ülke için daha da anlamlıdır. Bu uygulamayla ülke çapında büyük bir coşku içinde karşılanmıştır. Ancak bu coşku beraberinde tartışmalarıda getirmiştir. Sekiz yıllık kesintisiz eğitimi yaygınlaştırmak için bütçede büyük bir fon oluşturulmuştur. Bu uygulama öncesinde uygun şartlara sahip temel eğitim okulları vardı. Ancak ülke okullarının çoğunluğu bina, personel ve işleyiş açısından bu uygulama için hazır değildi.

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar eğitim alanında yenileşme ve gelişmeye dönük çabaların sonuncusu olarak gerçekleştirilen sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim uygulaması ile okuryazar nüfusun kalitesini arttırmak amaçlanmıştır. Bu düzenlemenin yürürlüğe girmesinden sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sekiz yıllık eğitimi yaygınlaştırmak amacıyla çeşitli adımlar atılmıştır. İlköğretim kurumlarının yapısını ve işleyişini değiştiren 4306 sayılı yasa düzenlenmiştir (MEB, 2000: 41-42).

Bu yasayı izleyen zamanlarda yasal düzenlemelerin uygulanması ve etkili olabilmesi için, ilköğretimde çağdaş bir eğitim düzeni kurmayı amaçlayan Eğitimde Çağı Yakalama 2000 Projesi uygulamaya konulmuştur.

Bu projede ilköğretimde;

1. %100 okullaşma oranına ulaşılması,
2. Birleştirilmiş sınıf uygulamasına aşamalı olarak son verilmesi,
3. Sınıf mevcutlarının 30’a indirilmesi,
4. İkili öğretimden normal öğretime geçilmesi,
5. İlköğretimde niteliğin yükseltilmesi hedeflenmiştir.

Bu hedeflere ulaşmak için;

1. Okul ve derslik sayısının artırılması,
2. Taşınmalı ilköğretimin yaygınlaştırılması,
3. Yatılı ilköğretimin bölge okulları ile pansiyonlu ilköğretim okullarının yatılılık kapasitelerinin artırılması,
4. Yoksul öğrencilerin okul gereksinimlerinin karşılanması,
5. Okullarda çağdaş ölçütlere uygun fiziki alt yapının sağlanması,
6. Okulların çağın gereklerine uygun araç gereçlerle donatılması temel politikalar olarak belirlenmiştir (MEB, 2000: 42-43).

İlköğretimde belirlenen bu hedeflere ulaşmak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde projeler geliştirilip kampanyalar düzenlenmiştir. Bu projelerden bazıları şunlardır: İlköğretimde Bilgi Teknoloji Sınıfları Projesi, YİBO Destek Projesi, Haydi Kızlar Okula Projesi, Eğitime %100 Destek Projesi, Köy Merkezlerinde Tarımsal Üretim Projesi.

2004 yılında ilköğretim programında değişiklik çalışmaları başladı. İlk pilot uygulamalar yapıldı. 2005–2006 öğretim yılında tüm ilköğretim okullarında uygulanmaya başlandı. Program değişikliği beraberinde birçok sorun getirdi. Öğretmenlerin, velilerin ve öğrencilerin uyum sorunları oldu. Bu sorunlar ilgili uyum seminerleri verilerek çözülmeye çalışıldı.

İlköğretimin Cumhuriyet dönemi gelişimi incelendiği zaman en büyük problemin, yaygınlaştırma olduğu görülmektedir. Bu problemi aşma çabaları, ilköğretimin diğer fonksiyonları ile ilgili çalışmaların her dönem önüne geçmiştir.

Ülke çapında, 1990'lı yıllarda hızlanan iç göç hareketleri ise ilköğretim uygulaması için ayrı bir sorun teşkil etmiştir. Köyden kente gerçekleşen göçler, köylerin boşalmasına, kentlerde ise gecekondu bölgelerinin oluşmasına neden olmuştur. Hala devam eden bu sorun ilköğretim uygulamalarının önündeki en büyük sorundur.

İlköğretimin yaygınlaşması ile demografik ve sosyal yapı arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Ancak, demografik ve sosyal yapıdan kaynaklar çözülebilir ya da bu yapıya uygun bir model geliştirilirse ilköğretim yaygınlaşabilir. Türkiye’de ilköğretimin yaygınlaşmasını engelleyen en önemli olgular göç, gecekondu ve hızlı nüfus artışı ile birlikte nüfusun bölgelere dengesiz dağılımıdır (Erden, 1998: 177, 178).

Günümüzde ilköğretim okullarının bir türü olan Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları, ortaya çıkan yaygınlaşma problemi için hala çözüm olma vasfına sahiptir. Bu okulların tanımını, kapsamını, amaçlarını ve tarihsel temellerini incelemenin problem durumunu açıklamak açısından yararlı olacağı düşünülmüştür.

1.1.10. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarının Tanımı ve Kapsamı

Yatılı İlköğretim Bölge Okulları: Türkiye’de nüfusun az ve dağınık olduğu yerleşim yerlerinde (köy, mezra, kom, oba) zorunlu eğitim çağına gelmiş yoksul veli çocuklularının sekiz yıllık eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan yatılı okullardır (Milli Eğitim Mevzuatı, 2008; 26).

Pansiyonlu İlköğretim Okulu; merkezi durumda olan yerleşim birimlerinde öğrencilerin parasız yatılı ve gündüzlü olarak eğitim öğretim görmeleri için açılan ilköğretim kurumları olarak tanımlanmaktadır (Milli Eğitim Mevzuatı, 2008; 26).

1997 yılında, İlköğretim kurumları yönetmeliğinde yapılan son düzenlemelerle beraber, 4036 sayılı kanuna göre; YİBO ve PİO yönetim ve işleyiş bakımından bir ilköğretim okulu olarak ele alınmakta amaçlar ve ilkeler bakımından diğer ilköğretim okullarından ayrı tutulmamaktadır (Milli Eğitim Mevzuatı, 2008; 26).

Okul Pansiyonları Yönetmeliği’nin yürürlüğe girmesiyle birlikte de Yatılı-Pansiyonlu İlkokullar Yönetmeliği’ndeki pansiyonla ilgili hükümler yürürlükten kaldırılmıştır.

YİBO ve PİO ile ilgili tanımlamalar ve kapsamına dair bilgilerin bulunabileceği tek bir yönetmelik mevcut değildir. İlköğretim Kurumları Yönetmeliği ve Okul Pansiyonları Yönetmeliği kapsamında bulunan tek bir tanımları mevcuttur. Amaçları da ortaktır.

Yatılı ilköğretim bölge okulu: Nüfusu az, dağınık, okulu bulunmayan yerleşim yerlerindeki zorunlu öğrenim çağındaki öğrencilerin parasız yatılı, bu okulun bulunduğu çevresindeki öğrencilerin gündüzlü olarak eğitim-öğretim gördükleri ilköğretim okulu olarak tanımlanmaktadır (MEB, 1968; 3).

1.1.11. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının ve Pansiyonlu İlköğretim

Okullarının Amaçları

Milli Eğitim bakanlığı tarafından 2003 yılında Yatılı İlköğretim Bölge Okulları Yönetici Kılavuz Kitabı'nda Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nun amaçları;

1. Nüfusu dağınık olan yerleri öğretmene ve okula kavuşturmak,
2. Belli köylerde Türk dilini ve kültürünü yayma faaliyetine yardımcı olmak,
3. Köylerde özel eğitime, korunmaya muhtaç çocuklarla, okul öncesi eğitim için sınıflar açılmasını sağlamak,
4. Çevrenin sağlık, tarım, halk eğitimi ve her türlü kalkınma faaliyetine bir merkez olma vazifesini görmek,
5. İlkokulu bitiren çocuklar için mecburi öğrenim çağının dışına çıkıncaya kadar tamamlayıcı kurslar ve sınıflar açmak ve bölge şartlarına göre çocuklara pratik kazandırmak, bu çocuklardan yetenekli olanlara ileri öğrenim imkânları hazırlamak,
6. Tek öğretmenli ilkokullarda okuyan dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin birkaç öğretmeni bulunan okullardan faydalanmalarını sağlamak,
7. Çevre öğretmenlerinin birleşip görüştükleri ve tecrübelerini paylaştıkları bir yer olmak ve öğretmenlerin işbaşında yetiştirilmelerine hizmet etmek olarak belirlenmiştir (MEB, 2003; 17).

1.1.12. Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarının

Önemi

Türkiye nüfusun dağılımı bölgeler arasında çok farklılık arz etmektedir. Bölgeler genelinde ise nüfusumuzun önemli bir bölümü ise hala köy, mezra, kom, yayla gibi kırsal alan yerleşkelerinde yaşamaktadır. İklim koşullarının olumsuzluğu nedeniyle bu tip yerleşkelerle merkezi bağlayan ulaşım yolları kış mevsiminde uzun süre kapalı kalması bu yerlerde yaşayan vatandaşlarımızın yaşamını iyice zorlaştırmaktadır. Birçok

hizmet bu gibi yerlere ya geç ulaşmakta ya da hiç ulaşmamaktadır. Bu hizmetlerden birisi de eğitimidir. Bu nedenle burada yaşayan ilköğretim çağı çocukların eğitim ihtiyaçlarını merkezi bir eğitim kurumuna getirilerek verilmesi gerekmektedir. Bir bölümü, ulaşım imkânları dâhilinde, taşınmakla birlikte bir bölümü için bu mümkün değildir. Nüfusun küçük bölümler halinde toplandığı bölgelerde, her yerleşim birimine okul yapmak ve hizmet götürmek devlet için büyük bir ekonomik zorluğu da getirecektir. Bu nedenlerle, MEB, eğitim ve öğretim hizmetlerini belli merkezlerde toplamak amacıyla bölgeye ait yatılı veya pansiyonlu ilköğretim okulları açmıştır.

Ülkemizde coğrafyası itibariyle çok dağınık yerleşkelere sahip bölgelerimizde gerek yatılı gerekse gündüzlü birçok okul bu tiptedir. Çoğunluğu ise kalkınmada öncelikli illerde bulunmaktadır.

Yıllarca ilköğretimi yaygınlaştırmmanın en önemli aracı yatılı ilkokullar olmuştur. Sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamaları için yine yaygınlaştırmada en önemli rolü yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okulları üstlenmiştir. Sadece ilköğretim uygulamaları için değil son yıllarda özel eğitim ve okul öncesi uygulamaların yaygınlaşmasında da yatılı ilköğretim bölge okullarını işlevi çok önemlidir.

1.1.13. Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarının Tarihsel Temelleri

Günümüzdeki yatılı okul kavramının evrensel tarihinin köklerine bakıldığında karşımıza Pestalozzi (1746-1827) çıkar. Çabalarının esas amacı, eğitim yoluyla yeni bir toplumsal durum yaratarak yoksul halk tabakalarının kendi güç ve yeteneklerini geliştirmeyi, ekonomik kalkınma ile ahlaki mükemmelleşmeye erişmelerini sağlamak teşkil ediyordu. Ona göre, ancak bu suretle, gittikçe daha derin bir ekonomik, entelektüel ve ahlaki sefalet düşen halk tabakalarını, yeniden sıhhatli bir zemin üzerine oturtmak mümkün olacaktır.

Pestalozzi'ye göre köylüler zümresinin ekonomik bağımsızlığı ve güvenliği, toplum içindeki ekonomik ve politik yerine bağımlıdır. Bu durum ancak, eğitim ve öğretim gibi pedagojik bir faktör yoluyla esaslı olarak düzeltilebilir.

Neuhof'daki "yetimler yurdu" öğretim ile üretici işin (tarla çalışmaları, iplik eğirme işi vb.) birleştirilmesi ilkesi üzerine dayanmaktaydı. Bu üretici işlerden sağlanan

gelirler, yetimler yurdunun masraflarını karşılayacaktı. Çocuklar ayrıca burada tam bir aile ortamı bulmuş olacaktı. Çocuklar tarlada pamuk yetiştirme işinde çalışmakta, aynı zamanda da belirli temel dallarda derslere devam etmekteydiler. Pestalozzi, bu yoksullar yurdu teşebbüsünde başarısızlığa uğradı ve beş yıl sonra (1780) bu kurumu kapatmak zorunda kaldı (Aktaran: Aytaç, 1998: 254-257).

Türk Eğitim Sisteminde de tarihsel gelişimi süresince bu tip uygulamalar mevcuttur.

Türk eğitim tarihi incelendiğinde yatılılık olgusunun çok eskiye dayandığı görülmektedir. İlk kez medreselerde başlayan yatılılık olgusu Fatih Sultan Mehmet döneminde daha düzenli bir hale getirilmiş ve külliyele oluşturulmuştur. Külliyele bünyesinde aşevi, barınma yerleri kütüphane ve Dar üT Talim (ilkokul)açılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman Döneminde medreselerin içinde sübyan mektepleri de açılmıştır. Tanzimat döneminde açılan darrüşafaka, Balkanlarda açılan ıslahhaneler yatılı öğrenci almakta, dönemin şartlarına göre eğitim öğretim vermekteydi (Erkul, 1997; 126).

1913 yılında çıkarılan “ Tedris-i İptidaiye Muvakkati”nde (Geçici İlköğretim Yasası) her il merkezinde yatılı ilkokul ve gerekli görülen yerlerde de kız öğretmen okulu açılmasını öngörmüştür.

İlköğretimi yaygınlaştırmak için bu tip uygulamalar gerekli idi. 1914’de Kastamonu Millet Vekili İsmail Mahir Efendi her il ve sancakta, köy çocuklarına özgü yatılı okullar açılmasını, buralarda her köyden bir kız bir erkek çocuk alınması istenmiştir (Binbaşoğlu, 1995: 16).

İsmail Mahir Efendi’nin bu konudaki çalışmalara takdire şayandır. Trablus ve Balkan savaşları sırasında öksüz kalan binlerce çocuğu yoksulluktan kurtarıp ülkeye kazandırmak için, başta arkadaşı sadrazam Talat Paşa olmak üzere, devletin yetkilileriyle görüş birliğine vararak Darüleytam (Yetimler yurdu) açılmasını sağlamıştır.

Bu dönemin bir başka eğitimcisi olan Manastır Darül muallimini müdürü Ethem Nejat, köy yaşamını uygarlaştırmak için ilkokulların basit uzmanlık okulları ve yatılı olarak yeniden düzenlenmesini ister.

Onun yatılı ilkokul önerisi; bu basit uzmanlık okullarının köylerde yatılıya dönüştürülmüş biçimlerinden başka bir şey değildir. Ancak bunlar mıntika (bölge) okullarından farklıdır ve mümkünse her köyde kurulacaktır (Akyüz, 2001: 270-271).

Bu dönemde yatılı ilköğretim okullarının tarihsel temellerini oluşturan bir başka eğitimci de Kazım Karabekir Paşa'dır.

Milli Mücadele Döneminde 15. Kolordu Komutanı olarak Doğuya tayin edilen Kazım Karabekir Paşa, orada bakımsız ve savaşlarda ailesini kaybetmiş yetim kalmış çocuklarla karşılaşmıştır. Kendisine verilen yetkiler çerçevesinde bu çocuklarla ilgilenmiş ve bu çocuklar için eğitim kurumları tesis etmiştir. Bunlar; sanayi mektebi, leyli eytam iptidai mektebi, Sarıkamış ana mektebidir (Köstüklü, 1985: 31).

Kazım Karabekir Paşa, Çocuk Davamız adlı eserinde, yoksul ve bakımsız çocukları devlet himayesine alarak memleketin diğer çocukları gibi başarılı ve hayat mücadelesine kudretli kılacak maddi ve fikri talim ve terbiye ile donatmak istediğini belirtmektedir. Kazım Karabekir aynı eserinde her gittiği yerde mektepleri dolaşıp bakımsız çocuklara mümkün olan yardım temin etmekten büyük zevk duyduğunu ifade etmektedir.

Kazım Karabekir Paşa, kurduğu çocuk köyünü ve düşüncelerini aynı adlı eserinde şöyle anlatmıştır:

“Asıl küçük yaşımdan beri idealim olan bir çocuklar kasabası ve burada bakımsız çocuklardan bakımlı bir çocuk ordusu teşkilini fiiliyat sahasına çıkarmaya ve kendim de bu arada mürebbi ve muallim gibi çalışacağıma Mütareke de Erzurum'da Muaffak oldum. Doğu zaferini başardıktan sonrada Sarıkamış'ı bir çocuklar kasabası haline koymayı başardım” (Özergin, 2000: 10-11).

Bu çalışma, planlı ve programlı olarak yatılı ilköğretim okullarının kurulup uygulanmasını sağlayan önemli adımlardan birisidir. Bu çalışmanın gerekliliğini sağlayan sosyal, ekonomik, politik koşulların varlığını hissettirdiği her dönem yatılı ve pansiyonlu ilköğretim uygulamasına rastlamak mümkündür.

1.1. 14. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesi, “Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları’nın ortaya çıkmasında ve gelişiminde etkili olan sosyal, ekonomik ve siyasal nedenler nelerdir?” şeklinde düzenlenmiştir.

1.1.15. Alt Problemler:

1. T.C. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları’nın ortaya çıkmasında ve gelişiminde etkili olan sosyal nedenler nelerdir?
2. T.C. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları’nın ortaya çıkmasında ve gelişiminde etkili olan ekonomik nedenler nelerdir?
3. T.C. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları’nın ortaya çıkmasında ve gelişiminde etkili olan siyasal nedenler nelerdir?

1.1.16. Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı, T.C. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları’nın, ortaya çıkmasında ve gelişiminde etkili olan sosyal, ekonomik ve siyasal nedenleri incelenmektir.

1.1.17. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada incelenen, Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları, eğitimin tüm yurttaki yaygınlaştırılması ve özellikle kırsal kesimde yaşayan insanlara ulaşmasını sağlamada önemli roller üstlenmektedir. Günümüzde, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullaşma çalışmaları devam etmektedir. Bu eğitim kurumlarının ortaya çıkmasında ve gelişiminde etkili olan sosyal, ekonomik ve siyasal nedenler incelenerek bu rolü ne kadar etkin gerçekleştirdiklerini ortaya koymaktır. Elde edilen bulguların, bu kurumlarla ilgili sorunların çözümü için yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1.18. Varsayımlar

Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları ile ilgili ulaşılan belgeler, konu ile ilgili yayımlanmış eserler ve arşiv belgeleri gerçeği yansıtmaktadır.

1.1.19. Sınırlılıklar

Bu araştırma, 2007–2008 yılında yapılmıştır ve T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları'nın ortaya çıkmasında ve gelişiminde etkili olan sosyal, ekonomik ve siyasal nedenlerin incelenmesiyle sınırlandırılmıştır.

1.1.20. Tanımlar

İlköğretim: Örgün eğitimin sekiz yıl kesintisiz yapıldığı ve bitirenlere ilköğretim diplomasının verildiği eğitim ve öğretim kademesidir (MEB, 1997: 1).

İlköğretim Kurumları: Resmi ve özel ilkokullar, ortaokul, ilköğretim okulu ve yatılı ilköğretim okulları(MEB, 1997: 1).

İlköğretim Okulu: İlköğretim çağındaki çocuklara temel eğitim ve iş eğitimi vermeyi amaçlayan 5 yıl artı 3 yıl toplam sekiz yıllık okullardır (MEB, 1997: 1).

Yatılı Bölge Okulu: Belli bir bölgede nüfusun az olması nedeni ile okul açılmayan, okulu bulunmayan, köy, mezra, oba gibi yerleşkelerdeki, ilköğretim çağı nüfusunun yatılı olarak eğitim öğretim aldığı okul (MEB, 1997: 1).

Yatılı İlköğretim Bölge Okulu: Nüfusun az ve dağınık olduğu yerleşim birimlerinde kurulan sekiz yıllık ilköğretim kurumu (MEB, 1997: 1).

Pansiyonlu İlköğretim Okulu: Merkezi durumda olan yerleşim birimlerinde öğrencilerin parasız yatılı ve gündüzlü olarak eğitim öğretim görmeleri için açılan ilköğretim kurumları olarak tanımlanmaktadır (MEB, 1997: 1).

Mezra: Belli köy muhtarlığına bağlı fakat muhtarlık merkezine uzak mahalle.

Oba: Çadır halkı, göçebe ailesi, göçebelerin bir zaman için konakladıkları yer.

Kom: Bir köy muhtarlığına bağlı, köy sınırları içinde olup tarlası başında oturan küçük aileler topluluğu.

Yönetmelik: Kanunlara ve tüzüklere bağlı olarak hazırlanan, bir kuruluş iç çalışma, disiplin ve faaliyetlerini düzenleyen mevzuat (TDK, 1986: 1177).

1.1.21. Kısaltmalar

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

İO: İlköğretim Okulu

YİBO: Yatılı İlköğretim Bölge Okulu

PİO: Pansiyonlu İlköğretim Okulu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK: Türk Dil Kurumu

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

1.1.22. İlgili Yayın ve Araştırmalar

Bu bölümde Türkiye’de ve diğer ülkelerde yatılı ilköğretim okulları hakkında yapılmış araştırmalar sunulmuştur.

1.1.22.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Eğitim sistemi, içinde bulunduğu toplumsal yaşantı ve gelişmelerle organik bir bağ içindedir. Her toplum kendi modeline uygun insanı yetiştirmek için uygun eğitim sistemini kurma çabası içindedir. Türkiye Cumhuriyeti eğitim tarihi içinde de bu arayış sürekli var olmuştur. Günümüzde de bu arayışlar devam etmektedir.

Planlı kalkınmalarla beraber eğitim sistemi ile ilgili araştırmalar yoğunluk kazanmıştır. Bu araştırmalar birçok eğitim uygulamasına yön verir nitelikte olmuştur. Ulusal eğitim anlayışının gelişimine büyük katkılar sağlamıştır. Ancak Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları ile ilgili çok kapsamlı araştırmalar yapılmamıştır. Yüksek lisans seviyesinde birkaç tane araştırma dışında ve diğer eğitim uygulamaları ile ilgili yapılan çalışmaların dışında kapsamlı verilere ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle geniş literatür taramaları yapılarak eğitim ve ilköğretim tarihi ile ilgili kitapların kapsamından yararlanılmıştır.

Tulgar CAN (1965), “Yatılı Bölge Okulları” adlı araştırmasındaki amacı; Yatılı Bölge Okulu yapılarının yüksek olmasına yol açan faktörleri incelemek ve maliyeti düşürme yollarını araştırmaktadır. Araştırmada Yatılı Bölge Okulları’nın amaçları sıralanmış bu amaçlar doğrultusunda uygulanan inşaat yönteminin seçiminde yapılacağı yöreye uygun olup olmadığına dikkat edilmemesi, keşif bedelleri ile gerçek maliyet arasında önemli farklar olmasına ve maliyetlerin yükselmesine neden olduğu belirtilmiştir. Tespit edilen bu durum doğrultusunda önlemler alınarak Yatılı Bölge Okulları yapımının ekonomiye az yük olacak hale getirilebileceği kanaatine varılmıştır. Sonuç bölümünde mevcut projelerle kısa zamanda sayıca artan Yatılı İlköğretim Bölge okullarının yapım maliyetlerinin büyük sorun yarattığı bu nedenle ilgili bakanlığın bu konuya yeni bir yaklaşımla eğilmeleri kaçınılmaz bir zorunluluk olarak gösterilmiştir (Can, 1965 - Aralpcan, 1998).

Selahattin DİKMEN (1990), hazırladığı “Türk Milli Eğitim Sisteminde Yatılı İlköğretim Bölge Okulları Uygulaması, Sonuçları ve Fonksiyonel Bir Yapıya Kavuşturulması” konulu araştırmasında yönetim süreçleri incelenmiştir. Okulların yönetim, yatılılık, pansiyon ve bütçe uygulamaları ile yazılı direktifler dışında diğer gündüzlü okullar gibi ilkokullar yönetmeliği ile yönetildikleri, bu geçen süre içinde Yatılı Bölge Okullarının sekiz yıllık yatılı ilköğretim bölge okullarına dönüştürüldüğü; amaç, öğrenci kayıt kabul şartlarında, eğitim ve öğretim etkinliklerinde ve yönetim süreçlerinde değişiklik yapılamasının gerekliliğini belirtmiştir. Sonuç bölümünde, Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının amaçlarına uygun bir eğitim öğretim vermediği, çoğunlukla kalkınmada öncelikli illerde bulunan Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının amaç, yapı ve işleyiş yönünden yenileştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Mehmet GÜVEN (1996), hazırladığı “Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında ve Ailesi Yanında Kalan Öğrencilerin Benlik Kavrama Düzeyleri” başlıklı çalışmada özgün koşullara sahip Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına devam eden öğrencilerle ailesi yanında kalarak yatılı olmayan ilköğretim okullarına devam eden öğrencilerin bazı değişkenlere göre benlik kavramı düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu iki okul öğrencileri arasında benlik kavramı düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Her iki grupta da, akademik başarı düzeyini orta olarak algılayan öğrencilerin çok iyi ve iyi algılayanlara; okuldaki arkadaş ilişkilerinden memnun olmayanların memnun olanlara; geleceğe ait beklentisi konusunda kaygısı olanların kaygısı olmayanlara göre benlik kavramı düzeyleri daha düşük bulunmuştur.

Hüsniye ARALPCAN (1998), hazırladığı “Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının Sayısal Gelişimi ve Hizmet Sunduğu Çevre Kulu İlçesi Örneği” adlı çalışmada, bu okulların öğrenci, öğretmen, okul ve şube sayılarının 1985-1986, 1994-1995 dönemlerindeki gelişimini incelemiştir. Ayrıca bu okulların hizmet sunduğu çevreyi betimleyebilmek amacıyla örnek olarak seçilen Kulu Yatılı İlköğretim Bölge Okulu öğrencilerine bilgi toplama aracı uygulanmıştır. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının sayısal artış gösterdiği gözlemlenmiştir. Öğrenci sayısında ise erkek öğrencilerle kız öğrencilerin sayısal artışı karşılaştırıldığında, erkek öğrencilerin artışının daha yüksek olduğu, bu durumun ise erkek kız öğrenciler arasındaki fırsat ve imkân eşitsizliğini gözler önüne serdiği belirtilmiştir.

Fazıl YOZGAT (1990), hazırladığı “İlköğretim Okulu ve Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Öğrencilerin Psiko-Sosyal Problemlerinin Araştırılması” konulu çalışmasında bu okullardaki öğrencilerin psikolojik ve sosyolojik problemlerinin tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin psiko-sosyal problemleri altı alt bölüm halinde incelenmiştir. Sonuç bölümünde öğrencilerin rehberlik ihtiyaçlarının giderilmesi yönünde Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin bu okullarla daha yoğun işbirliği yapması ve ilgilenmesi gerektiği belirtilmiştir.

1.1.22.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Yurtdışında da ilköğretim uygulamasının yatılı gerçekleştirildiği benzer okullar vardır. Bu okullarla ilgili araştırmalar mevcuttur.

Barker (1993), Yaptığı çalışma ile New Mexiko’nun dağlık alanlarındaki Hispano’larla Güney Appollachia insanların eğitim tercihlerini karşılaştırdı. 1980’de misyoner okulu New Mexiko’da 1600 Meksika Amerikalısına hizmet etti. 20. yüzyılın başlarında dağ öğrencileri izole edilmiş tek sınıflı ortaokullardan daha iyi döşenmiş yatılı okullara taşındı. Yatılı okulun amacı devlet okul sistemine gelecek öğretmenleri hazırlamaktı. Yatılı okullar 1930’lardan beri gerekliliğini korudu. Bu okullar ve bu çeşit çabalar kültürel kariyerlere, bölgesel şüphelere, belki de en önemlisi misyonerlerin kendi önyargılarının ve etnikçi düşüncelerinin zayıflamasına vesile olduğunu ortaya koymuştur.

Lomawaima (1994), Yaptığı çalışma ile Chılıcco yerli okulunun, yatılı bir okul olarak 1884’te kurulduğunu ve Amerikalı yerlilerin Amerikan yaşantısına uyum sağlaması amacını güttüğünü ortaya koymuştur.

Lynch,Patrich, D (1993), Yaptığı çalışma ile Amerikalı Kızılderili anne ve babalarının okul seçimindeki tarihsel gelişimi incelemiştir. 19. yy’da Amerikalı Kızılderili anne babaların çocuklarını nereye göndereceği konusunda herhangi bir seçimi yoktu. Çocuklar anne ve babalarından zorla alınır ve katı metotlarla dilleri ve kültürleri silinmeye çalışılırdı. Bazı misyoner okulları yerli anne babalardan yanaydılar, çünkü çocuklar o okullardan daha iyi yetiştiriliyordu ve Kızılderili Dili yasaklanmıştı. 1994 yılında federal devlet ayrımcı okullardan çekildi. Anayasa mahkemesi kabilelerin kendi haklarını kullanmaları konusunda kanun çıkarttı. Bu düşünce Kızılderili anne ve

babaların çeşitli okullar arasında seçim yapmasına dayanak oldu. 1970 yılından itibaren bu seçim yatılı okulları, devlet okullarını ve kabile olarak kontrol edilen okulları da içerdi. Birçok açıdan Kızılderili okulları, Amerikan eğitim sisteminin bir bölümünü değiştirmede potansiyel yardımcı olduğunu ortaya koymuştur.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma tarihi yöntem ile yapılmıştır. Tarihi yöntem geçmiş zaman içinde meydana gelmiş olay ve olguların araştırmasında ya da bir problemin geçmişle olan ilişkisi yönünden incelenmesinde kullanılan bir yöntemdir (Kaptan, 1998; 53).

Bu çalışmada, Cumhuriyet'in ilan edilmesinden günümüze kadar Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları ile ilgili belgeler taranmak suretiyle, bu okulların ortaya çıkmasında ve gelişiminde etkili olan sosyal, ekonomik ve siyasal nedenleri tarihsel olarak ortaya koymaktır. Bu nedenle araştırmanın tarihi yöntemle yapılması uygun görülmüştür.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini, Türkiye Cumhuriyeti eğitim tarihi içinde Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları ile ilgili yapılan uygulamaların merkezden yönlendirildiği ve uygulamaların yasal dayanağını oluşturan mevzuat, merkezi otoritece geliştirildiği ve bütün Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarını kapsadığı için örneklem tayinine gidilmemiştir.

2.3. Veri Toplama Aracı

T.C. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları'nın, ortaya çıkmasına ve gelişimine etki eden sosyal, ekonomik ve siyasal nedenlerle ilgili arşiv taraması yapılmıştır. Kanunlar, yönetmelikler, hükümet programları, raporlar ve yayımlanmış eserler konu ile ilgisi açısından incelenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

T.C. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları'nın, ortaya çıkmasına ve gelişimine etki eden sosyal, ekonomik ve siyasal nedenlerle ilgili kanunlar, yönetmelikler, hükümet programları, raporlar ve yayımlanmış eserler tematik olarak alt problemler açısından kategorilere ayrılarak düzenlenmiş ve yorumlanmıştır.

BÖLÜM 3

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın probleminin çözümü için toplanan bulgularla, bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır. Bulgular ve ilgili yorumlar araştırma alt problemlerinin düzenlenişindeki sıraya uygun olarak verilmiştir.

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi, “T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları’nın ortaya çıkmasında ve gelişiminde etkili olan sosyal nedenler nelerdir ?” biçiminde düzenlenmiştir.

Bu alt problemin çözümü için elde edilen belgeler incelenmiş, aşağıda sistematik olarak açıklanıp yorumlanmıştır.

Toplumsal gerçeklerle, eğitim sistemi ve felsefe arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bir toplumsal sistem çeşitli kurum ve kuruluşlarla bunlar arasındaki ilişkilerden oluşur. Bu kurum ve kuruluşlar; aile, cemaat, cemiyet, kabile, klan, okul, ulus, devlet vb. olabilir. Ayrıca toplumda göç, kentleşme, intihar, suç, evlilik, boşanma, işsizlik, savaş gibi olgular da vardır. Gelenek ve görenekler, inanç sistemleri, nüfusun yerleşimi, cinsiyetin yaşa, mesleklere göre dağılımı, toplumun gereksinim duyduğu insan gücü, okul hastane, fabrika, işyeri vb. toplumsal sistemin öğeleridir. Bu açıdan toplumsal sistem, ekonomik, politik ve eğitim sisteminin bir üst sistemidir. Bu nedenle her sistem; hangi toplum, ulus için kuruluyorsa, o toplumun gerçeğinden hareket etmek zorundadır (Sönmez, 2008; 63).

Bu açıklamadan yola çıkılarak, her ülkenin eğitim sistemi ile o ülkenin toplumsal yapısını belirleyen dinamikler arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir. Örneğin bir ülkede yaşanan iç savaş o ülkenin eğitim sistemi ile ilgili yönelimleri belirler denebilir. Ülkemiz eğitim sistemini belirleyen sosyal dinamikleri incelemenin problem durumunu açıklığa kavuşturacağı düşünülmektedir.

Türkiye cumhuriyeti eğitim sistemi ile ilgili çalışmalar kurtuluş savaşı yıllarında başlamıştır. Dönemin toplumsal sorunlarının eğitimin niteliği ve niceliğinde belirleyici olduğu söylenebilir. Bu sorunların en başında Osmanlı döneminde Anadolu’da yaşanan yoksulluk ve yoksunluk sonucu var olan geri kalmışlıktır. Bunların ifade edildiği büyük edebiyatçımız Ahmet Haşim’in yazmış olduğu mektuptan bir bölümü incelemek yararlı olacaktır.

“Ankara’da Almanya İmparatorunun Anadolu hastalıklarını incelemek üzere gönderdiği bir tıp heyetinin bazı büyük rütbeli üyeleri ile görüştüm... Anlamışlar ki Anadolu Türklerinin karınları kurtla yüklü ve kanları bu kurtların salgıladığı parazitlerle dolu bulunuyor. Cinsi yakın bir yok olma ile tehdit eden bu halin sebebi nedir bilir misin? Beslenme eksikliği. Her ne kadar garip görünse de Anadolu Türkleri henüz ekmek yapımından bile habersizdirler. Yedikleri mayasız bir yufkadır ki, ne olduğunu yiyenlerin midesine sormalı!... İstisnasız nakil vasıtaları olan kağrı hiç şüphe yok ki taş devri keşiflerinden ve aletlerindendir. Kağrı bir araba değil, fakat hayvana yapışıp... onun kanını ve canını emen bir canavardır!... Evlerine gelince, onlar da öyle: Duvarlar yontulmamış alade taşların, çalı çırpının, leylek yuvasında olduğu gibi gelişi güzel dizilmesinden hâsıl olmuştur. Anadolu külliye temizlikten mahrumdur... Anadolu hemen baştanbaşa frengilidir. Anadoluğuların güzelliği de bozulmuştur. Bir köy, bir kasaba veya bir şehrin kalabalığına bakılsa, topluca o kadar total ve topalların o kadar muhtelif çeşidi görülür ki insan kendini eşyanın şeklini bozan dışbükey bir camla etrafa bakıyor sanır.” (Aktaran: Şengör, 2006; 133).

Büyük şairimizin 1919 tarihinde yazmış olduğu bu mektup göstermektedir ki Cumhuriyet, Osmanlı İmparatorluğundan harap bir memleket devralmıştı. Bu durumu açıklayan dönemin diğer aydınları yabancılıklarını ve şaşkınlıklarını sıkça ifade etmişlerdir.

Kurtuluş Savaşı yılları, İstanbul’da yaşayan Osmanlı aydını ve Anadolu halkının ilk defa karşılaştıkları dönemdir. Bu durumu Hamdullah Suphi şöyle ifade etmiştir; “Efendiler, Anadolu bize yabacıdır, Anadolu bizim için bilinmeyen bir ülkedir.” (Başgöz, 1995; 53).

Bu açıklamada belirtildiği gibi, Kurtuluş savaşının verildiği dönemde Anadolu halkı ardi ardına gelen savaşların sonucunda ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan çok zor

koşullar içindeydi. Bu zorlukları yanında Osmanlıdan kalma birçok gelenek mevcuttu. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bu geleneklerin gündeme getirilmesinden dolayı tartışmalar yaşanıyordu.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte on üç yıl süren savaşlar zinciri son bulmuş, memleket uzun süre devam edecek olan barış dönemine girmişti. Yeni kurulacak hükümet her istediğini yaptıracak kadar kuvvetliydi. Yeni liderler eğitim ve öğretimi şiddetle destekliyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisi eğitim için yapılan her türlü ciddiyetle hazırlanmış kanun teklifini kabul ediyor, gerekli parayı temin etmekten çekinmiyordu. Genel bütçeden milli savunma ve iç işlerinden sonra en büyük payı Milli Eğitim Bakanlığı alıyordu. Halkın okuma yazmaya karşı duyduğu ilgi büyüktü, evlerin kerestelerini sökerek okullarını yapan köylüler görülüyordu (Başgöz, 1995; 74).

Ülke insanın kendisi ile beraber savaşan liderlere karşı güveni çok büyüktü. Bu nedenle halk yapılacak olan işleri ilgi ve inançla destekliyordu. Ülke yöneticileri, Cumhuriyet ile birlikte, halkın geçmişten gelen alışkanlıklarını değiştirme idealindeydi. Bu değişikliklerin en önemli aracı ise eğitim çalışmaları olarak görülüyordu. Özellikle ilköğretimin önemi sürekli vurgulanmıştır.

Bu aşamaya gelinmesi tesadüf değildir. Kurtuluş savaşı sonrasında ülke genelinde var olan tahribat hem maddi hem de manevidir. Bu tahribatın tek nedeni kurtuluş savaşı da değildir. Birinci dünya savaşı ile başlayan savaş döneminin tamamıdır. Bu uzun savaş süresinde toplumsal yapının tüm kurumları etkilenmiştir. Aile, eğitim, ekonomi, sosyal ve kültürel hayat tamamen yıpranmıştır. Savaş dönemi içinde bu sorunlarla ilgilenmek pek mümkün olmamıştır. Savaşın bitmesiyle bu konulara eğilme mecburiyeti duyulmuştur. Tüm sorunlarla mücadelenin merkezine eğitim alınmıştır. Bu konu ile ilgili yabancı uzmanlar ülkeye davet edilerek çözüm yolları aranmıştır.

Bu uzmanlardan ilk gelen, Amerika'da Kolombiya Üniversitesi profesörlerinden John Dewey'dir. Dewey 1924 yılında Türkiye'ye gelerek okul durumumuzu incelemiş ve hükümete bütün eğitim meselelerini içine alan, etraflı, pek yeni eğitsel görüşlere dayanan raporlar vermiştir. Bu raporda eğitim sistemimize dair önemli öneriler sunulmuştur. Bu öneriler uygulamaya konulan eğitim uygulamalarında etkili olmuştur.

“İlk ve pek mühim nokta Türkiye okullarının amaç ve hedeflerini tespit etmektir. Ancak bu yolla alınacak önlemler belirir, gelişmiş ve yavaş yavaş gelişecek bir program çizmek mümkün olur. Okulların hedefi belli ve açık olursa bu kurumlar bir takım lüzumsuz değişikliklerden ve sözde ıslahat adına alınacak eksiksiz tedbirlerden korunmuş olur. Gayenin müspet bir şekilde aydınlatılması, girişilecek teşebbüsleri belirler, önerilecek önlemleri kontrol edilmesine yarar ve bunlar için ölçek vazifesini görür, eğitim esnasında ileride yeniden alınacak önlemlerin sırasını belirler.” (Dewey, 1924: 5).

Cumhuriyetle birlikte oluşturulmak istenilen toplum için yeni bir program ve okul kurulmak istenmektedir. Bu okulların amaçları yine aynı raporda şöyle ifade edilmiştir.

“Memnun olmaya değer ki Türkiye eğitim teşkilatında takip edilecek gayeyi tayinde zorluk yoktur. Bu gaye, Türkiye’nin uygarlık sahibi milletler arasında mükemmel bir organ olarak canlı, hür, müstakil ve laik bir cumhuriyet halinde gelişmesidir. Bu amacı elde etmek için okulların millet bireylerine önce doğru siyasi alışkanlıklar ve fikirler vermesi, ikinci olarak onlarda türlü şekilde ekonomik ve ticari yetileri teşvik etmesi, üçüncü olarak erkek ve kadın milli egemenliğe, ekonomi bakımından kendi kendisini idareye ve sanat yönünden ilerlemeye sevk etmesi, yani onları girişkenliğe ve yaratıcılığa, kendi kendilerine muhakeme etmeğe ve umurun faydası için sosyal tarzda işbirliğine alıştırarak, fikir ve ahlak yönlerinden karakterin çizgilerini ve yönelimlerini kendilerinde gerçekleştirmesi lazımdır.” (Dewey, 1924: 5).

“Bu amaçları gerçekleştirmek için yalnız ve sadece bazı liderler ve önderler yetiştirmek yetmez. Vatandaşların hepsi, memleketin siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmesine katılacak bir eğitim almalıdır.” (Dewey, 1924: 6).

Bu raporda belirtilenler özetle genç Türkiye Cumhuriyeti yeni bir rejim ve bu rejimi benimsemiş kuşaklar yetiştirmeyi gaye edinmiştir. Bu gaye için eğitim sistemini şekillendirmek öncelikli ve esas vazife olarak görülmüştür. Dewey’in aynı raporunun başka bölümlerinde öncelikli olarak yapılması gereken işleri de sıraladığı görülmektedir.

Bu işler sırasıyla;

- Eğitsel yayın
- Kitaplıkların kurulması ve bunların işletilmesi
- Okul yapımı
- İstatistik işleri
- Eğitim Bakanlığının fonksiyonu (Dewey, 1924: 9).

Bu öncelikli işlerle ilgili verilen tavsiyeler Cumhuriyet eğitimi için faydalı olmuştur. Bunlardan bir kısmının hemen uygulanmasına girişildi. 9 Şubat 1926 yılında Maarifimizin genel durumu ve ıslahı için alınacak önlemleri Maarif Vekili Mustafa Necati şöyle açıklamıştır.

“İlk tedrisatta bütün illerde mevcut olan 4770 olan ilk mektep, 32 yatı mektebi, 25 leyli muallim mektebi ve bunlara uygulama sınıfları bağlıdır. Bunlardan 4770 ilk mektep vilayetlerin özel idarelerine, muallim mektepleri ile tatbikat sınıfları ve ilk yatı mektepleri genel bütçe ile bağlıdır... İlk yatı mektepleri şayanı memnuniyet bir halde değildir. Köy çocuklarının hukuk ve ödevlerini anlamış vatandaşlar olarak yetiştirmek amacını gerçekleştiren bu okullar genellikle köylerde değil kasabalarda açılmışlardır. Köy yatı mekteplerinden bazılarında talebenin büyük kısmı köylü değildir... 32 yatı mektebinin ancak 2600 öğrencisi vardır. Binaları fazla talebe almaya değil, bu günkü mevcutları bile barındırmaya müsait değildir. Bu okulların bir an önce eski medreselerden, harap evlerden kurtarılmalrı icap eder.” (Aktaran: İnan: 667)

Cumhuriyetle birlikte büyük bir değişim ve onarım çalışması başlamıştır. Eğitim ise, bu çalışmaların geniş halk kitlelerine aktarımı demektir. Ekonomik güçlükler birçok alt yapıyı gerektiren eğitim uygulamalarının önündeki en büyük engel olmuştur. Her köye ulaşmak istenilmiş fakat her köye okul yapacak kadar ekonomik güç mevcut değildir. Bu nedenle en acil çözüm öğrencileri merkezlerde toplama fikri olmuştur. Bu düşüncenin ürünü olarak yatılı ve pansiyonlu ilköğretim uygulamasının ilk örneği olan köy yatı mekteplerinin önemi gündeme getirilmiştir.

1935 yıllarında Türkiye nüfusunun yüzde 80'i köylerde oturmaktadır. Köylerin büyük çoğunluğunda su, yol, elektrik, sağlık ocağı, okul yoktur, ilkel bir yaşam vardır, yokluk, hastalık kol gezmektedir (Sönmez, 2008; 171). Bu dönemde ülkenin birden fazla sorunla mücadele ettiği görülmektedir. Bu sorunları eğitim ile çözülebileceği ise yaygın görüştür. Köy okulları yaparak köylüyü bilgilendirmek ve köyü kaldırmak ülke için kaçınılmaz bir ihtiyaç olarak görülmüştür. Bu amaçla, 1935 yılında hazırlanan bir raporla ilköğretimin sayısal ve sosyo-ekonomik boyutları değerlendirilmiştir. Bu rapor İlköğretim Umum Müdürlüğüne sunulmuştur.

Köy Okulları Hakkındaki Rapor:

1933–1934 istatistiklerine göre şehirlerimizdeki çoğu beş, bir kısmı da dört sınıflı resmi gündüz ve yatılı ilkokullarımız 1192, köylerdeki çoğu bir üç sınıflı resmi okullar da 4999'dur.

1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre, 1.700.000'den çok çocuğu okutmak zorunda olduğumuz anlaşılmaktadır. 1933-1934 yılında okullardan alınan en son istatistiklere göre mecburi okuma çağında bulunan çocukların şehir ve kasabalarda yaklaşık %75'i beş senelik, buna karşılık %25'i üç senelik okullarda okutulabilmektedir (Cicioğlu, 1985; 41).

Bu rapor göstermektedir ki köylerin büyük bölümünde hala ilköğretim yaygınlaştırılamamıştır. Bunun nedenlerine raporun devamında şöyle yer verilmiştir.

400'den az nüfuslu köyler:

Her birinin nüfus sayısı 150'den ve 400'den az olan yani mecburi tahsil çağındaki okula devam etmesi lazım gelen çocukların sayısı her biri (%10 oranıyla) 15-40'ı geçmeyen köylerimizin sayısı 32.367'dir. Köylerdeki nüfusun yaklaşık olarak 8.000.000 'nu da bu tip köylerimizde bulunmaktadır. Bu kategorideki köylerin nüfusları artarak okula gönderebilecekleri çocuk sayısı, en az elliye bulmadıkça, bunların her birine bir öğretmen vermek hem imkânsızdır, hem de alınacak randıman ve yapılacak masrafa değmez. Birbirinden çok uzak mesafede bulunan, ekonomik ve sosyal yaşantı bakımından diğer köylerimizden oldukça ayrı karakter taşıyan bu tip köylerimiz için pratik tedbirler arayıp bulmaktan başka çare yoktur. Onun için, işin bu safhası yeni

başlanacak işlerimizdendir. İlköğretim işinin en çok çalışmayı ve fedakârlığı gerektiren kısmı da, işte bu nokta da toplanmaktadır. Bu meseleyi halledebilmek için yeni tedbirlere başvurmak, metodik çalışmak, maksada elverişli uzun ömürlü ve sağlam binalar yaptırmak, köye gönderilecek öğretmeni oralarda verimli bir öğretmen haline getirebilmek hususunda rasyonel hareket etmek mecburiyet vardır (Cicioğlu, 1985; 42).

Genellikle köy okulu yeni bir iştir. Fakat köylerin bu kategoride olanlarını henüz keşfedilmemiş bir saha addetmek ve ona göre hazırlanmak lazımdır. Nüfusun %50'sinin sakin olduğu bu köyleri birçok bakımdan ihmal edemeyecek durumda bulunduğumuz bellidir. Burada basit bir hayat geçirmekte olan pasif insanların seviyelerini yükselterek faydalı vatandaşlar haline getirmek, onları hayati ihtiyaçlarından en lüzumlu eşyayı satın alabilecek bir iktidara taşımak lazımdır.

Bunun için en esaslı şartlardan biri okuma yazmayı ve bir vatandaşa lüzumlu olan asgari bilgi ve becerileri verebilmektir.

Nüfusları 400-1200 Arasındaki Köylerimiz:

Nüfusları 400-1200 arasındaki köylerimiz sayısı 6.932'dir. Bu köylerde üç öğretmenli 5 sınıflı ilkokul açılması ideal dilek olarak kabul edilecek olursa, yalnız bu tip köyler için en az 20.000 öğretmene ihtiyaç vardır. Bu çeşit köylerde bile nüfusun %10'unu teşkil edecek çocuk sayısı, üç öğretmen için pek az gelecektir. Öğretmen yetiştirme şekillerinde yapılacak değişiklik ile bu köylerin her birine ikişer öğretmenle tam bir ilkokul tahsili vermek veya pansiyonlu bölge okulları açmak için tedbirler almak, bir öğretmene öğrenci sayısını %50 'ye çıkarmak lazımdır...

Nüfusları 1200'den Fazla Köylerimiz:

Nüfusları 1200'den fazla köylerimizin sayısı 514'dür. Bu tip köylerde de 5 öğretmenli ilkokullar bulundurmamak bile çok masraflı bir iş olur. Buralarda da ilkokul işini, her okula üç öğretmen vermek suretiyle normal bir hale getirmek zarureti vardır. O takdirde bu tip köyler için de ortalama 1500 öğretmene gerek vardır. Görülüyor ki köy okullarımızın özellikleri ile öğretmen yetiştirme teşkilatımızı ahenkli bir hale getirmek mecburiyeti vardır. Bu müesseseleri az nüfuslu köylere göre de öğretmen yetiştirecek şekilde organize etme mecburiyeti vardır.

Bu raporda köylerin sayılarına uygun köy okulları kurmanın gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca kurulan bu birbirinden farklı köy okullarına özgü öğretmenlerinde yetiştirilmesi zorunluluğu vurgulanmıştır. Ancak öğretmen yetiştirme işi ihtiyacının aciliyeti nedeniyle umulduğu kadar çabuk çözümlenememiştir. Bu sebeple köylerin öğretmen ihtiyacı, askerliğini yapmış, okuma yazma, ziraat ve hayvancılıktan anlayan köylülerin kursa alınıp, sınava tabi tutularak karşılanmıştır. Bu öğretmen grubuna eğitimci adı verilmiştir. Böylelikle ilköğretimi yaygınlaştırma çabaları yeni bir köy çözümü üretmiştir eğitimci köy okulu (Cicioğlu, 1985; 43).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, sosyal açıdan 1935 yılı itibariyle mücadele ettiği en önemli sorun okullaşmadır. Özellikle ilköğretim kurumların bina ve öğretmen ihtiyacı olduğu görülmektedir. Eksikleri ile birlikte her yerde ilköğretim uygulamasının sağlanamadığı söylenebilir. Bu rapor sonrasında daha bilinçli çalışmalar yapmak gereği duyulmuştur ve özellikle köy eğitimi başlıca sorun olarak ifade edilmiştir. Köy eğitimcipleri kanununun ortaya çıkaran sebepleri incelemek yararlı olacaktır.

Nüfus, talebe ve mecburi eğitim çağındaki çocuk durumu:

Mecburi öğrenim çağında bulunan çocukların sayısı: 1.800.000'i bulur. Bunlardan bu gün şehir ve kasabalarda 308.000 çocuğun çoğu tam teşkilatlı ve beş sınıflı ilkokullarda; köylerde de 370.000 çocuğun çoğu, üç sınıflı okullarda okutulmaktadır. Okutulması gereken fakat okutulamayan çocuk sayısı bir milyonu aşmaktadır.

Son nüfus sayımına göre şehir ve kasabaların genel nüfusu 3.799.742'dir. Şehir ve kasabalarda okutulmak mecburiyetinde olan öğrenci toplamı 450.000'i bulur. Bunların bugün ancak 308.000'i okula devam ettiğine nazaran şehir ve kasabalarda henüz okutulamayan çocuk miktarı 130.000 ile 140.000 arasındadır. Bu hesaba göre okutulamayan 1.100.000 çocuktan bir milyona yakını köylerde bulunmaktadır. Bu bakımdan köylerimiz nüfusunu bir tahlile tutarsak şöyle bir sonuçla karşılaşırız:

“Beherinin nüfusu 800'den fazla köylerde 2.388.354; beherinin nüfusu 400-800 arasındaki köylerde 3.175.759; beherinin nüfusu 400'den az olan köylerde 6.836.839 vatandaş oturmaktadır. Bu son tip köylerimizin yekûnu da 32 bini bulmaktadır. Görülüyor ki okutulmak mecburiyetinde olan çocukların çoğunun toplandığı yer; her birinin nüfusu 400'den az olan bu köylerdir.” (Aktaran: Tonguç, 1946; 299).

Bu açıklamalar göstermektedir ki 1936 yılı itibariyle ilköğretim uygulamasının yaygınlaştırılmasında yaşanan en büyük sorun nüfusu 400'den az olan köylere ulaşmaktadır. Bu tip köylerin hepsine eğitim hizmetinin ulaşması için ihtiyaç duyulan okul binası ve öğretmen sayısını karşılamak için gerekli olan koşulların mevcut olmadığı görülmektedir. Bu konu dönemin İlköğretim Umum Müdürü İsmail Hakkı Tonguç tarafından şöyle açıklanmaktadır.

“Şehir ve kasabalarımız için bugün iş başında olanlardan başka 2.570 öğretmene ihtiyaç vardır. Köylerin ihtiyacına gelince: Öğretmenleri azami tasarrufla istihdam etmek şartı ile nüfusları 800'den fazla köyler için 6.600, nüfusları 400 ile arasındaki köyler için 3.700'dür. Şehir ve kasabalarla birlikte öğretmen ihtiyacı 11.500'ü bulmaktadır... Her yıl 700 öğretmen yetiştiren öğretmen okullarımızın verecekleri elemanla bir taraftan şehir ve kasabaların bu tip köylerin öğretmen ihtiyacı karşılanmaya çalışılırken, diğer taraftan da nüfus sayıları 400'den az olan köylerin öğretmen ihtiyacına çare aramak mecburiyetiyle karşılaşılmaktadır.” (Tonguç, 1946; 300).

Bu açıklamalar göstermektedir ki Köylere gönderilecek öğretmen mevcudu hayli yüksektir. Dönemin öğretmen okulları mezun sayısına bakılınca bu ihtiyacın karşılanması mevcut durumla mümkün görülmemektedir. Köylünün eğitiminin ideal olduğu bu dönemde bu konuya çözüm olarak öğretmen ihtiyacını karşılamak, ilköğretimi köylere yaymak ve mevcut maddi zorlukları (okullarda görevli öğretmen sayısı ve inşa edilecek okul) aşmak amacıyla Köy eğitimleri kanunu 11.06.1937 tarihinde kabul edildi. Bu kanunda bu adı geçen sosyal nedenleri belirten ve yatılı bölge okullarının kurulmasına neden olan koşullar şöyle ifade bulmuştur:

Birinci madde: Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek, ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için köylülere rehberlik etmek üzere köy eğitimleri gönderilir.

Dördüncü Madde: Eğitimci bulunan köylerden lüzumu kadarı birleştirilerek bir bölge teşkil edilir. Her bölgeye gezici bir başöğretmen veya öğretmen tayin olunur ve bunlar köy eğitimci yetiştirme kurslarına iştirak etmiş okul öğretmenlerinden seçilir (Maarif vekilliği, Köy Enstitüleri Kanun Layihası, 1940; 110).

Bu kanununla birlikte hedefin köyü canlandırmak olduğunu, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, 1939 Maarif Şurasında yapmış olduğu açış nutkunda köylerde ve kentlerde ilköğretimin karşılaştırmasını yaparak, şöyle ifade etmiştir:

“...Cumhuriyet Maarifinin birbirinden mühim ve çetin meseleleri var... Takdim ettiğimiz meselelerin başında memleketimizde okuma yazma öğrenmemiş tek adam bırakmamak için alınması gereken acil önlemler vardır... Memleketimizde ilköğretimin bugünkü durumu hakkında Vekilliğimizce tanzim ve neşrolunarak takdim edilmiş olan rapor, on beş senelik Cumhuriyet idaresinin şehirlerde ilköğretim meselesinin mühim bir kısmını gereği gibi halletmiş olduğunu size gösterecektir. Şimdiye kadar geçirdiğimiz tecrübelerle göre, şehirlerde ilköğretim meselesinin bütün bütün halli, yine az çok normal usullerle mümkün olacaktır...” (Maarif Vekilliği, 1939; 4).

“...Köyde ilköğretim işine gelince; mesele burada büsbütün başka bir vaziyet arz etmektedir. Memleketimizde mevcut 40 bin köyden 32 bininde, nüfusunun dört yüzden aşağı olması ve köylerin birçoğunun birbirinden uzak mesafede bulunması, köyde hayat şartlarının şehirlerdekilerle kıyas edilemeyecek bir manzara göstermesi; köylerde ilköğretim meselesinin klasik usullerle halledilmesine imkân vermeyecek amildedir...” (Maarif Vekilliği, 1939; 4).

Bu dönemde Pansiyonlu Bölge Okulları’nın açılmasına neden olan en önemli sosyal içerikli neden, Türkiye’de nüfusun yapısı olarak söylenebilir. Türkiye nüfusunun %80’i köylerde yaşamaktadır. Bu köyler içinde ise nüfusu 400’den az olan ve bir birinden uzak olan köylerin sayısı 32 bindir. Bu tip köylerde okutulması gereken ilköğretim çağ nüfusu yaklaşık olarak bir milyonu bulmaktadır. Bu tip yerlerde uygun olan köylerde eğitimli okullar açılmakla beraber okul açılmayan köy çocukları için Pansiyonlu bölge okulları açılması uygun görülmüştür. İlgili kanun maddesi, bu okullara yakın köylerin çocukları ise gündüzlü olarak devam eder şekli düzenlenmiştir (Maarif Vekilliği, 1944; 10).

Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu kapsamında yapılan çalışmaların en önemli destekçisi ve takipçisi, dönemin Cumhurbaşkanı, İsmet İnönü’dür. İlköğretim davasının 1945 yılı itibariyle bir değerlendirme yapmıştır. Bu değerlendirme yapılan ilköğretim çalışmaları ve bölge okullarıyla ilgili verileri sunmaktadır.

“...Geçen yıl, köylülerimizin kendi okullarını yapmak için harcadıkları candan emekleri iftiharla takip ettim. Köylü vatandaşlarım, köy kalkınmasının başında ilköğretimi şart gördüğümüzü, benim gibi anlamışlardır. Dar şartları yenmek için, kadın erkek köylü vatandaşlarım, çok yerde bütün varlıklarını ortaya koymuşlar, kadın erkek köy okullarında çalışmışlardır... Köylerimizin, gerek kültür, gerek geçim bakımından ileri ve yüksek dereceye çıkmaları, vatan istikbali için, benim temel ümidimdir...” (Aktaran: Toguç, 1946; 398).

“...Geçen yıl memlekette 258 bölge okulu açıldı. İşlikleri ve programları ile, bir küçük teknik okulun yerini tutan bölge okullarına verdiği önemden ve elde ettiği başarıdan dolayı, İlköğretim Umum Müdürü Hakkı Tonguç’a teşekkür borçluyum. 1945 yılı programında yeni bölge okulları 370 kadardır...” (Aktaran: Toguç, 1946; 398).

Bu veriler göstermektedir ki, 1945 yılı itibariyle ilköğretim okulları ile ilgili tüm hal ve özellikle köylerde büyük bir ilköğretim seferberliği başlatılmış ve sonuçları sevindirici bulunmuştur. Yapılan çalışmalarda Pansiyonlu Bölge Okullarına büyük önem verilmiştir. 17 Nisan 1946 yılında, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün takipçisi olduğu ilköğretim çakışmaları ile ilgili yaptığı değerlendirme bu okulların önemini ve sayılarını göstermektedir.

“...Açılan köy okulları içinde, 578’i bölge okuludur. Bu okullar, içinde bulunduğu köy için ilkokul ve muhiti için pansiyonlu veya pansiyonsuz olarak teknik okul olmak üzere düşünülüyor, bu bakımdan, işlikleri ve teknik vasıtaları daha geniş tutulacaktır. Eksiklerinin süratle tamamlanmasını yakından takip ediyoruz. Daha şimdiden, köylerimizde, beş senelik ilköğretimi bitirdikten sonra, teknik öğretime devam eden 13.500’e yakın öğrenci bulunduğunu haber almakla memnun olduk. Köylerimizde teknik öğretim için bölge okullarına bağladığımız ümitlerin, yakın zamanlarda, göze çarpar bir hale gelmesini bekliyoruz...” (Aktaran: Tonguç, 1946; 402).

Bu açıklamalar göstermektedir ki 1945 yılında 258 olan pansiyonlu bölge okullarının sayısı, 1946 yılında 578’e yükselmiştir. Bu okullarının sayıların arttığı ve arttırılacağı belirtilmektedir. Köylü vatandaşların sosyal ve ekonomik hayatına yararlı katkıları olduğu belirtilmektedir. Bu tür okullar bu dönemde ilköğretim kapsamında ele alınmaktadır. T.C. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokullar, sayısal gelişim tablolarında kendi içinde şehir ve köy okulları olarak ayrıştırılmıştır. Yatılı ve pansiyonlu ilköğretim

okullarına, 1960–1961 öğretim yılından itibaren yatılı bölge okulu adı altında sayısal gelişme tablolarında yer verilmiştir. Bu tarihlerden önce ancak kaynak kişilerin ifadeleri itibarıyla sayılarına ulaşılabilmektedir.

Köy Okulları ve Enstitüleri Kanunu ile birlikte, köylülerin katkısı ile ülke çapında yürütülen İlköğretimi yaygınlaştırma çalışmalarının oldukça verimli olduğu okul sayılarında yaşanan artışlarda görülmektedir. Bu artışlarla kırsal bölgede ilköğretim sorunu çözmek amaçlanıyordu. Ancak bu kanun 5210 sayılı kanunla 1951 yılında değiştirilmiştir. Konu ile ilgili 31 Aralık 1951 tarihli 675 sayılı tebliğler dergisinde yayımlanan genelgenin özeti şöyledir: Köy okulu binaları ve müstemilatı ile öğretmen ve sağlık memuru ve köy ebeleri evlerinin inşaatında sorumluluk devlete bırakılmıştır.

1948’te başlatılan ve köy okulları ile şehir okulları arasındaki nitel ve nicel açıdan farklılıkları kaldırmayı amaçlayan girişimlerin en önemlisi 1950’de üç sınıflı köy okullarının beş sınıflı konuma getirilmesi oldu. 5116 ve 5210 sayılı iki yasa ile 1942’de çıkarılan 4242 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu’nun koyduğu köylüye dönük okul yapımının yükümlülüklerini kaldırdığından ilköğretim hamlesinde gerileme yaşanmıştır (Gelişli, 2005; 21). Bu gerileme ile ilgili bir diğer bulgu da 1951 bütçe değerlendirmesidir.

“1950 bütçe yılında yurdun muhtelif yerlerinde 620 ilkokul açılmıştır. Bilgisizlikle mücadele, ilmi ve teknik anlayışın bütün çalışma alanlarına yayılmasını temin bakımından ilköğretim kurumlarının arttırılması bir zarurettir. Bu gün okuma çağında bulunan çocuklardan 1.500.000’den fazlası okullardadır. Geri kalan 1.000.000 nispetinde olan çocukların okula kavuşması da bir gün mümkün olacaktır. Ancak, Milli Eğitimde en mühim mesele, ihtiyaçlarla imkânların telifi meselesidir.” (M.E.B, 1960; 4).

Yukarıda ki açıklamada da görüldüğü gibi ilköğretim çalışmaları ve yatılı pansiyonlu bölge okulu çalışmaları ekonomik sıkıntılar nedeniyle yavaşlamıştır. “...1950’li yıllarda okullaşma oranının hala %55 dolaylarında olduğu göz önüne alındığında, küçük ve dağınık yerleşim yerlerindeki fertlere eğitim imkânlarının götürülmesinin önemini belirtir niteliktedir...” (Kalaycı, 2004; 64). Yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okulları okullaşma çalışmalarındaki yeri çok önemlidir denilebilir.

Bu konu ile ilgili dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin 29.11.1959 tarihli radyo konuşmasının metnini incelemek yararlı olacaktır:

“...Türk Maarifinin birçok sorunu vardır. Bütün köyleri okula ve öğretmene kavuşturmak, bütün kazalarımızı ve nahiye merkezlerimizi ortaokullara sahip kılmak, beş yıllık ilköğretimi tahakkuk ettirdikten sonra mecburi tahsili 6 hatta 7 yıla çıkarmak, çocuklarımızı her dereceli tahsil kademesinde en randımanlı bir tedris ve terbiyeye tabi tutmak ve bunun için gereken program ve metot değişikliklerini lüzumu kadar yapabilmek...” (Maarif Vekilliği, 1959; 7).

“...Muhalliflerimizin bize yönelttikleri en büyük suçlama, ilköğretim konusundadır. Türkiye'mizin 16.067 köyünde okul ve öğretmen yoktur deniyor. Bu doğrudur. Bu diyebilmek için gizli raporlardan yararlanmaya gerek yoktur. İzmir'deki konuşmamda, ilkokul çağındaki 3.413.000 çocuktan %70'ini okutabildiğimizi söylemiştim. Şüphesiz bu oran bu sene yükselecektir. Bu 1.008.023 çocuğumuzun henüz okuma imkânını bulamadığını gösterir. Ama ben o konuşmamda 1950 yılında 2.650.700 okuma çağındaki çocuğun ancak %59'unu okutabildiklerini de söylemiştim. Görülüyor ki, 1950'den bu yana okuma çağındaki çocuk sayısındaki bir milyona yakın bir artış olduğu halde, okutabildiğimiz çocuk sayısı oranında %11 bir artış vardır. Bu gün bizi binlerce köyün okuldan mahrum olmasıyla itham edenler, 1950 yılında bize her cephesiyle nasıl bir maarif bıraktılar...” (Maarif Vekâleti, 1959; 8).

Bu açıklamalar ilköğretim davasında ne tür sayısal gelişmeler olduğu açıklanmaktadır. 1946 yılında ifade edilen bir milyon okutulamayan öğrenci sayısının artan nüfusla birlikte yine aynı sayıda olduğunu göstermektedir. İlköğretimin okullaşma ve okutulan öğrenci oranlarının düşük olması bölge okullarının tekrar gündeme gelmesini sağlamaktadır. Bu konuşmanın devamında ilköğretim sorunlarının kaynağı Maarif Vekili tarafından “İlköğretim önce okul binası ve öğretmen meselesidir” şeklinde ifade edilmiştir.

1950'li yıllarda, yatılı ilköğretim bölge okullarının önemli bir türü olan pansiyonlu bölge okulları ve ilkokul sonrası öğrencilerin yatılı olarak öğrenim gördükleri köy enstitülerinin dönüştürülmesiyle sonlanmıştır. 1960 yılına pansiyonlu bölge okullarının gündüzlüye, köy enstitülerinin ise öğretmen okullarına çevrilerek başlanmıştır. Bu döneme kadar yatılı ve pansiyonlu ilköğretim için yapılan çalışmaların

en önemli sosyal nedeni köylüyü aydınlandırmak ve okutulamayan nüfusu okutabilmek olarak özetlenebilir.

27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri Devlet Yönetimine el koymasıyla, Demokrat Parti yönetimine son verilmiştir. Bu dönem içinde belirleyici koşul siyasal niteliktedir. Bu tarih öncesinde değinilen sosyal nedenlerin önüne bu tarihle birlikte siyasal nedenler geçmiştir.

Yatılı Bölge Okulları okulsuz her yere açılabilmekteydi. Ancak amaçları gereği, genel olarak ilköğretime ulaşma yoğunluğu az olan bölgelere açılmıştır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu illerinde kurulmuştur. 1960 yılından sonra planlı kalkınma dönemlerinde bu bölgelerdeki iller için yapılan çalışmaların içinde yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okullarına hep yer verilmiştir (MEB, 1973; 63).

5.1.1961 tarihinde kabul edilen, 222 sayılı ilköğretim ve eğitim kanunun 9. maddesine göre, dağınık iskân bölgelerinin ilköğretim çağındaki okulsuz köy çocuklarına eğitim-öğretim imkânını sağlamak amacıyla açılmış okullardır. Genellikle parasız yatılı olmalarına rağmen çevredeki okulsuz köylerden gündüzlü öğrenci de alabilirler şeklinde yer almışlardır (MEB, 1973; 38).

Türk dilini ve kültürünü yaymaya yardımcı olmak, her türlü kalkınma faaliyetlerinde merkez vazifesini görmek, çevre öğretmenlerinin iş başında yetişmelerine hizmet etmek, köylerde özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocuklara, okul öncesi eğitimi için sınıflar açılmasını sağlamak yatılı bölge okullarının temel görevleri içine girer. 14.6.1973 tarihli 1739 tarihli, Milli Eğitim Temel Kanununa göre, temel eğitim bölge okulları haline getirilmişlerdir (MEB, 1973; 38).

Planlı dönemde mecburi öğrenimi %100 gerçekleştirmek maksadıyla çalışmalar yapılmış, ancak yerleşme ve nüfus dağılımındaki dengesizlikler, hızlı nüfus artışı ve ekonomik yetersizliklerden dolayı bu amaca ulaşamamıştır (MEB, 2003:48,49).

Bu tanımlama ve açıklamalardan yola çıkılarak Türkiye'nin 1960 yılı ile birlikte planlı döneme geçtiği söylenebilir. Planlı döneme geçildikten sonra ülkenin temel gereksinimleri ve çözüm yolları ile ilgili planlı çalışmalar dönemi de denilebilir. Bu döneme girildiği yıllarda yatılı ve pansiyonlu bölge okulları eğitim sistemi içinde

kalkınma merkezi olarak düşünülmüştür. Bu dönem içinde tüm eğitim uygulamalarının (okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve meslek kursları) yaygınlaştırılmasında bölge okulları kullanılmıştır. Ayrıca Türk dilini ve kültürünü yaymaya yardımcı olma görevi bölgesel olarak bu amacın gerçekleştirileceği yerlerin var oluşu söylenebilir. Bu görevi bölge okullarının açılmasına yol açan bir diğer sosyal nedeni ifade etmekte yararlı olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti coğrafyasında nüfusun dağınık ve farklı dillerin konuşulduğu bölgeler olduğu söylenebilir. Bu bölgeler Yatılı bölge okullarının yoğunlu gösterdiği bölgelerle aynı olduğu söylenebilir. Yatılı bölge okulları ile ilgili 1960- 1973 yılları arası sayısal gelişmelere ulaşılmıştır. Tablo III-1.'deki bu verileri incelemek yararlı olacaktır.

Tablo III-1. 1960- 1973 Yılları Arasında Yatılı Bölge Okullarındaki Sayısal Gelişmeler

Yıllar	Okul Sayısı	Artış İndeksi	Öğretmen Sayısı	Artış İndeksi	Öğrenci Sayısı	Artış İndeksi
1960- 1961	9	100	64	100	1925	100
1961- 1962	9	100	74	115	2285	118
1962- 1963	9	100	81	126	2646	137
1963- 1964	15	167	125	195	2882	149
1964- 1965	17	189	184	287	3175	164
1965- 1966	29	322	271	423	8328	432
1966- 1967	29	322	349	545	10912	566
1967- 1968	31	344	393	614	12265	637
1968- 1969	37	411	464	725	14999	779
1969- 1970	38	422	510	796	16548	859
1970- 1971	41	455	538	840	18057	938
1971- 1972	49	544	566	884	19902	1033
1972- 1973	59	611	579	904	21743	1129

(MEB, 1973; 64)

Cumhuriyetin Kuruluş yıllarında yatılı ve pansiyonlu ilkokul sistemi 1960-1961 öğretim yılından itibaren, 222 sayılı kanuna uygun olarak yerini Yatılı Bölge Okullarına

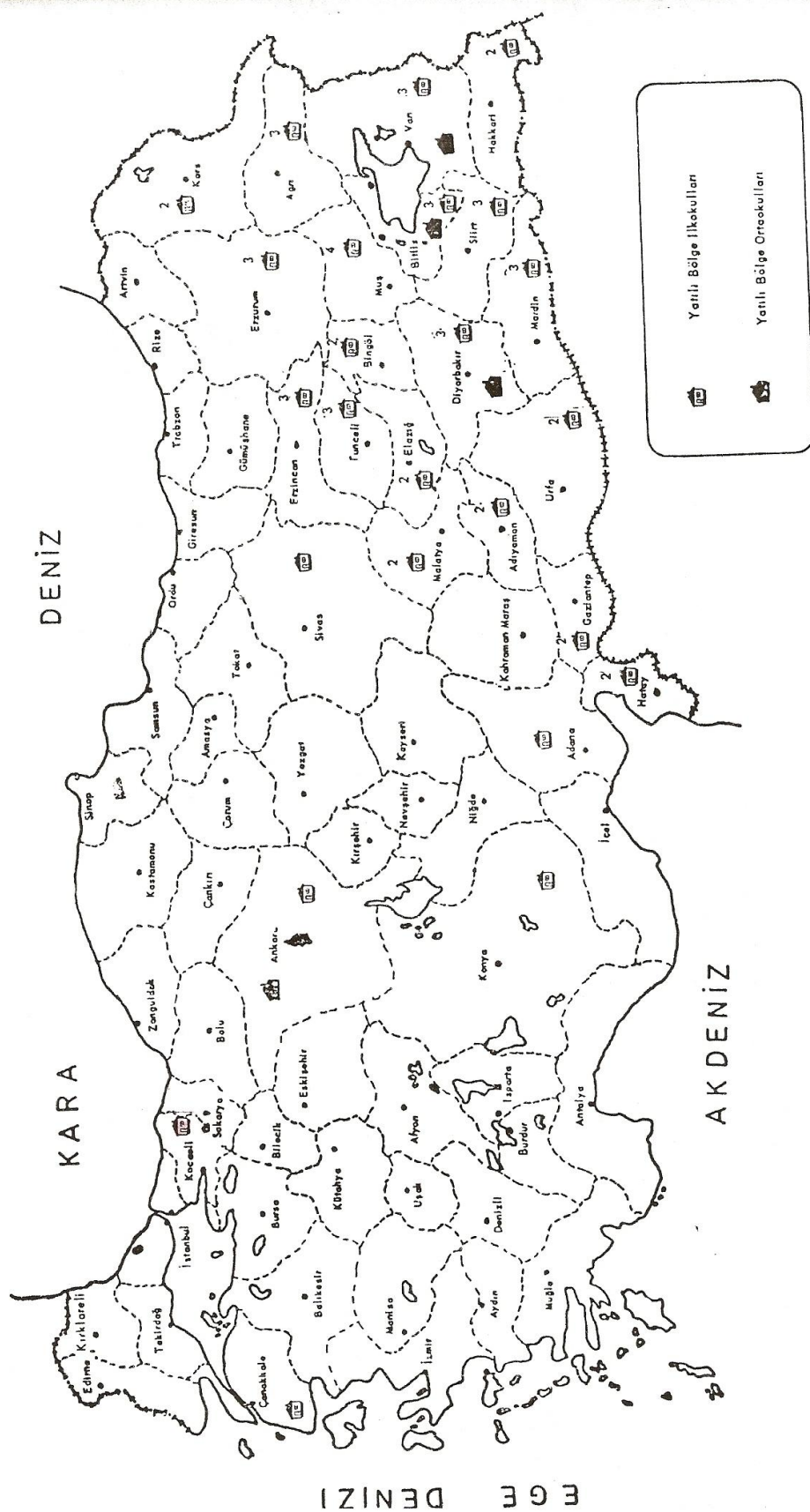
bırakmıştır. (MEB, 1973; 64). Tablo III-1.'de 1960-1973 yılları arasında, yatılı bölge okullarının; okul, öğretmen ve öğrenci açısından sayısal gelişmeleri verilmiştir. Bu tabloya göre 1960- 1961 öğretim yılında 9 olan okul sayısı 1965- 1966 öğretim yılında 29'a, 1972- 1973 öğretim yılında ise 59'e yükselmiştir. Bu durumda yatılı bölge okullarının on yıl içinde sayıca arttığı söylenebilir. Bu artış, yatılı ilköğretim uygulamasının, okullaşma çalışmaları içinde önemini yitirmediğini göstermektedir.

1960-1961 öğretim yılında 64 olan öğretmen sayısı, 1965-1966 öğretim yılında 271'e, 1972-1973 öğretim yılında ise 579'a yükselmiştir. Bu durumda yatılı bölge okullarında çalışan öğretmen sayısının on yıl içinde oldukça arttığı söylenebilir. Bu artış kalkınma planları ile yeni bir döneme başlayan ilköğretim çalışmaları içinde yatılı bölge okullarına duyulan ihtiyacın devam ettiğini göstermektedir.

1960-1961 öğretim yılında 1925 olan öğrenci sayısı, 1965-1966 öğretim yılında 8328'e, 1972-1973 öğretim yılında ise 21743'e yükselmiştir. Bu durumda yatılı bölge okullarında eğitim gören öğrenci sayısı on yıllık dönemde artmıştır. Bu artış göstermektedir ki her geçen yıl yatılı bölge okullarında ilköğretime ulaşamayan çağ nüfusu artmıştır.

Bu artışlar göstermektedir ki amacı ilköğretime ulaşma yoğunluğu az olan bölgelerdeki okullaşmayı sağlamak olan yatılı bölge okulları, bu amacın gerçekleştirilmesi gereken yerlerin varlığı ile paralel bir gelişim arz etmektedir. Planlı dönemde bölgesel farklılıklar ile ilgili çalışmalar ve beraberinde yatılı bölge okulları ile ilgili çalışmalara yoğunluk verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti coğrafyasında nüfusun dağınık ve farklı dillerin konuşulduğu bölgeler olduğu bu okulların görevleri kısmında ifade edilmişti. Bu bölgeler Yatılı bölge okullarının yoğunluk gösterdiği bölgelerle aynıdır denebilir. Bu yüzden yatılı bölge okulların ülke haritasındaki yerlerini incelemekte yarar olacağı düşünülmektedir. Harita I-1.'de 1972-1973 Öğretim Yılı Yatılı Bölge Okullarının (İlk-Orta) illere göre dağılımı sunulmaktadır.

1972-1973 Öğretim Yılı Yatılı Bölge Okulları (İlk-Orta)

Harita I-1.'e göre 1972-1973 yılında yatılı bölge okulu (ilk-orta) sına göre okul sayısı 59'dur. (MEB, 1973;63). Tablo III-3.'de bu okullarda çalışan öğretmen sayısı 579, okuyan öğrenci sayısı ise 1129 olduğunu görülmektedir. 1972- 1973 öğretim yılı bu 55 okulun illere dağılımı 1nolu haritaya göre şöyledir:

Tablo III-2. İllere göre okul sayıları (ilk-orta)

İl Adı	Okul Sayısı
Çanakkale	1
Kocaeli	1
Ankara	2
Konya	1
Adana	1
Sivas	1
Hatay	2
Gaziantep	2
Adıyaman	2
Malatya	2
Erzincan	3
Tunceli	3
Elazığ	2
Şanlıurfa	2
Mardin	3
Diyarbakır	4
Bingöl	2
Erzurum	3
Muş	4
Bitlis	4
Siirt	3
Hakkari	2
Van	4
Ağrı	3
Kars	2

Bir numaralı haritada da görüldüğü gibi yatılı bölge okullarının bulunduğu iller daha çok Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerindedir. Yatılı bölge okullarının bu bölgelerimiz illerinde de sayıca fazla olduğu söylenebilir. Bu durumda temel görevleri; Türk dilini ve kültürünü yaymaya yardımcı olmak, her türlü kalkınma faaliyetlerinde merkez vazifesini görmek, çevre öğretmenlerinin iş başında yetişmelerine hizmet etmek, köylerde özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocuklara, okul öncesi eğitimi için sınıflar

açılmasını sağlamak olan yatılı bölge okullarının bu bölge ve bölge illerinde yoğunluk kazanmaktadır. Bu bölgelerin sosyal yapısı ile ilgili nedenler bölge okullarının açılma nedenleri olarak kabul edilebilir. Bu durumda, ülkemizde yatılı bölge okullarının açılmasında bölgesel farklılıklar etkilidir denebilir. Bu farklılıkların tespit edildiği yerler, bölge okulları için açılması uygun yerlerdir. Ayrıca bölgesel kalkınma da bu yerlerin seçimi için belirleyicidir. Bu durum Devlet Planlama Teşkilatı tarafından özetle şöyle ifade edilmiştir.

Yatılı bölge okulları nüfusu ilkokul yapılacak kadar büyük olmayan köylerin okul ihtiyacını karşılayan tek kurum olmaya devam etmektedir. Yer seçimi, bölge planlaması içindeki şehirleşme istikametleri, o bölgenin endüstriyel gelişmesi ve bütün sektörlerin birbirini tamamlayan yatırımları değerlendiren araştırmalar sonucunda yapılacaktır. 1968–1972 döneminde yatılı bölge okullarında ortaokul bölümü hizmet vermeye başlayacaktır. Bu okulların kapasiteleri 500 öğrencilik olacaktır (D.P.T. 2. Kalkınma Planı, 1968: 164).

Yatılı bölge okulları kapasitelerinin 1972 yılında 30.000'e çıkarılması ikinci plan döneminde öngörülmüş 85 okul programa alınmışsa da 1972 'de programa alınan 5 merkezi okul hariç, yapım işlerinin ağır yürümesi nedeniyle; 1971–1972 öğretim yılında yatılı bölge okulu sayısı 51, öğrenci kapasitesi 19.216 olmuştur. Hâlbuki Milli Eğitim Stratejisi'nde Temel Eğitimin birinci kademesi 1977'de çağ nüfusunun %100'ünü, ikinci kademesinde ise 1977'de %50'sini, 1995'te %75'ini kapsayacak şekilde genelleşebilecekti (DPT Stratejisi, 1973: 735).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 25. maddesi gereğince temel eğitim kurumlarının birinci ve ikinci kademeleri bağımsız okullar halinde kurulabileceği gibi, imkân ve şartlara göre birlikte de kurulabilirler. Böylece bazı bölgelerde halen eski kuruluş biçimi devam etmektedir. Bu kanunla da 1924 yılında kurulması istenen Yatılı Mektepleri varlığını biçim değiştirerek devam ettirmektedir. Nüfusu az ve dağınık olan yerlerde, köyler gruplaştırılarak, merkezi durumda olan köylerde temel eğitim bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmamanın mümkün olmadığı yerlerde temel eğitim yatılı bölge okullarının kurulması öngörülmektedir (Cicioğlu, 1985; 77). Bu dönem içinde Temel Eğitim Yatılı Bölge Okulları'nın sayısal gelişimini Tablo III-3.'de görmek mümkündür.

Tablo III-3. Temel Eğitim Yatılı Bölge Okullarında Sayısal Gelişim (1970-1977)

	OKUL SAYISI			ÖĞRETMEN VE İDARECİ			ÖĞRENCİ SAYISI		
	İlk	Orta	Toplam	İlk	Orta	Toplam	İlk	Orta	Toplam
1970–1971	41	4	45	632	19	651	17.102	995	18097
1971–1972	49	4	53	626	25	651	19.216	950	20166
1972–1973	55	4	59	882	25	907	21.910	1.146	23056
1973–1974	57	40	97	893	139	1032	25.049	3.654	28703
1974–1975	59	51	110	1.020	340	1360	25.246	3.742	28988
1975–1976	65	60	125	-	-	-	-	-	-
1976–1977	İlk+Orta		76	İlk+Orta		158	25.167	6.733	31900

(DPT, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı)

Tablo III-3.'de de görüldüğü gibi, 1970- 1971 öğretim yılında, Yatılı bölge Okullarının orta kademesinin sayıları azdır. Bu durum beş yıl artı üç yıl temel eğitim uygulaması ile birlikte Yatılı Bölge okuluna dâhil olan ortaokulların yaygınlığının ilkokullara oranla az olduğunu göstermektedir. 14.6.1973 tarihinde kabul edilen, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun ile birlikte Temel Eğitim Yatılı Bölge okulları olarak adlandırılma ile birlikte ortaokul sayılarında oldukça artış olmuştur. Ortaokula kayıtlı öğrenci sayısındaki gelişime bakılınca da ortaokulların yaygınlaşmasına katkısı olduğu açıkça görülmektedir. Her ne kadar beş yıllık kalkınma planında hedeflenen oranlara ulaşılmamışsa da Temel Eğitim Yatılı Bölge Okullarında (ilk+orta) artış olduğu görülmektedir.

İlköğretimde İkinci Beş Yıllık Kalkınma plan dönemi sonunda %100 olması beklenen okullaşma hedefine üçüncü ve dördüncü plan dönemi sonunda da ulaşamamıştır.

İlköğretimde ve yatılı ve pansiyonlu ilköğretimde kalkınma planlarında yaygınlaşma ile ilgili bölümlerde var olan hedeflere ulaşamamıştır. İlköğretimde ikinci beş yıllık kalkınma planında %100 olarak hedeflenen okullaşma oranına, sonraki iki kalkınma planı döneminde de ulaşamamıştır. 1977-1978 eğitim öğretim yılında okullaşma oranı %87,5 ile 5.384.000 öğrenciye ulaşmıştır. Geriye kalan yaklaşık 1.000.000 çağ nüfusuna eğitim öğretim ulaştırılamamıştır (Cicioğlu, 1985; 78).

Üçüncü beş yıllık kalkınma planı ile okul sayısındaki artış oranı %72'dir. 1977-1978 öğretim yılında mevcut okul sayısı 43.526'ya yükselmiştir. Derslik sayısı 124.715 olmuştur. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde alt yapı tesislerinin yetersizliği ve olumsuz coğrafi yapı ve dağınık yerleşkeler nedeniyle okullarda yeterli artış sağlanamamıştır.

Bölgeler arasındaki farklılıklardan kaynaklanan okullaşma oranı farklılığı, beraberinde bölgeler arası eşitsizliği de getirmiştir. 1979-1983 yıllarını kapsayan dördüncü beş yıllık kalkınma planında konu ile ilgili şu değerlendirme yapılmıştır:

“Eğitim sistemini kendi içyapısından gelen sınırlamalar, eğitimin tüm bireylere dengeli ve verimli bir biçimde yaygınlaştırılmasını engellemekte, bu sınırlamalar eğitime ayrılan kaynakların sosyal adaleti ve fırsat eşitliğini gerçekleştirecek şekilde dengeli kullanılması ve eğitimin içeriğinin toplumu değişen koşullarına uyacak biçimde geliştirilmesi şeklinde somutlaşmaktadır.”

1980 yılına gelindiğinde kalkınma planlarına rağmen devam eden eşitsizlik durumunun neticesinde ülke genelinde öğretmenlerin dağılımındaki dengesizlik bazı illerde öğretimin niteliğinde bölgeler arasında ve aynı bölgede kırsal-kent arasında farklılaşmaya yol açmıştır (Sağlam, 1980: 7).

Üçüncü beş yıllık kalkınma planı döneminde sürdürülen dengesiz ve düzensiz okul açma politikası sonucu bazı bölgelerde ikili öğretim artarken, kırsal bölgelerde bir veya iki öğretmenle açılan ortaokullarda atıl kapasite yaratılarak eğitimin niteliği

düşürülmüştür. Kırsal bölgelerdeki ortaokul sorununun çözülmesi için dağınık yerleşim birimlerindeki öğrencilerin merkezi okullarda toplanması, ortaokullaşmanın sağlanması için merkezi ortaokul bölgelerinin oluşturulması kararı alınmıştır.

1976-1977 öğretim yılına göre, 1980- 1981 öğretim yılında öğretmen sayılarında %18 oranında artış olmuştur. Bu artış oranı şehir kesiminde %32, kırsal kesimde %10'dur. Diğer kademelerde olduğu gibi temel eğitimde de öğretmenlerin ülke düzeyindeki dağılımında görülen dengesizlik giderilememiştir. 1981-1982 öğretim yılında 2.076 köy okulsuzdur (DPT, 1982; 144, 146).

Kırsal alanlarda hala okullaşma tam anlamıyla sağlanamadığının belirtildiği 1985 tarihli, beşinci beş yıllık kalkınma planında; 35.057'si köy seviyesinde olmak üzere 86.149 yerleşme ünitesine götürecek temel alt yapı ve iktisadi hizmetlerin yaygınlaştırılması hizmet verimliliğini temin için merkez köylerin araç olarak kullanılması önerilmektedir.

Temel Eğitim Bölge Okulları, sekiz yıllık eğitim uygulaması ile birlikte tekrar gündeme gelir bu sefer ortaokulların yaygınlaşması gündemdedir. Bu uygulama için de merkez köylerin ve yatılı bölge okullarının sekiz yıllık uygulamalar için merkez olmaları düşünülmüştür.

İlköğretimin sekiz yıla çıkarılmasını öngören Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 1973 yılında çıkarılmasına karşın uygulamaya geçmeyle ilgili sorunlar gündemdedir. 1981 yılında yapılan, 10. Milli Eğitim Şurası'nda, sekiz yıllık ilköğretimi ülke düzeyine yaygınlaştırılması, eğitim haritasının yapılması, ilköğretim bölgelerinin oluşturulması konuları ele alınmıştır.

1990 yılına gelindiğinde yapılan tüm okullaşma çalışmalarına rağmen kırsal alan için hedeflenen ilköğretim ve Yatılı İlköğretim Bölge okulları sayısına ulaşılamamıştır.

1995 yılı bütçe komisyonunda Milli Eğitim Bakanı Nevzat Ayaz, konu ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır:

“1993–1994 öğretim yılı içinde 4268 ilköğretim okulunda 2.752.202 öğrenci eğitim görmüştür. Ülkemizdeki sekiz yıllık zorunlu eğitime geçiş için ilköğretim okulları hızla yaygınlaştırılmıştır. Bu amaçla 1994 -1995 öğretim yılında 223 ilköğretim okulu ile

altı YİBO açılmıştır. Ayrıca 386 ilkokul ile 91 ortaokul ilköğretime dönüştürülmüştür.” (1995 Bütçe Raporu).

1996 yılı Bütçe Raporunda Milli Eğitim Bakanı Turhan Tayan’ın Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ile ilgili görüşü şöyledir:

“Zorunlu eğitim süresinin 2000 yılına kadar sekiz yıl, ondan sonraki yıllarda 11 yıla çıkarılması eğitimde en öncelikli konudur. Bu amaçla 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda değişiklik öngören kanun tasarısı hazırlanmıştır. Sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasına geçebilmek için yoğun bir çalışma başlatılmıştır. Alt yapının hazırlanması amacıyla ilköğretim okullarının yaygınlaştırılmasına önem ve öncelik verilmiştir.”

Ayrıca Olağanüstü Hal Bölgesi kapsamındaki ve mücaviri illerde bulunan zorunlu ilköğretim çağındaki çocukların eğitim ve öğretim imkânına kavuşturulması amacıyla Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ve Pansiyonlu Okullarda öğrenci kapasitesinin artırılmasına karar verildi” (1996 Bütçe Raporu).

11.10.1997 tarihinde dönemin Başbakan yardımcısı Bülent Ecevit, Diyarbakır’da Dicle Üniversitesi’nin 24. öğretim yılı açılış konuşmasında; Güney Doğu Anadolu Bölgesinde 3185 köy ve mezranın güvenlik nedeniyle boşaltıldığını, 2076 okulun kapalı olduğunu, 117000 öğrencinin de okula gidemediğini, 370000 köylünün köyünü terk ettiğini, ülke genelinde yılsonuna kadar 75 bölge okulunun tamamlanacağını ve bölgedeki kız öğrenciler için yedi yatılı ilköğretim bölge okulunun açılacağını, 2000 yılına kadar Türkiye genelinde 400 yatılı bölge okulunun eğitim öğretim vereceğini ifade etmiştir (Milliyet Gazetesi, 11.10.1997).

Bu açıklamadan anlaşılıyor ki bölgesel farklılıktan kaynaklanan sorunlar; 1973 tarihinde sadece coğrafyanın dağınık yerleşkelerin dağınık olması ve Türk dilinin yaygınlaştırılması yönüne iken 1997 yılında terör ve kız öğrencilerin okula devam sorununu yönünde farklılaşmıştır. Bu sorunları çözmek için yatılı ilköğretim okulları açılmanın ve sayıları arttırılmanın öneminin vurgulandığı söylenebilir. Bu öneme istinaden 2000 yılına kadar açılacak 400 yatılı bölge okulu açılacağı ifade edilmiştir. Bu nedenle 2001-2002 öğretim yılına ait üç ayrı tabloyu incelemenin yararlı olacağı düşünülmüştür. Birincisi 2001-2002 öğretim yılında yatılı bölge okullarının bölgelere

göre dağılımı, ikincisi 2000-2007 yılları arasında yatılı ilköğretim bölge okullarının sayısal gelişim, üçüncüsü de 2000-2006 yılları arasında pansiyonlu ilköğretim okullarının sayısal gelişim tablosudur.

Tablo III-4. 2001- 2002 Öğretim Yılında Yatılı İlköğretim Okullarında Bölgelere Göre Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Bölgeler	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
		Erkek	Kız	Toplam	
Marmara	8	1608	1237	2845	154
Ege	7	1914	1240	3154	176
Akdeniz	12	4780	2792	2572	268
İç Anadolu	26	6657	4325	11192	505
Karadeniz	63	14820	11520	26340	1272
Doğu Anadolu	97	42520	11785	54311	1928
Güneydoğu Anadolu	61	27801	6624	34225	1233
Toplam	276	100116	39523	139639	5556

(<http://www.meb.gov.tr/Stats/Apk2002/501.htm#5b12>)

Tablo III-4.'te de görüldüğü gibi, yatılı okulların sayısal artışlarında bölgeler arasında farklılık vardır. Marmara bölgesinde 8, Ege bölgesinde 7, Akdeniz bölgesinde 12, İç Anadolu bölgesinde 26, Karadeniz Bölgesinde 63, Doğu Anadolu bölgesinde 97, Güney Doğu Anadolu bölgesinde ise 61 Yatılı İlköğretim Bölge Okulu vardır. Bu bölgeler arasında okul sayısı açısından 97 okul ile Doğu Anadolu Bölgesi birinci sırada, ikinci sırada 63 okul ile Karadeniz bölgesi, 61 okul ile Güney Doğu Anadolu Bölgesi üçüncü sırada yer almaktadır. 1972- 1973 öğretim yılına ait bir numaralı haritada ilk iki sırayı Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi alırken bu durum 2001- 2002 öğretim yılında değişerek Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgesi olarak karşımıza çıkmıştır. Bu durumun ortaya çıkışı bölge okullarının açılma nedenleri içinde yer alan; “Yerleşim yerleri dağınık olan yerlerde açılır.” ifadesiyle çelişmemektedir. İlk üç arasında en dağınık yerleşmeye sahip olan Doğu Anadolu bölgesindeki okul sayısının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Özellikle Doğu Anadolu, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bu tip okullar, diğer bölgelere oranla fazladır. Bu farklılığın temelinde bölgeler arasındaki, coğrafi, sosyal ve ekonomik farklılıklar vardır. Türkiye'nin en dağlık bölgesi olması nedeniyle bu bölgelerde yerleşim yerleri dağınıktır. Dağınık olan bu yerleşkelerin her birine okul yapılması pahalı olmaktadır. Ağır kış koşulları, taşınalı eğitim yapılmasına engel olmaktadır. Belli öğrenci sayısına ulaşamayan yerleşim yeri öğrencileri, belirlenen bölge okulunda eğitimlerine devam etmektedirler. Bu koşullar nedeniyle, Doğu Anadolu, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde okullaşma oranını yükseltmek, ancak yatılı veya pansiyonlu ilköğretim okulları yapılarak mümkün olmuştur denilebilir.

Tablo III-4.'te, 2001-2002 öğretim yılı bölgelere göre toplam öğrenci sayısına bakıldığında, Marmara Bölgesi 2845, Ege Bölgesi 3154, Akdeniz Bölgesi 2572, İç Anadolu Bölgesi 11192, Karadeniz Bölgesi 26340, Doğu Anadolu Bölgesi 54311, Güney Doğu Anadolu Bölgesi 34225 olmak üzere toplam 13963'dur. Bu verilere göre 54311 öğrenci sayısı ile Doğu Anadolu Bölgesi ilk sıradadır. Daha sonra 34225 öğrenci ile Güney Doğu Anadolu Bölgesi yer almaktadır. Ancak, en çok okul sahibi ikinci bölge Karadeniz bölgesi olmasına rağmen öğrenci sayısı açısından 26340 öğrenci ile üçüncü sırada olduğu görülmektedir. Bu sayılar göstermektedir ki Doğu Anadolu Bölgesi en çok yatılı ilköğretim bölge okulu olan ve bu okullarda en çok öğrencinin öğrenim gördüğü bölgedir.

Tablo III-4.'te, 2001-2002 öğretim yılı bölgelere göre öğretmen sayılarına bakıldığında, Marmara Bölgesi 154, Ege Bölgesi 176, Akdeniz bölgesi 268, İç Anadolu Bölgesi 505, Karadeniz Bölgesi 1272, Doğu Anadolu Bölgesi 1928, Güney Doğu Anadolu Bölgesi 1233 olduğu görülmektedir. Bu bölgeler arasında en çok Yatılı İlköğretim Bölge Okulu öğretmenin çalıştığı bölge Doğu Anadolu'dur. Ondan hemen sonra gelen bölge Karadeniz'dir. Ancak Karadeniz bölgesinde öğrenci sayısı az, okul sayısı ve öğretmen sayısı fazladır. Güney Doğu Anadolu Bölgesinde ise öğrenci sayısı çok, okul ve öğretmen sayısı azdır. Bu durum bölgeler arasında okullaşma ve gönderilen öğretmen sayısı açısından doğru çalışmalar yapılmamıştır denilebilir.

Bölgeler arasında farklılıklardan birisi de Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde devam eden terör olayları nedeniyle eğitimin dağınık coğrafyada bağımsız

okullar aracılığıyla gerçekleştirilmesinin zorluğudur. Öğrencilerin ve okul personelinin güvenliği açısından Yatılı ve Pansiyonlu Bölge Okullarının daha uygun olduğu söylenebilir.

Tablo III-5.'te 2000-2007 yılları arasında Yatılı İlköğretim Bölge Okulları'nın sayısal gelişimi verilmiştir. 2000-2001 öğretim yılında okul sayısı 247'dir. Öğrenci sayısı 131.161'dir. Bu öğrencilerin 95297'si erkek, kız öğrencilerin sayısı ise 35864'dür. Okullardaki toplam öğretmen sayısı ise 4589'dur. 2001-2002 öğretim yılında ise okul sayısı 275'e yükselmiştir. Bu okullarda okuyan öğrenci sayısı 139972'dir. Bu öğrencilerin 99865'i erkek, 40,106'sı kızdır. Bu okullarda çalışan öğretmen sayısı ise 5556'dır. 2002- 2003 öğretim yılında okul sayısı 285'e yükselmiştir. Bu okullarda okuyan toplam öğrenci sayısı 140.779'dur. Bu öğrencilerin 97.495'i erkek, 43.284'ü kızdır. Bu okullarda çalışan öğretmen sayısı ise 5654'dür. 2003- 2004 öğretim yılında okul sayısı 289'dur. Bu okullarda okuyan toplam öğrenci sayısı 144.446'dır. Bu öğrencilerin 98.598'i erkek, 45.848'i kızdır. Bu okullarda çalışan öğretmen sayısı ise 5654'dür. Bir önceki yıla aynı sayıda öğretmen çalıştığı görülmektedir. 2004- 2005 öğretim yılında okul sayısı 299'dur. Bu okullarda okuyan toplam öğrenci sayısı 142.7882'dir. Bu öğrencilerin 95743'ü erkek, 47.045'i kızdır. Bu okullarda çalışan öğretmen sayısı ise 5943'dür. Bir önceki öğretim yılına oranla erkek öğrenci sayısı 2855 düşmüştür. 2005- 2006 öğretim yılında okul sayısı 300'dür. Bu okullarda okuyan toplam öğrenci sayısı 135.524'dür. Bu öğrencilerin 88.690'ı erkek, 46.834'ü kızdır. Öğrenci sayısı 7264 düşmüştür. Bu okullarda çalışan öğretmen sayısı 6123'dür. 2006- 2007 öğretim yılında okul sayısı 202'ye düşmüştür. Bu okullarda okuyan toplam öğrenci sayısı 81578'dir. Bu öğrencilerin 49.994'ü erkek, 31.584'ü kızdır. Öğrenci sayısı bir önceki yıla göre 53946 düşüktür. Bu okullarda çalışan öğretmen sayısı 3691'dir. Öğretmen sayısı da bir önceki yıla oranla 2432 düşüktür.

Tablo III- 5. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının Sayısal Gelişimi (2000–2007)

Öğretim Yılları	Okul sayısı	Öğrenci sayısı			Öğretmen sayısı
		Erkek	Kız	Toplam	
2000–2001	247	95.297	35.864	131.161	4.589
2001–2002	275	99.865	40.106	139.971	5.556
2002–2003	285	97.495	43284	140779	5654
2003–2004	289	98598	45848	144.446	5654
2004–2005	299	95743	47045	142.788	5943
2005–2006	300	88690	46834	135524	6123
2006–2007	202	49994	31584	81578	3691

([http://www.iogm.meb.gov.tr/stats/ html](http://www.iogm.meb.gov.tr/stats/html), <http://www.meb.gov.tr/stats>)

Tablo III-5.'de var olan sayısal gelişmelere bakıldığında 2000-2007 yılları arasında Yatılı İlköğretim Bölge okullarının sayılarında az da olsa artış olduğu görülmektedir. Benzer artışlar öğretmen sayısı içinde söylenebilir. Öğrenci sayıları da artış gösterirken 2004 yılı ve sonrasında öğrenci sayılarında belirgin bir şekilde azalma görülmektedir. 2006 yılında ise bu azalma okul ve öğretmen sayılarında da görülmektedir.

Tablo III-6.'da Pansiyonlu İlköğretim Okullarının sayısal artışında aynı durum yoktur. Bu iki okul arasındaki en belirgin işleyiş farklılığı Yatılı okullarda çoğunlukla yatılı öğrenciler kalırlar ve eğitim öğretime devam ederler. Pansiyonlu ilköğretim okullarında ise gündüzlü öğrenciler de öğrenim görürler. Köyden kente göçlerin hızla arttığı 2000'li yıllarda kırsal bölge nüfusuna eğitim veren YİBO'larda bu düşüş daha açık görülmektedir. Tabloya yansıyan durum bu şekilde açıklanabilir.

Tablo III-6. Pansiyonlu İlköğretim Okullarının Sayısal Gelişimi (2000-2006)

Öğretim Yılları	Okul sayısı	Öğrenci sayısı			Öğretmen sayısı
		Erkek	Kız	Toplam	
2000–2001	205	70.412	52.346	122.758	4313
2001–2002	239	81.749	59.916	141.638	5677
2002–2003	253	79.029	59.983	139.012	5916
2003–2004	272	83.580	62.240	145.820	6050
2004–2005	280	84.183	63.449	147.632	6507
2005–2006	282	84.215	67.175	151.390	6648

(<http://www.iogm.meb.gov.tr/stats/html>, <http://www.meb.gov.tr/stats>)

Tablo III-6.'da görüldüğü gibi, 2000- 2001 öğretim yılında Pansiyonlu İlköğretim Okullarının sayısı 205'tir. Bu okullarda okuyan toplam öğrenci sayısı 122.758'dir. Bu öğrencilerin 70.412'si erkek, 52.346'sı kızdır. Bu okullarda çalışan öğretmen sayısı 4313'dür. 2001-2002 öğretim yılında okul sayısı 239'a artmıştır. Bu okullarda okuyan toplam öğrenci sayısı 141.638'dir. Bu öğrencilerin 81.749'u erkek, 59.916'sı kızdır. Bu okullarda çalışan öğretmen sayısı ise 5677'dir. 2002-2003 öğretim yılında okul sayısı 253'tür. Bu okullarda okuyan toplam öğrenci sayısı 139.012'dir. Bu öğrencilerin 79.029'u erkek, 59.983'ü kızdır. Bu okullarda çalışan öğretmen sayısı 5916'dır. 2003- 2004 öğretim yılında bu okulların sayısı 272'dir. Bu okullarda okuyan toplam öğrenci sayısı 145.820'dir. Bu öğrencilerin 83.580'i erkek, 62.240'ı kızdır. Bu okullarda çalışan öğretmen sayısı ise 6050'dir. 2004- 2005 öğretim yılında okul sayısı 280'dir. Bu okullarda okuyan toplam öğrenci sayısı 147.632'dir. bu öğrencilerin 84.183'ü erkek, 63.449'u kızdır. Bu okullarda çalışan öğretmen sayısı 6507'dir. 2005-2006 öğretim yılında okul sayısı 282'dir. Bu okullarda okuyan toplam öğrenci sayısı 151.390'dır. Bu öğrencilerin 84.215'i erkek, 67.175'i kızdır. Bu okullarda çalışan öğretmen sayısı 6648'dir.

2000-2006 yılları arasında pansiyonlu ilköğretim okullarının sayısındaki artış 77'dir. Toplam öğrenci sayısındaki artış 28632'dir. Öğretmen sayısındaki artış ise 2.335'dir. Bu sonuçlara göre pansiyonlu ilköğretim okullarında görülen bu artış bu tip okulların önemini kaybetmediğini göstermektedir. Bu okullara duyulan ihtiyacın devam ettiği söylenebilir.

Ülkemizde ilköğretim çalışmaları içinde hep yer alan Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları halen varlıklarını devam ettirmektedir. İlköğretim Genel Müdürlüğü çerçevesinde Y.İ.B.O şubesi mevcuttur. Bu şube bu tip okulların iş ve işleyişleriyle ilgilidir.

Birinci alt problemle ilgili verilerin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan sosyal nedenler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kurtuluş savaşı sosyal açıdan çok zor bir dönemdir. Bu sosyal zorluklar; savaş sonrası çok büyük maddi ve manevi kayıplar olması, uzun savaş döneminde ülkenin, eğitim, sağlık, aile gibi sosyal kurumlarının zarar görmesi, Osmanlı imparatorluğu döneminden beri süre gelen aydınlar ve halk kitleleri arasındaki bilgi ve yaşayış açısından yaşanan yabancılaşıma şeklinde sıralanabilir.
- Tüm bu sorular ile baş edebilmek ve hedeflenen amaçlara ulaşabilmek için geniş halk kitlelerinin yaşadığı köylerde eğitim öğretimi gerçekleştirmek için özellikle ilköğretim kurumlarını yaygınlaştırmak için belli bölgelerde yatılı ilköğretim bölge okulları ve pansiyonlu ilköğretim okulları açılmıştır. İlk örneklerinden birisi yatılı okullarıdır. Yatılı okulları ilk defa 1924 yılında I. Heyet-i İlmiye toplantısında gündeme gelmiştir. 1926 yılında ise sayıları 32'dir.
- Yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okullarının ortaya çıkmasını sağlayan sosyal nedenlerin başında Türkiye coğrafyası üzerinde yerleşimi yerlerinin dağılımının dağınık olması yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde nüfusun %80'i köylerde yaşaması, öncelikli olarak köylünün eğitimi sorununu gündeme getirmiştir. Bu nedenle köylü halkı eğitiminin

toplumun büyük bölümünü eğitmek olduğu görüşünün Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki eğitim politikaları için belirleyici olmuştur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yatılı okullarını gündeme getiren sosyal nedenlere ilerleyen yıllarda başka nedenlerde eklendiği görülmüştür. Bunlar şöyle sıralanabilir;

- 1926, 1946, 1950, 1977 yıllarında yaklaşık olarak bir milyon olan okutulamayan öğrenci sayısının artan nüfusla birlikte azalmadığı görülmüştür. İlköğretimin okullaşma ve okutulan öğrenci oranlarının düşük olması nedeniyle bölge okullarının tekrar tekrar gündeme gelmesini sağladığı görülmüştür.
- Temel görevleri; Türk dilini ve kültürünü yaymaya yardımcı olmak, her türlü kalkınma faaliyetlerinde merkez vazifesini görmek, çevre öğretmenlerinin iş başında yetişmelerine hizmet etmek, köylerde özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocuklara, okul öncesi eğitimi için sınıflar açılmasını sağlamak yatılı bölge okullarının özellikle Doğu Anadolu, Güney Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde sayıca fazla oldukları görülmüştür.
- 1997 yılında ilköğretimin başlıca sorunları arasında; terör ve kız öğrencilerin okula devam sorununu olduğu yönünde açıklamaların devamında, sorunları çözmek için yatılı ilköğretim okulları açılmanın ve sayıları arttırılmanın öneminin vurgulandığı görülmüştür. Özellikle bu bölgelerimize ilköğretim uygulamalarında yapılan her tür çalışma (okulöncesi eğitim, ortaokul sonrasında sekiz yıllık eğitim, meslek kursları) için merkez olma özellikleri bu tip okulların devamlılığını sağladığı görülmüştür.
- Ülkemizde var olan bölgesel farklılıklar da, bu okulların açılmasına ilişkin sosyal bir neden olduğu söylenebilir. Yurdumuzun bazı bölgelerinde ortaya çıkan farklılıkların giderilmesi için bu bölgelerde özellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde bu tip okulların daha çok açılmasına neden olduğu görülmüştür. Ayrıca bu bölgelerimizde devam eden terör olaylarının da bu okulların varlıklarının sosyal nedeni olduğu söylenebilir. Özellikle bu bölgelerimize ilköğretim uygulamalarında yapılan her tür çalışmanın

(okulöncesi eğitim, ortaokul sonrasında sekiz yıllık eğitim, meslek kursları) bölgesel merkezini bu tip okullar oluşturmaktadır.

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemi, “T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları’nın ortaya çıkmasında ve gelişiminde etkili olan ekonomik nedeler nelerdir ?” biçiminde düzenlenmiştir.

Bu alt problemin çözümü için elde edilen belgeler incelenmiş, aşağıda sistematik olarak açıklanıp yorumlanmıştır.

Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarını ortaya çıkmasında etkili olan ekonomik nedenleri incelemeye başlarken ekonomi ile eğitim ilişkisini tanımlananın yararlı olacağı düşünülmüştür.

Ekonomi; sınırlı ve kıt kaynaklarla insanoğlunun sonsuz istek ve gereksinimlerini verimli ve etkili bir biçimde gidermeyi araştıran ve bunlara çözümler getiren, uygulayan bir bilim dalıdır (Sönmez, 2008; 59).

Eğitim ekonomisi, para kullanarak ya da paranın kullanılması ile birey ve toplumun çeşitli yönleri ile eğitilmesi, bilgi, beceri ve kişilik sahibi olarak yetişmelerini sağlamak amacıyla kullanılacak kıt kaynakların tercih edilmesi ve gruplar arasında dağıtılması konusunda çalışmaları kapsayan bir bilim dalıdır.

Ekonomik bulgularını ve kurallarını eğitime uygulayan bir bilim olan eğitim ekonomisi temelde şu konularla ilgilenir:

- 1- Eğitimin üretilme süreci
- 2- Eğitimin bireyler ve gruplar arasında dağıtımı

- 3- Toplum tarafından eğitsel etkinliklere ne kadar harcama yapılacağı ve ne tip eğitimsel etkinliklerin seçileceğine ilişkin sorunlarla ilgilenir (Demirel ve Ün, 1987; 57-58).

Bu tanımlamalardan yola çıkarak, Cumhuriyet Dönemi Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulların ortaya çıkmasında etkili olan ekonomik nedenleri; eğitim sistemi ile ilgili üretim sürecindeki ekonomik koşullar, eğitim uygulamalarının ülkeye nasıl dağıtıldığı hangi ekonomik kaynakların kullanıldığı ve son olarak bu kaynakların hangi eğitim etkinliklerinde hangi amaçla kullanıldığı tespit edilerek açıklanmaya çalışılacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, dış saldırılara karşı kazanılan zaferler sonucunda kurulmuştur. Savaş yıllarında ekonomik çöküntü de görülmemiş boyutlara ulaşmıştır. Ancak Türk devrimi ekonomik bunalımdan değil, tersine birlik ve özveri isteyen bir mücadeleden doğmuştur (Başgöz, 1995; 61). Eğitim işleri de bu atmosferde yapılan çalışmalarla şekillenmiştir. Yapılan ilk çalışmalar daha çok eğitim geçmişten gelen eğitim kurumalarının idaresi idi. Bu idare işinde ise karşılaşılan en önemli sorunun ekonomik olduğu ifade edilmekteydi.

Mayıs 1920’de T.B.M.M’nin ilk maarif vekili Rıza Nur Bey’dir. Böylece Anadolu’da iki idari teşkilat mevcuttu. Birisi İstanbul’da Maarifi Umumiye Nezareti, Diğeri Ankara’da Maarif Vekâleti idi. Her iki yönetimde öğretmenleri yanına çekmek istiyordu. Özellikle Maarif vekâleti bu yönde önemli çabalar harcıyordu (Ergün, 1982; 13).

Bu açıklamadan kurtuluş savaşı döneminde Anadolu’da ikili idare olduğu anlaşılmaktadır. Savaş dönemi içinde bu genel durum bütün işlere sirayet etmiş durumdadır. Zor durumda olan ekonomik koşullarda bu meselenin içindedir. İlköğretim okulları için en önemli sorun ise Maarif Vekâleti’nin bütçe sorunu idi.

“Bazı okulların öğretmenleri maaşı, eskiden beri Muhasebe-i Hususiye adlı, her vilayetin özel bütçesinden verilirdi. İdare-i Hususiye-i Vilayet Kanunu’na göre her vilayetin tahsildarları halktan vergi toplarlar ve kendi sınırları içinde çalışan memurlara verirlerdi. Bu arada halktan toplanan vergiler arasında Hisse-i Maarif adıyla önemli bir vergi de vardı ve bununla ilkokul, öğretmen okulu ve idadi öğretmenlerinin maaşları

verilecekti. Eskiden de doğru dürüst yürümeyen bu sistem savaş nedeniyle hepten durdu. Öyle ki 1920 Türkiye'si'nin en önemli eğitim sorunu, bu öğretmenlerin maaşı oldu. Öğretmenler dört- beş ay maaş alamıyorlar, geçinmek için ev eşyalarını satıyorlar, borç içinde bulunuyorlar; birçoğu meslekten ayrılıp polis, jandarma, kâtip oluyorlardı. Okullar öğretmenlerin grevi yüzünden ya da Vilayet İdaresi Meclislerince kapatılıyordu.” (Ergün, 1982;14).

Bu açıklamalardan anlaşacağı üzere bu dönemde ekonomik zorlukların başında öğretmen maaşlarının ödenememesi ve bu yüzden okulların kapanması gelmektedir. Okulların ilerleyen zamanlarda hangi etkinliklerin merkezi olacağı konusunda tartışmaların sürdüğü bu dönemde dönemin Maarif Vekili Hamdullah Suphi şöyle ifade etmiştir:

“ Mektep bir iş evidir, esnaf ocağıdır. Mektep meslek tahsiline yarar. Türk mektepleri, Türk milletinin iktisadi refahını vücuda getirecek zirai, ticari ve sanatta ilerleme ve tedrisata sahip kılınmalıdır. Türk mektepleri hızla bilgidan işe geçmek üzere genel bir başkalaşıma tabi tutulmalıdır.” (Aktaran: Ergün, 1982; 17).

Okulların ekonomiyi düzeltecek nitelikte olması gerektiğinin vurgulandığı bu sözler dönemin eğitim üretiminin belirlenmesi açısından önemlidir. Okulların bir iş evi gibi düzenlenmesinin gerekliliği dönemin ekonomik hayatında ihtiyaç duyulan iş gücünün de bir ifadesidir şeklinde açıklanabilir. Bu açıklamalara benzer açıklamalar Atatürk'ün 1 Mart 1922 tarihli meclis açılış nutkunda görmek mümkündür.

“ Asırlardan beri milletimizi idare eden hükümetlerin eğitim genelgesi isteklerini hep ifade ede gelmişlerdir. Ancak bu arzularına ulaşmak için doğu ve batıyı taklitten kurtulamadıklarından, sonuç milletin bilgisizlikten kurtulmaması olmuştur. Bu üzücü gerçek karşısında, bizim takip etmeye mecbur olduğumuz maarif yolu şöyle olmalıdır:

...Demiştin ki, bu memleketin sahibi, temeli ve toplumumuzun ana unsuru köylüdür. İşte bu köylüdür ki bu güne kadar eğitim ışığından mahrum bırakılmıştır. Bundan dolayı; bizim takip edeceğimiz maarif siyasetinin temeli, öncelikle var olan bilgisizliği yok etmektir. Ayrıntıya girmeden bu fikrimi birkaç kelime ile açıklamak istiyorum, genel olarak bütün köylüye okuma, yazma ve vatanını, milletini, dünyasını

tanıtacak kadar coğrafi, tarihi ve ahlaki bilgileri vermek ve dört işlemi öğretmek maarif programımızın ilk hedefidir...

.... Bir taraftan bilgisizliği önlemekle uğraşırken bir taraftan da memleket çocuklarını sosyal ve ekonomik hayat içinde etkin ve verimli kılabilmek için gerekli olan ilkokul bilgilerini işe dayalı bir tarzda verme yöntemi maarifimizin esasını teşkil etmelidir...” (MEB, 1985; 6-7).

Bu açıklamalar göstermektedir ki bu dönemde ilk iş köylüyü eğitmek ve köylü çocuklarını sosyal ve ekonomik hayata hazırlar nitelikte bir ilkokul programı arzu edilmektedir. Konu ile ilgili dönemin Maarif Vekili Hamdullah Suphi Şunları ifade etmiştir:

“Maarif siyasetimiz, milletimizin asıl kitlesini oluşturan çiftçi ve işçi sınıfının her şeyden önce dikkat edilmesine ve yeni istikametini bu ilkeye dayanmasına bağlıdır. Anadolu gene bir sanat merkezi olacaktır. Halkın geçimini yükseltecek ve ıslah edecek teori ve uygulama bilgisini vermek hedeftir.” (Aktaran: Ergün, 1982; 18).

Bu açıklamalardan anlaşılıyor ki Anadolu’nun ekonomik hayatı yapılacak eğitim işleriyle şekillenip canlandırılmak isteniyordu. Ancak bu çalışmalar için gerekli maddi koşulların bu dönem için uygun değildi. Maarif Vekâleti öğretmen maaşları, okulların yapımı, onarımı ve ders araç gereçleri için yeterli maddi kaynağa sahip değildi. Bu nedenle ikinci heyet-i İlmiye toplantılarında bu konu gündeme şöyle gelmiştir:

Bakan Vasıf Bey, ilköğretimi devletleştirmek arzusunda olduğunu söylemiş, eğitimin aşağı tabakalara inmesi için Özel İdarelerin kaldırılmasının şart olduğunu belirtmiştir. İhsan Bey de İngiltere’de ve Amerika’da hükümetlerin ilköğretime çok yardım ettiklerini, Türkiye’de uygulanacak olan Maarif Vergisinin halkta eğitim düşmanlığı doğuracağını belirtmiştir. Bu konuşmalar üzerine Heyet-i İlmiye, İlköğretimin Özel İdareden ayrılmasını prensip olarak, yalnız ilkokul öğretmenlerinin maaşlarının bakanlık bütçesinden verilmesini, diğer ayrıntılı harcamaların yörelere bırakılması gerektiğini belirtmiştir (Ergün; 1982;63). Bu tartışmalar göstermektedir ki Milli Eğitim çalışmalarında gündeme gelen önemli konulardan birisi de okullara ayrılacak bütçedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitimin mali güçlüklerini yok etmek için harcadığı çabalar ilk on yıl içinde ancak bazı aksaklıkları düzeltmeye yönelik yapılmıştır. 1923 tarihli 326 tarihli kanunla eğitim giderlerinin sağlanması ile vatandaşın geliri arasında denge kurulmaya önem verilmiş; şehirde yaşayan ve devletten maaş alan herkesin maaşından %1 oranında vergi ile küçük yerlerin eğitim giderleri karşılanmıştır. 1927 yılında kabul edilen 1130 sayılı Eğitim Vergisi Kanunu ile ilköğretim giderlerinin ayrı bir vergi halinde vatandaştan toplanması esasına son verilmiş; devletin sayım, arazi ve kazanç gibi vergilerine yapılan zamlarla eğitim giderleri karşılanmıştır (Başgöz, 1995;93).

Yeni Eğitim Sisteminin kuruluş aşamasında ekonomik olarak ülkeyi kaldırmak özellikle köyleri kalkındırma arzu edilmiştir. Ancak bu kalkınmayı sağlayacak maddi koşulların uygun olmadığı görülmektedir. Her köye okul ve öğretmen idealinin savunulduğu bu dönemde bu ideali gerçekleştirecek okul, öğretmen ve bütçe mevcut değildir. Bu ekonomik koşullar köy yatı okullarını gündeme getirmiştir.

1926 yılında Maarifimiz ve alınacak tedbirler hakkında beyanatta bulunan Maarif Vekili Mustafa Necati yatı mekteplerinin gerekliliğini ve durumu şöyle ifade etmiştir.

“...İlk tedrisatta Bütün Vilayetlerde bulunan 4770 ilk mektep, 32 yatı mektebinin, 25 leyli muallim mektebi ve uygulama sınıfları vardır. Bunlardan 4770 ilk mektep il özel idarelerine muallim mektepleri ile uygulama sınıfları ve ilk yatı mektepleri genel devlet bütçesine bağlıdırlar...” (Aktaran: Tonguç, 1946; 233).

“...İlk yatı mektepleri de şayanı memnuniyet halde değildir. Köy çocuklarına hak ve ödevlerini bilen vatandaşlar olarak yetiştirecek bu okullar ekseriyet itibarıyla köylerde değil kasabalarda açılmışlardır. Köy yatı mekteplerinden bazılarında talebenin büyük kısmı köylü değildir...32 ilk yatı mektebinin ancak 2600 talebesi vardır. Binaları fazla bina almaya değil, bu günkü mevcutları bile barındırmaya müsait değildir. Bu mekteplerin bir an önce eski medreselerden, harap evlerden kurtarılmaları icap eder... Kabilî tasavvur mudur ki, bir müdür, iki üç memur ve beş on kâtipi ile bu işlerin altından kalkabilsin ve memleketin ilk tahsiline yön versin...” (Aktaran: Tonguç, 1946; 233).

Dönemin Maarif Vekili yatı mekteplerinden, köy çocuklarına eğitim vermesi gereken ilkokullar diye bahsetmektedir. Bu okulların köylerde yapılmadığını ve köy çocuklarından çok şehir çocuklarını okuttuğunu ifade etmiştir. Bu açıklama göstermektedir ki bu dönemdeki yatı okulları yanlış yerlerde ve yanlış kişilere eğitim vermektedir. Amacını gerçekleştirmemektedir.

Konuşmasının devamında ilkokul ve yatı okulların ekonomik boyutunu şöyle ifade etmiştir:

“Vekâletin en önemli faaliyet sahası olarak ilk tedrisat gelir. Bütün vatandaşların devlet iştiraklerini temin için mecburi tahsilin çocuklara iş zevkini verebilecek bir şekle sokulması memleket için hayati bir öneme sahiptir... Bu gün mektepten muallimden mahrum bir milyonu geçen çocuğu okutabilmek için en aşağı 23.000 muallime ihtiyaç vardır. Mevcut mektep binalarından ancak 550 adedinin mektep olarak yararlı olabileceği anlaşıldı. Bir taraftan mektep binaları temin etmeyi düşünmekle beraber ilkokul mekanizmasının en uzak köylere kadar nüfuzunu temin edecek tedbirler aramak lazımdır...” (Aktaran: Tonguç, 1946; 233).

Bu açıklamalardan bu dönemde bina ve öğretmen açısından ilkokulların birçok sorunu olduğu anlaşılmaktadır. Bakan özellikle de köylere ilköğretimi götürme işinin ekonomik açıdan çok zor olduğunu ifade etmektedir. Bunları ifade ettikten sonra köy mektepleri ile ilgili açıklamalar yapan bakan şunları söylemiştir:

“...Altı senelik ilkokul öğrenimini köylere varıncaya kadar zorunlu olarak uygulamaya çalışmanın mümkün olmayan bir temenniden başka bir şey olmadığı on on iki senelik deneyimlerden sonra belli oldu...” diyen bakan sözlerinin devamında John Dewey’in raporundan alıntılar yaparak şöyle devam etmiştir:

“Mektep teşkilatı her mahallin özel koşullarına, özellikle iktisadi koşullarına uygun olmalıdır. Çocukların okula devam ettiremeyecek ve kâğıt üzerinde kalacak olan mükemmel yöntem önermektense iktisadi koşulların olgunlaşması ve ortaya çıkışı temin edilinceye kadar olası uygulamalarda ortalama bir hareket daha faydalıdır” (Aktaran: Tonguç, 1946; 233).

Bu açıklamalardan yola çıkılarak Cumhuriyet'in ilk yıllarında ekonomik olarak güç koşulların hüküm sürdüğü söylenebilir. Yaşanan sıkıntılara; ilkokulu yaygınlaştırma çalışmalarında; öğretmen sayısının azlığı, var olan öğretmenlere maaşlarını ödeme zorluğu, okul binalarının eksikliği, olan okul binalarının kötü durumda olması gibi koşulların eklendiği söylenebilir. Okutulamayan öğrenci sayısının çokluğu ve bu öğrencilerin çoğunluğunun köylerde olmasının ise yatılı okulların açılması ve yaygınlaştırılması gereğini ortaya çıkardığı söylenebilir.

Yatılı okullarının işlevinin; köylerdeki, ilkokul çağı nüfusunu okula kavuşturmanın yanında, var olan ekonomik koşullar içinde daha az okul binası ve öğretmen kullanarak bu amaca ulaşılmasını sağlamak olduğu söylenebilir. Bir diğer işlevi ise, bu okullarda okuyan öğrencilerin okutularak ülkenin ekonomik hayatında nitelikli iş gücü olarak yer almalarını sağlamak olduğu söylenebilir. Bu konu ile ilgili diğer gelişmeler incelendiğinde yatılı okullarının bu ekonomik işlevleri nedeniyle önem kazandığı görülmektedir. 789 sayılı, 22 Mart 1926 tarihli, Maarif Teşkilatına Dair Kanunda, bu okullara ayrıntılı olarak yer verilmesi bu önemi gösteren bir gelişmedir. Bu kanununda bu okullara şöyle yer verilmiştir:

Beşinci Madde:

İlk Mektepler:

- 1- Şehir ve kasaba gündüz
- 2- Şehir ve kasaba yatılı
- 3- Köy gündüz
- 4- Köy yatılı mektepleridir.

Gündüz ilk mektepleri vilayetlerin özel idareleri ile açılır. Şehir ve kasaba mekteplerini ise muhtaç ve kimsesiz çocuklara mahsus olmak üzere Maarif Vekâleti açar. Bu tip okullar aranan şartlar uygun olduğu takdirde Vekâletin izniyle mahalli idareler ve belediyeler tarafından da açılabilir.

Köy yatılı mektepleri, mektebi olmayan köylerin çocuklarına mahsustur. Bu mektepler gerek umumi gerekse hususi bütçelerle idare olunabilir.

Bilumum köy mektepleri idare ve talim heyetleri çocukları köy hayatından ayırmayacak bir talim ve terbiye uygulamakla mükelleftir. Köy mekteplerinin tahsil süresi en az üç senedir (Maarif Vekilliği, Maarif ile İlgili Kanunlar, 1940; 20).

“1926 yılında 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun ile kurulması öngörülen köy yatı mektepleri, 8-10 okulsuz köyün çocuklarını bir köyde toplama esasına dayanmaktadır. Okul kurulan köyün temizce evlerinden birisi, yatı evi olarak seçilmekte ve çevre köylerin öğrenim çağındaki çocukları birer haftalık yiyeceklerini alarak bu yatı evlerinde toplanmaktadır. Çocukların başına, köyün bilgili kadınlarından birisi, yatı anası olarak getirilmektedir. Öğrenciler, öğretimin devam ettiği sürece yatı evinde kalıyorlar. Hafta sonlarında kendi evlerine gidip yiyeceklerini tamamlıyorlar veya yakınları onları ziyarete gelip yiyeceklerini getiriyorlardı” (Cicioğlu, 1985: 41).

Yatı okullarının açılmasının temel nedeni okul binası ve yatakhane gibi masrafların giderilmesi idi. Aynı zamanda birden fazla köye öğretmen gönderilemediği için bir öğretmenle bir kaç köy aynı anda öğretim görebilmekteydi. Ancak köyler arasındaki ulaşım sorun olmuştur. Bu nedenle yatılı okulun ilk denemesi olarak kalmıştır. Bu dönemde yatı okulları Ankara ve Ardahan gibi iki bölgenin dışına çıkamamıştır. Bu okullar yatılı bölge okulları adıyla günümüze kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir (Cicioğlu, 1985: 41).

Milli Eğitim Bakanlığı, Okullaşma, okullara personel atama ve öğrencilerin okula devamı problemleri ile 1930’lu yılların sonuna kadar mücadele etmiştir. Bu sorunlara çözüm bulmak için 1933 yılında Milli Eğitim bakanı Reşit Galip önderliğinde ve Ali Haydar Taner başkanlığında Köy İşleri Komisyonu kurulmuştur. Köy sorunu ve köyde eğitim kurumlarının işlevleri ile ilgili kararların alındığı bu komisyon dönemin eğitim politikaları hakkında fikir vermektedir.

Rapora göre, o günkü Türkiye, dünya iş bölümünde dünya pazarlarına tarım ürünleri ve ham madde veren ve sınaî mal alan bir ülke durumunda idi. Teknik koşullar ve bunlarla ilgili bir örgüt yoktu. Burada bilgisizlik ve sermaye yokluğu egemendi. Bundan kurtulmak için, raporda Türk köylüsünün rasyonel üretimi ve rasyonel satışı öğrenmesi öngörülüyordu. Bilinçli ve bilgili bir köylü kitlesine dayanılarak o günkü ilkel düzeyden ve yabancıların kapris ve zevklerine esir olmaktan kurtulabileceğimize inanılıyordu (Binbaşioğlu, 2005; 312).

Bu raporun, köyü ekonomik olarak bilinçli bir şekilde yapılandırmanın gereğini, şeklini ve olası sonuçlarını ifade ettiği söylenebilir. Bu yapı işinin mimarı olarak ta öğretmenler düşünülmüştür. Yapılacak köy okulları da bu çalışmanın merkezi olacağı ifade edilmiştir.

Bu raporda, Türkiye köy iktisadiyatında üç tip köy bulunduğu bildirilmiştir. Bunlar:

- 1- Zati ihtiyaç köyü; dağlık ve ormanlık alanlarda olan köylü kendi ürettiğini tüketip, fazlasını pazarda takas edip ya da devlete vergi olarak verir.
- 2- Emtia (mal alıp satmak) iktisadı köyü; ürünlerini pazarda satıp kazanç elde eden, pazarda malının fiyatı düşünce zati iktisada döner; Türkiye’de bütün batı Anadolu özellikle demir yolları hattında olan alanlar bu tip köy olmalıdır.
- 3- Muhtelit (karma) iktisat köyü; zati iktisatla emtia iktisadı arasında bulunandır (Aktaran: Binbaşioğlu, 2005; 300- 302).

Bu raporda, Türk köylüsünün, dünya piyasalarında teknik ve organizasyon taleplerini neden yerine getiremiyor sorusunun cevabı olarak ise, bilgisizlik ve sermayesizlik olarak ifade edilmiş. Bu durumun temeli ise bilgisizlik olarak cevaplanmıştır. Bu iki durumun çözümü (sermayenin ve bilgi) İktisat ve Ziraat Vekâleti ile Maarif Vekâletinin programlarına bağlı olduğu ifade edilmiştir. Milli iktisadımız ancak bu yolla bilinçli ve bilgili bir köylü kitlesine dayanarak, hem ilkel hem de yabancıların kaprisleri ve zevklerine esir olmaktan kurtulacaktır (Binbaşioğlu, 2005; 302).

Bu raporda Türk köylüsü için bütün ekonomik sorunlarının üretim ilişkileri ve eğitimi ile çözülebileceği vurgulanmaktadır. Bu rapor sonucunda önceden köy ilkokulları ile ilgili başlıca amaç sadece köylüyü bilgilendirmek, okuma yazma ve dört işlemi öğretmek iken artık ekonomik olarak kalkındırıcı hamlelerin de eğitim programları üretmenin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu amaçlara öğretmen ve okul binası ihtiyacının da eklenmesiyle önce 1937 tarihli 238 sayılı Köy Eğitimleri Kanunu

sonrasında çıkarılan 1940 tarihli 3803 sayılı Köy Enstitülerini Kanunu ile yatılı-pansiyonlu bölge okullarının alt koşullarının tamamlandığı söylenebilir.

Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte başlayan köye ilkokul götürme ve köyü kalkındırma çalışmalarının sonucunda Maarif Vekilliği ve Ziraat Vekilliklerini de kapsayan Köy Öğretmenleri Kanununda şöyle ifade bulur:

İkinci Madde: Köy öğretmenleri, Maarif ve Ziraat Vekillikleri tarafından ziraat işleri yapılmaya elverişli okul veya çiftliklerde açılan kurslarla yetiştirilir. Öğretmen yetiştirme kurslarının masrafları Maarif ve Ziraat Vekillikleri bütçelerinden karşılanır (Maarif Vekilliği, Köy Enstitüleri Kanun Layihası, 1940; 110).

Köy İşleri Komisyonu Raporunda ifade edilen masrafları Maarif ve Ziraat Vekillikleri'nin ortak çalışması fikri bu kanunla hayata geçirildiği söylenebilir. Bu kanunla öğretmen ve köyü kalkındıra öğretmen yetiştirme çalışmaları başlamıştır. Bu kanunun devamında 1940 tarihli 3803 sayılı Köy Enstitülerini Kanunu uygulamaya koyulmuştur. Bu kanunla birlikte 1926 yılında hayat geçirilmeye çalışılan köy yatı mektepleri tekrar gündeme geldiği söylenebilir.

“...Türk köylüsünü okutmanın ve onu daha iyi bir üretici haline getirmenin birinci şartı ve baş vasıtası adetçe keyfiyetçe bu işi başaracak şekilde hazırlanmış rehberlere bağlıdır ki, bunlar köy öğretmenleridir...” (Toguç, 1946; 3169).

Bu kanunla amaçlananın önce köye göre öğretmen yetiştirilmesidir. Sonrasında bu öğretmenleri köylere gönderip orada eğitim ve ekonomik koşulları oluşturup sonra o köyde eğitim öğretim sürecini başlatmaları olduğu söylenebilir. Bu amaçlar çerçevesinde 1942 tarihli 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu ile bu işlemlerin hepsinin bir arada düzenlendiği söylenebilir.

1942 yılına kadar, köylerde olan okulların yaklaşık olarak yarısına yakını, üç sınıflı eğitimli, geri kalanı da beş sınıflı öğretmenli veya öğretmenli eğitimli okullardır. Üç sınıflı okullardan da çıkanlara dördüncü beşinci sınıflarda okuma imkânı verebilmek için özellikle üç sınıflı okulların çoğunlukta bulundukları bölgelerde pansiyonlu ve pansiyonsuz “Bölge Köy Okulları” açmanın yararlı olacağı düşünülmüştür.

Bu okullar,

- 1- Eğitimli köy okulları
- 2- Öğretmenli köy okulları
- 3- Öğretmenli ve eğitimli köy okulları
- 4- Pansiyonlu ve pansiyonsuz bölge köy okulları

Bölge köy okulları Cumhuriyet’in ilk yıllarında kurulması istenilen “Yatı Mektepleri”nin bir devamıdır. Bölge okulları arazisi uygun olduğu takdirde, bucak merkezlerinde açılabilmekteydi (Maarif Vekaleti, 1944; 5).

Bölge okullarının bucak merkezlerinde açılabilmesi için, gezici öğretmen veya başöğretmen, ilköğretim müfettişi ve köy enstitülerinden görevlendirilen bir idareci ve öğretmenin kuracakları komisyon sonunda, komisyonun vereceği olumlu raporun Bakanlıkça onaylanması ile mümkün olabilmekteydi. Hazırlanacak raporda, açılacak okulun bölgesini bölgeye giren köylerin adedi, okulun tipi ve bölgenin haritasının belirtilmesi istenmektedir. Ayrıca okulun bulunduğu bucak merkezi hakkında bazı bilgiler istenmektedir (Maarif Vekaleti, 1943; 43).

Bu öğrencilerin seçiminde, sağlıklı ve yetenekli olmalarına, köylü çocuğu olmasına dikkat edilmektedir. Ayrıca gazi ve şehit çocukları, köyün genel hizmetlerinde çalışanların çocukları, dul kadınların çocukları, sakat ve kötürüm olanların çocukları öncelikli olarak bu okullara alınmaktadır (Maarif Vekaleti, 1943; 43).

Köyü hesabına okuyan öğrencilerin yatak, yiyecek, ısınma ve aydınlanma ihtiyaçları, köy kanunu hükümlerine göre bağlı bulundukları köylerin ihtiyar meclislerince karşılanmakta, diğerlerine ise öğrenci velileri tarafından okulun açılmasından 15 gün önce karşılanmaktadır. Bu ihtiyaçlar toplandıktan sonra bunların korunması, idaresi ile ilgili konularla öğretmen ve eğitimciler ilgilenmektedir (Maarif Vekaleti, 1943; 43).

31 Mayıs 1945 tarihli ve 6/10278 sayılı İlköğretim Genel Müdürlüğü yazısında Bölge Köy Okulları amaçları belirtilmiştir.

1. Hiç okulu bulunmayan köylerde, üç sınıflı eğitimci, okulu bulunan köylerde 4274 sayılı kanunun 14.maddesine uyularak bu okullara öğrenci almak ve bunları ilkokulu bitirdikten sonra köy enstitülerinde kendi köylerine öğretmen, gezici sağlık memuru veya ebe olarak yetiştirmek. Bu yapılmadığı takdirde, hiç okulu bulunmayan köylerimizi öğretmene, sağlık memuruna veya ebeye kavuşturmak mümkün olmayacaktır.
2. Köylerimizin çoğunun nüfusu bir öğretmenden fazla öğretmen vermeye elverişli sayıda olmadığından bu gibi köylerin çocukları oraya verilen tek enstitü öğretmenin bildiği sanattan başka sanatı öğrenemeyeceğinden bu gibi köylerin yetenekli çocuklarına bölge okulunda bir çok sanatı öğrenme fırsatını yaratmaktır.

Bu amaçlar göstermektedir ki bölge köy okullarının amacı sadece öğrencileri ilkokul mezunu yapmak değil aynı zamanda var olan eğitim ve sağlık personeli açığını da kapatmaktır. Aynı zamanda mezun olan her bireyi ülkenin ekonomik hayatına etkin katılımını sağlamaktır. Ayrıca bölge okulu kurmanın temel prensiplerinden birisi de köylerin nüfusları az olduğu için bir yerde toplamının ekonomik olduğu ifadesidir.

Belirlenen amaçlara ulaşmak için 4274 sayılı kanunu 35.maddesine göre açılacak Pansiyonlu veya pansiyonsuz bölge okullarını belirlemek için her ilçeye bir komisyon kurulması istenmiştir. Kurulan bu komisyon bölge okulu açılacak köylerde şu özellikleri gözetecektir.

1. Bölge okullarının yerleri tespit edilirken, bir ilçenin köyleri göz önünde tutulacak, köy enstitüsü mezunu öğretmenlerle eğitimcilerin çalıştıkları her köy okulu mutlaka bir bölge okuluna bağlanacak,
2. Bölge okuluna bağlanacak köylerin, tekerlekli araçların işleyebileceği yollarla bölge merkezi seçilecek köye bağlı olmaları, 30km'den uzak olamamaları bölge merkezi olan köylerde, köy enstitüsü mezunu öğretmen bulunması veya köye gelmek üzere köy enstitüsünde öğretmen adayının okumakta olması göz önünde tutulacak,
3. Hiç okulu bulunmayan köylerde bölge okuluna bağlanacak,
4. Bölge okulu açılacak köyün, su, arazi ve en az altı öğretmeni barındırabilecek okul binasının olması, fidanlık kurulması, ahır, kümes gibi tesislerin yerleştirilmesine elverişli şartları taşıması hesaba katılacaktır.

Bu düzenleme göstermektedir ki dağınık coğrafyada bulunan köy okullarının devamı niteliğinde ve sonrasında gidilebilecek köy enstitülerine hazırlayıcı nitelikte olan bu okullarla birlikte, ilköğretim müesseselerinde bir düzen oluşturulmuştur.

Bundan sonra devam eden süreçte bölge okulları ve köy okullarının inşa edildiği görülmektedir. Elbette ki devlet bu inşa sürecinde etkindir. Ancak bu okullar bizzat Türk köylüsü tarafından inşa edildiği söylenebilir.

Bu konu 4274 ve 4459 sayılı, Köy Okulu, Öğretmen Evi, Köy Sağlık Memurları ve Ebeleri Evleri İnşa Ettirilmesiyle ilgili kanunun 25. maddesi ile düzenlenmiştir.

“Köy halkından olan veya en az altı aydan beri köyde yerleşmiş bulunanlardan 18 yaşını bitiren ve 50 yaşını geçmeyen her erkek vatandaş köy ve köy bölge okulları binalarının kurulmasına, bu binalara su temin edilmesine, okul yollarıyla bahçelerin yapılmasına ve bunların onarılmasına ve 23. maddede yazılı diğer tesislerin vücuda

getirilmesine münhasır işler tamamlanıncaya kadar yılda en çok 20 gün çalışmaya mecbur tutulur.”

Bu okulların ve tesislerin mülkiyeti 30. maddesinde de şöyle ifade edilir:

“Okula tahsis edilen arazi üzerinde meydana getirilen gayrimenkuller ve tesisler okulun bulunduğu köyün malıdır. Bunlar vazifeli eğitimci veya öğretmenler tarafından kullanılır.” Bu kanunla köylünün yaptığı bütün yapıların köyün malı olması sağlanmaktadır.” (Maarif Vekâleti, 1944; 18).

Bölge okullarının sadece ilköğretim okulu değildir aynı zamanda tamamlayıcı kurslar uygulaması içinde kullanılmaktadır. Bu kurslar ilkokul mezunu öğrencilere meslek gruplarına hazırlayıcı amaçlı verilmiştir. Köyün ihtiyaçlarını gidermek, çocuklara çevre koşullarına göre meslek edindirmek için açılan bu kursların alanları; tarım ve hayvancılık, sanat dalları, ticaret ve sağlıktır.

Yapılan bu çalışmalar 1950 yılında Demokrat partinin iktidara gelmesiyle bazı değişikliklerin yapılmasına kadar devam edildiği görülmektedir. Yani hükümet’in Milli Eğitim Bakanı yeni öğretimi yılını açış konuşmasında bir önceki hükümetin eğitim politikalarına eleştirerek; köy okullarını köylüye yaptırmanın olumsuz yönlerini açıklayarak devlet istatistiklerinde yanlış bilgiler verildiğini ileri sürmüştür. Artık ilkokulların devlet tarafından yapılacağını böylece daha sağlam olacağını hım de köylünün sırtındaki büyük yükün kalkacağını ifade etmiştir (MEB,1951; 184).

Bu açıklamalar geçmiş hükümetçe, ekonomik sıkıntılar içinde bulunan bir çözümün acımasız eleştirisi şeklinde devam etmiştir. Yeni hükümet bahsi geçtiği üzere 5210 sayılı kanunun birinci maddesini: Köy okulu binaları ve teşkilatı ile öğretmenlerinin ve köy sağlık memuru ve köy ebeleri için bölge merkezlerinde kurulacak evlerin inşası Özel idare bütçelerinden ayrılan ödenek ve genel bütçeden İl Özel İdarelerine bu maksatla yapılacak masraflarla sağlanır. Bu inşaat için köy halkına hiçbir mükellefiyet tahmil edilemez şeklinde değiştirmiştir.

Milli Eğitim bakanı Tefik İlerinin 29.11.1959 tarihli radyo konuşmasında İlköğretim çalışmalarında hükümetleri döneminde yapılan çalışmaları eski iktidar ve muhalefeti eleştirerek, ilköğretimin evvela okul binası ve öğretmen meselesi olarak

gördüklerini ancak bir önceki iktidarın bu meselelere getirdikleri çözümlerin köylüye pahalıya ve eziyete mal olarak yaptırılan okulların kendi iktidarlarına külçe halinde intikal ettiğini ifade ettiği görülmektedir (Maarif Vekâleti, 1959; 11).

27 Mayıs 1960 tarihinde Demokrat Parti iktidarı bir askeri müdahale ile görevlerinden uzaklaştırılarak, Milli Birlik Komitesi yönetime el koymuştur. Bu gelişmeyle birlikte 5.1.1961 tarihli, 222 sayılı yasa ile ilköğretim sistemi tekrar düzenlenmiştir. İlköğretimin mecburi olan kurumları, Gündüzlü, pansiyonlu, yatılı ilköğretim okulları ve gezici okullar şeklinde düzenlenmiştir (MEB, 1961; 1137). Bu okullarla ilgili kanun maddesi şöyledir:

“Çeşitli nedenlerle henüz bir ilkokul açılmamış olan birbirine yakın birkaç köyün bulunduğu yerlerde ya da evleri ve ev grupları dağınık olan köylerde gündüzlü, yatılı, pansiyonlu bölge okulları veya gezici okullar açılabilir. Gezici okullarda gezici öğretmenler görevlendirilir.”

Bu maddeden anlaşılacağı üzere 1924 tarihinde gündemde olan köy yatı mekteplerinin bir devamı olarak yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okulları ortaya çıkmıştır. Bu okulların bu dönemde ortaya çıkmasına neden olan ekonomik koşullar bölge okullarının amaçlarında şöyle ifade edilmiştir.

- Nüfusu dağınık olan yerleri okula ve öğretmene kavuşturmak; bu amaç daha az öğretmen ve daha az okul ile okula ulaşamayan öğrencileri eğitim- öğretime imkânına kavuşturmak şeklinde açıklanabilir.
- Çevrenin sağlık, tarım, halk eğitimi ve her türlü kalkınma faaliyetine bir merkez vazifesi görmek; ekonomik olarak kalkındırılmak istenen bölgelerde bu okulların açılması gerekir şeklinde açıklanabilir. Bu tip okullar açıldıkları yerin kalkınma merkezidir denilebilir.
- İlkokulları bitiren mecburi öğrenim çağı çıkıncaya kadar tamamlayıcı kurslar ve sınıflar açmak ve bölge şartlarına göre çocuklara pratik bilgiler kazandırmak, bu çocuklardan yetenekli olanlara ileri öğrenim imkânlarını hazırlamak; bölge ilköğretim çağ nüfusunu zorunlu

eğitimleri sırasında kendisi ve ülkesinin ekonomisi için yararlı bilgiler vermek şeklinde açıklanabilir (MEB, 1968; 3-4).

Bölge okullarında açılmak istenen tamamlayıcı sınıflar ve kursların 16 Mayıs 1963 tarihli Talim Terbiye Kurulu kararında şöyledir:

- a. İlköğretim çağı içinde veya dışında bulunan, fakat bir üst öğrenim kurumuna devam etmeyen yurttaşların genel bilgisini arttırmak; bölge özelliklerine uygun kendilerine iş ve üretim hayatında yararlı olacak bilgi ve becerileri kazandırmak.
- b. Gerek ilkokul sınıflarında, gerek tamamlayıcı sınıf ve kurslarda Türkçe, Türk Tarihi ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinde milli duyguları geliştirip pekiştirecek konulara geniş ölçüde yer vermek.
- c. İlkokul mezunları arasından seçilecek yetenekli öğrencilere daha ileri öğrenim imkânı sağlamak üzere, merkezi durumda bulunan bazı bölge okullarında ortaokul sınıfları da açarak, bu sınıflara devam edecek öğrencilerin aynı zamanda iş ve üretim hayatı ile ilgili bir alanda yetiştirilmesini sağlamak (MEB, 1963; 1258).

Bu maddelere göre yatılı bölge okullarının açılması ve önemini devam ettirmesini sağlayan ekonomik nedenlerden birisi de sadece ilkokul eğitimi değil ortaokul seviyesinde kurslarla nitelikli iş gücü yetiştirdiği söylenebilir.

1961 yılında Bayındırlık Bakanlığınca ilk Yatılı İlköğretim Bölge Okulu projesi hazırlanarak 10 yerde uygulamaya geçilmiştir. Sonraki yıllarda ilk proje değişmiştir. 1962 ve 1965 yıllarında yeniden hazırlanan projelere göre Yatılı ilköğretim Bölge Okulu yapımına devam edildi. Ancak inşaat yönteminin seçilerek bu okulların yapılacağı yörelere uygunluğu faktörünün göz önünde bulundurulmayışı, keşif bedelleri ile gerçek maliyetler arasında önemli farklar oluşmasına neden olmuştur. Bu nedenle maliyetler çok yükselmiştir (Can, 1965: 15).

Bu açıklama göstermektedir ki, Yatılı ilköğretim bölge okulları sosyal ve ekonomik hayat açısından yararlı olmalarına rağmen maliyetleri çok yüksektir. Maliyet yüksekliği ise bu okullardan vazgeçilmesi anlamına gelmemektedir. Yatılı ilköğretim

bölge okullarının, 1924 yılındaki köy- şehir yatı mektepleri uygulamasından itibaren Türk eğitim siteminde var olduğu söylenebilir. Bu nedenle maliyet düşürücü önlemler alınması yoluna gidilmesinin gerekliliğin vurgulamıştır.

Kurulduğu ilk yıllardan beri sürekli gelişmeler gösteren Yatılı İlköğretim Bölge Okulları, çeşitli, yararları yanında maliyet yönünden pahalı yapılar olmaları nedeni ile ekonomiye küçümsenmeyecek yükler getirmektedir (Aralpcan, 1998: 15).

Yatılı ilköğretim bölge okulları okulsuz yerleşim bölgelerinde çağ nüfusu çocuklara için açılmıştır. Solak'ın, “Yatılı Okullar ve Köy çocukları” araştırmasında okulsuz köy çocuklarının okutulması için açılan bu okullarda yapılan incelemelerde öğrencilerin büyük bölümünün okulu olan köylerden veya köy okuluna çok yakın mezralardan alındığı belirtilmektedir. Bu durum göstermektedir ki yatılı ilköğretim bölge okullarının kuruluş yerleri, kuruluş amaçlarına uygun değildir. Bu sebeplerden dolayı mali yükler artmıştır (Aralpcan, 1998: 16).

Getirdiği mali yüklerin yanı sıra yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okullarına hep ihtiyaç duyulduğu, bu ihtiyacın kaynağı ise ülke genelinde, ilköğretim kademesinde eğitim öğretimi gerçekleştirmek olduğu söylenebilir. Eğitim öğretim işini gerçekleştirmek için ya normal ilköğretim uygulamasına uygun okullar tüm yurttan açılmalıydı ya da bu tip okullar yaygınlaştırılması gerekliydi. Bu pencereden bakıldığında ise Yatılı ilköğretim okullarının zaten maddi külfetleri azaltmak için kurulmaya başlandığı söylenebilir. Bu nedenle varlıklarını sağlamak ve yanlış uygulamalar içine girmekten kaynaklanan yükler ise kurumun kendisiyle ilgili değil, yapılan hataların maddi külfeti ile ilgilidir denebilir.

12 Mart muhtırasından sonra partiler üstü hükümetler tarafından Eğitim Reform Tasarısı olarak T.B.M.M.'ne sunulan 14.06.1973 tarihli 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu adı ile Milli Eğitim Sistemi tekrar düzenlenmiştir. Bu kanunla birlikte örgün eğitim kurumları içinde yer alan ilköğretim kurumlarının sekiz yıllık okullardan oluştuğu ifadesi yer almaktadır.

Bu kanunun, 25. maddesinde ise; nüfusun az ve dağınık olduğu yerlerde, köyler gruplaştırılarak, merkezi durumda olan köylerde ilköğretim bölge okulları ve bunlara

bağlı pansiyonlar, gruplaştırmının mümkün olmadığı yerlerde ise yatılı ilköğretim bölge okulları kurul ifadesi yer almaktadır.

Bu kanunla da 1924 yılında kurulması istenen yatı mekteplerinin varlığını biçim değiştirerek sürdürdüğü söylenebilir. Yatı mektepleri dönemi içinde sadece ilkokullarla yaygınlaştırma sorunları ile ilgili ekonomik sıkıntılardan kaynaklanırken. Temel Eğitim bölge okullarının, ilkokul ve ortaokul öğrenimi için yaygınlaştırma çalışmalarında baş gösteren ekonomik sorunlar nedeniyle ve sekiz yıllık eğitim çalışmalarında kullanıldığı söylenebilir.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ortaokul ile ilkokulu birleştirmiştir. Bu yasada ilkokul ve ortaokulun birleşik adı temel eğitim okuludur. Temel eğitim okulları sekiz yıllık okullardır. Ancak bu uygulama sekiz yıllık öğrenim verir şekilde çok az yerde uygulanabilmiştir. Bu yerler temel eğitim bölge okullarıdır. Yatılı bölge okulları sayısı 1980 yılında 156'dır. Bu tip okulların sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulaması için ilk bilinçli uygulama olduğu söylenebilir (Kalaycı, 2004;128).

Bu açıklamalar göstermektedir ki, temel eğitim bölge okulları sekiz yıllık kesintisiz eğitim çalışmaları için en uygun merkez olarak değerlendirilmişlerdir. Bu okulların yeni bir eğitim düzenlemesinin sekiz yıl eğitim olanağını sağlayabilecek ilkokul ve ortaokul kısmı olan tek okul olmalarıdır. Özellikle kırsal bölgelerdeki bu okullarının yapısının bu şekilde olmasının ekonomik yükleri azalttığı söylenebilir.

İkinci alt problemle ilgili verilerin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan sosyal nedenler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları'nın ortaya çıkmasında ve gelişmesinde etkili olan ekonomik nedenler;

- Cumhuriyetin ilk yıllarında ülke nüfusunun %80'inin köylerde yaşaması ve tarımla uğraşması,
- Ülke ekonomisi için bilinçli ve bilgili iş gücüne ihtiyacı olması, bu ihtiyacı karşılamak için ilköğretim ve meslek eğitiminin yaygınlaştırılmasına ihtiyaç duyulması,

- Yapılacak olan yaygınlaştırma çalışmaları için gerekli maddi kaynakların; yetişmiş eğitim personelinin, okul binalarının ve eğitim materyallerinin mevcut olmaması olarak sıralanabilir.

Her köye gerekli eğitim koşullarını ulaştırma şansı olmayan Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğrencileri belli merkezlerde kurulan yatılı ve pansiyonlu bölge okullarda okutarak yukarıda sıralan ekonomik sorunları çözmek istediği söylenebilir. Planlı dönemle birlikte günümüze kadar artan nüfusla birlikte benzer ekonomik nedenlerin bu tip okulların varlığını devam ettirmesine neden olduğu söylenebilir.

Bu tip okulların yer seçiminde ve inşaat projelerinde yapılan yatırım hataları nedeniyle bazı dönemlerde ekonomik açıdan yük oldukları söylenebilir. Bu sorunun kaynağı ise kuruluş yerlerinin, kuruluş amaçlarına uygun seçilmemesinin neden olduğu söylenebilir.

3.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemi, “T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları’nın ortaya çıkmasında ve gelişiminde etkili olan siyasal nedeler nelerdir ?” biçiminde düzenlenmiştir.

Bu alt problemin çözümü için elde edilen belgeler incelenmiş, aşağıda sistematik olarak açıklanıp yorumlanmıştır.

Bu alt problemle yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okulların ortaya çıkmasında etkili olan siyasal nedenler açıklanacaktır. Siyasal nedenleri tespit etmeden önce politika ile eğitim ve politika arasındaki ilişkiyi açıklamanın yararlı olacağı düşünülmüştür.

Genel olarak politika yönetim sanatı olarak ele alınabilir. Bir toplumun devlet yapısı ve dayandığı felsefe, anayasası, yasama, yürütme ve yargı ile ilgili kurum ve kuruluşları bunların işleyişi; politik sistemi oluşturur (Sönmez, 2008;57).

Her devlet; doğal olarak kendi politik anlayışını, yeni yetişen kuşaklara aktarmak ve benimsetmek ister. Bunu genellikle okullar ve programlar yoluyla yapar. Bu açıdan eğitim resmi ideolojinin genç kuşaklara aktarılma süreci olarak tanımlanabilir. Politik sistem, çıkardığı yasalarla, okullara kaydı, okullarda okunacak dersleri, öğretmen atamalarını düzenleyerek okul sistemini etkiler ve değiştirir (Sönmez, 2008;57).

Bu açıklamalardan yola çıkarak Türkiye’de siyasal sistem ile ilgili değişim süreçlerinin; yasalar, yönetmelikler ve hükümet programları yoluyla okul sistemine de yansıdığı söylenebilir. Yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okullarının bir okul sistemi olarak ortaya çıkmasında etkili olan politik yaklaşımlar, yasal düzenlemeler, yönetmelikler ve hükümet programları incelemenin yararlı olacağı düşünülmüştür.

Kurtuluş savaşının devam ettiği yıllarda eğitim çalışmaları ihmal edilmemiştir. Ancak savaş koşulları nedeniyle aksaklıklar yaşanmaktadır. Bu dönemde eğitim politikasına yön veren en önemli kişi Mustafa Kemal Atatürk’tür. Bu nedenle Atatürk’ün görüşlerini incelemenin yararlı olacağı düşünülmüştür.

Atatürk eğitim kelimesinin birden fazla anlamlar içerdiğini ifade etmiştir. Eğitimin uygulandığı alanlara göre tanımının da farklılaşabileceğini ifade etmiştir. Atatürk'e göre eğitim kelimesi yalnız kullanıldığı zaman, herkes kendine göre anlam verir, ayrıntıya girilirse, eğitimin hedefleri maksatları ortaya çıkar. Mesela dini eğitim, milli eğitim, milletler arası eğitim, bütün bu eğitimlerin hedef ve gayeleri başka başkadır. Atatürk; Türkiye Cumhuriyetin yeni nesle vereceği eğitimin Milli Eğitim olduğunu ifade etmiştir (MEB, 1980; 76).

Bu konuşmalardan da anlaşılacağı üzere, Kurtuluş savaşı döneminde eğitim politikalarında maksat her anlamda olduğu gibi millileştirmek esastır. Bu çalışmaların merkezi ise T.B.M.M.'dir. T.B.M.M'nin bu dönemde eğitimle ilgili en önemli çalışma Anadolu eğitimini Ankara'ya bağlama çalışmaları olduğu söylenebilir.

1920 Türkiye'sinde Anadolu okulları ve öğretmenleri üzerinde üç değişik yönetim egemen olmak istiyordu. Bunlar:

- T.B.M.M. hükümetinin Maarif Vekâleti,
- Osmanlı Devleti'nin Maarif-i Umumiye Nezaretı,
- Yunanlıların işgal altındaki bölgelerde Yunanlıların

Anadolu Eğitim Genel Müdürlüğü (Ergün, 1982; 15).

Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere kurtuluş savaşı sadece askeri anlamda devam etmemektedir. Yönetim anlamında da Anadolu üzerinde politik bir savaş mevcuttur. Bu nedenle Ankara hükümetinin eğitim ile ilgili çalışmalarına da yön vermek zorunda olduğu söylenebilir.

Ankara'da kurulan T.B.M.M.'i, 2 Mayıs 1920 tarihli kanun ile 3 Mayıs 1920 günü, 11 vekilden oluşan İcra Vekilleri Heyeti'ni kurmuştur. Bu 11 vekilden birisi de Maarif Vekili'dir. Eğitim ve öğretim işlerini alan bu vekillik üç veya dört kişilik kadrolarla çalışmaya başlamıştır. Ancak savaşın devam etmesinden dolayı, o anda genel düşüncenin savaştan başarı ile çıkması doğrultusunda olduğundan eğitim işlerinde kesin bir tutuma gidilememiştir. 4 Mayıs 1920 tarihinde ikişer üçer kişilik kadrolarla kurulan dairelerden birisi de İlk Tedrisat Dairesidir. Bu daire ilköğretim ile ilgili çalışmaları

üstlenmiştir (Cicioğlu, 1985; 9). Bu dar kadronun yaptığı ilköğretim ile ilgili çalışmalardan ilki mevcut okulların tespiti olmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığı, yeni eğitim politikalarını belirlemek ve uygulamalarını başlatabilmek için ilköğretimin mevcut durumunu tespit etmiştir. Osmanlı Devletinden devir alınan ilköğretim mirasının durumu pek iç açıcı değildi. Hükümete bağlı 38 il ve sancakta 2345 ilkokul vardı, bu okulların 581 tanesi kapalıydı; öğretmen sayısı 2384'ü erkek, 677 tanesi de kadın olmak üzere toplam 3061'di. Öğretmenlerin ancak 875'i öğretmen okulu mezunuydu, öğretmenlerin çoğu değişik kaynaklardan sağlanmış öğretmenlerdi (Başgöz, 1995; 55).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere kurtuluş savaşı devam ederken yapılan çalışmalar arasında eğitime ve ilköğretime yer verilmiştir. İşgal dışı iller için çıkarılan bu veriler göstermektedir ki ilköğretim teşkilatının durumu çok kötüdür. Bu dönem içinde ilkokullar için yatılı gündüzlü diye bir ayırım yapmak mümkün değildir. Ancak eğitim politikasının tek merkezli ve hedefli eğitim olduğu söylenebilir.

1921 tarihinde Ankara'da toplanan Maarif Kongresinde Mustafa Kemal, eğitim sisteminin ilkelerini milli, laik, çağdaş bilime dayalı, genel, eşitlikçi ve işlevsel olarak belirtmiştir (Bucak, 1993; 10). Ayrıca bu konuda maarif kongresi nutkunda geçmişten gelen yanlış uygulamaları da eleştirmektedir. Bu görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“...Bugün, Ankara, Milli Türkiye'nin Milli Maarifini kuracak Türkiye muallime ve muallimler kongresinin toplanmasına sahne olmaktan şeref duymaktadır. Asırların yüklemiş olduğu derin bir idari bir ihmalin, devlet bünyesinde vücuda getirdiği yaraları tedavi için yapılacak çalışmaların en büyüğü hiç şüphesiz irfan yolunda göstermemiz lazımdır...” (MEB, 1985; 3).

Kurtuluş savaşını veren Kuvay-i Milliye bir ifadesi olan milliyetçiliğin yeni kurulan Türkiye için yapılacak her çalışma için temel olduğu söylenebilir. Bu nedenle eskiye ait izleri tüm ülkede silme çabası bu dönemin hâkim fikridir. Bu fikir çerçevesinde yapılan çalışmaların en önemlisi yeni fikirleri öğretecek ve pekiştirecek olan eğitim sitemidir. Eğitim çalışmalara, ilk önce eski yapıları değiştirerek sonrasında tamamen ortadan kaldırarak başlandığı söylenebilir. Eski eğitim kurumlarının en yaygın olanı ise medreselerdir.

T.B.M.M.'nin kuruluşundan itibaren medreselerin ve imam-hatip gibi dini okulların kurulması hakkında birçok öneriler verilir ve bunlar komisyonlarda görüşülürken; Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey, eğitim ve öğretim sorunlarının kendi göreneklerimiz içinde halledilemeyeceğini, bu günkü Türkiye'yi medreselerin değil batı örneğine göre kurulan okulların kurtardığını belirterek şöyle diyordu.

“Maarifimizin ruhu milliyet, istikameti garp, hedefi milli iktisattır.” (Ergün, 1982; 16).

1922 tarihli bu açıklama göstermektedir ki toplumsal sistemi değiştirme arzusu tek yönlü değildir. Yeni kurulan ulus devletinin önüne koyulan hedef, ulusal iktisat ve batı tarzı ulusal eğitimidir. Bu hedef için çalışmalar çok geçmeden başlamıştır.

15 Temmuz 1923 tarihinde birinci Heyet-i ilmiye hazırlık dönemi Cumhuriyet eğitiminin en olumlu çalışması, Maarif Şuralarının başlangıcıdır. Artık cephe savaşı kazanılmış, eğitim savaşına başlanacaktır. Bu toplantıda bütün eğitim sorunları inceden inceye konuşulmuştur (Ergün, 1982; 26).

Bu toplantıda altı komisyon kurulmuştur. Bu altı komisyondan birisi ilköğretim komisyonudur. İlköğretim komisyonunda ilköğretim ile ilgili çok önemli kararlar alınmıştır. Alınan kararlar Tevhid-i Tedrisat kanunun ilk basamağı niteliğindedir. Bu kararlardan birisi ; “Küçük köyler için, seçilecek yerlerde “Leyli Köy Mektepleri” (Yatılı Bölge Okulları) kurulacak, hatta gezici öğretmenler kullanılacaktır” (Ergün, 1982; 28-29).

Bu bilgiler sonucunda, dönemin eğitim politikasını belirleyen önemli bir etki eskiden gelen eğitim sistemini değiştirme ihtiyacı olduğu söylenebilir. Bu ihtiyaçların merkezinde de medreselerle ilgili sorunlar yer almaktadır. Medreselerin kapatılması ile oluşan ilköğretim boşluğuna çözüm ise yatı okulları olarak düşünülmüştür. Bu açıdan yatılı okul fikrinin oluşmasında etkili olan politik nedenlerden birisi eski eğitim sisteminden gelen aksaklıkları çözmek ve özellikle dini eğitim yapan medreselerin milli eğitim anlayışı çerçevesinde yer almaması ve bu okulların yerine yatı okullarının düşünülməsi olduğu söylenebilir.

Kurtuluş savaşı dönemi ile ilgili bulgular incelendiğinde; bu dönem için Kurtuluş Savaşı'nı kazanmak asıl hedeftir. Savaş sürecinde siyasi, ekonomik ve kültürel devrimlerin bir kısmı yapılmıştır. Ancak bu dönem daha çok savaş sonrası yapılacak devrimler için hazırlık dönemidir. Eğitim çalışmaları için de aynı durum geçerlidir. Birinci Heyet-i ilmiye toplantısında ilköğretim ile ilgili birçok önemli karar alınmıştır. Bunlarda birisi de; “Küçük köyler için, seçilecek yerlerde “Leyli Köy Mektepleri” (Yatılı Bölge Okulları) kurulacak, hatta gezici öğretmenler kullanılacaktır (Ergün, 1982; 28-29). Bu karar göstermektedir ki Cumhuriyet Dönemi Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim okullarının ilk defa gündeme gelişi bu toplantıda olmuştur.

Cumhuriyet döneminin başlangıcı olarak Cumhuriyet'in ilan edildiği tarih olan 29 Ekim 1923 kabul edilmektedir. Bu dönem Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim okullarını incelemekten önce toplumsal yapı ve ülkenin içinde bulunduğu siyasal atmosferi incelemekte yarar vardır.

1923 yılında bakan olan İsmail Safa Bey, aynı misakı milli gibi eğitim alanında yeni devletin amaçlarını gösteren maarif misakını yayınlamıştır. Bu misakın ana ilkeleri içinde, ilköğretimi tüm ülkeye yaygınlaştırmak, herkese okuma yazma öğretmek gibi hedefler yer almıştır (Ergün, 1982; 23).

Ayrıca 15 Temmuz 1923 tarihinde başlayan Heyet-i İlmiyenin ilk toplantısında bir konuşma yapan Milli Eğitim Bakanı Safa Bey'in sözleri eğitim ile ilgili görüşleri dönemin eğitim siyasetini açıklar niteliktedir.

“...Eğitim ve öğretim kurumlarımızın kişisel çalışmalara bağlı, kesin olarak yerleşmiş ve desteksiz kalmaları nedeniyle eğitim sistemimiz gelişmemiştir. Bütün eğitim problemleri üzerinde ülkemiz uzmanlarından, fikir adamlarından, eğitimci, sosyolog ve sosyal bilimcilerden oluşan bir topluluğun bilimsel ve müspet kararlarına ihtiyaç vardır. Böyle kararlar olmadan doğru ve kalıcı iş yapabilmek imkânsızdır. Bir Eğitim Bakanının böyle bir yetkisi olamaz. Bence Eğitim Bakanlığı ülkemizdeki bilgin ve düşünürlerin karar ve fikirlerini uygulayacak bir araçtan başka bir şey değildir. Bakanlar değişebilir, fakat sizin kararlarınız ve sizin verdiğiniz programlar değişmemeli ve yeni bir kararınız olmadıkça aynen uygulanmalıdır...” (Aktaran: Akyüz, 1989; 447).

Bu açıklamalar göstermektedir ki bu dönemde eğitim politikalarının bir plan ve program içinde düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu plan ve programı yapacak olanların ise ülkenin bilim insanları olduğu vurgulanmıştır. Bu açıklamadan yola çıkarak dönemin eğitim siyasetinde milli amaçlarla süslenmiş bilimsel bilgiye dayanan bir eğitim sistemi ve programı oluşturmaın ideal olduğu söylenebilir.

Maarif Vekillerinden Hamdullah Suphi Bey 1925 tarihli açıklamasında bu durumu şöyle ifade etmiştir: “Bu günkü Türkiye bir “mücadele ve mücadele” âlemdir. Öyle bir hale gelmiştir ki, bir daha geri dönmeye imkân yoktur. Geçmiş ile aramızda aşılmaz bir uçurum vardır. Türkiye gemileri yakmıştır.” Türk inkılâbını amacına okuldan çıkacak olacak olanların ulaştıracağını, okulların ona göre kurulmasını istemiştir. Ona göre Türk eğitim sisteminin mihveri, ilköğretimdir (Ergün, 1981; 37).

Cumhuriyet döneminde ilköğretim Cumhuriyet devrimlerini yeni kuşaklara benimsetmek, laik düşüncüyü geliştirmek bakımından da önem kazanmıştır (Kaya, 1984; 96).

Bu açıklamalar göstermektedir ki ilköğretim devrimlerin yaygınlaştırılmasında ve uygulanmasında kullanılacak en önemli araçtır. Bu nedenle, İlköğretimi yaygınlaştırma hedefi cumhuriyetin ilk yıllarında sürekli vurgulanmıştır. Bu konuda çalışmalar yapılmıştır.

Cumhuriyet dönemi hükümetleri ilköğretim sorununu bir köy eğitimi sorunu gibi ele almıştır. Çünkü nüfusun %80’iköylerde yaşamaktaydı. Dolayısıyla köy çocuğuna eğitim götürmekle, ülke çocuklarının büyük bir kısmına ilköğretim sağlamış olacaktı (Cicioğlu, 1987; 36).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında yapılan önemli çalışmalardan birisi de 3 Mart 1924 Tarihinde çıkarılan Tevhid-i Tedrisat kanunudur.

3 Mart 1924 tarihinde, T.B.M.M. Tevhid-i Tedrisat yasasını görüşmeye başladı. Yasa tasarısını sunanlar, bunun Tazimattan beri süregelen, ikili eğitim, iki değişik fikir ve duyguda iki insan problemini çözeceğini, eğitim sisteminin artık bir millet yetiştireceğini söylüyordu (Ergün, 1982; 49).

Tevhid-i Tedrisat ile birlikte önceden gelen ve ülke fikir dünyasında var olan iki düşünce biçimi engellenmek istenmiştir. Bu kanun ile Osmanlı döneminden gelen tüm eğitim kurumları milli eğitim bakanlığına bağlanmıştır. Medreseler kapatılmıştır.

Hümanistleşme ve laikleştirme şeklindeki kültür politikalarının eğitim programlarında yer almasıyla birlikte milli anlayıştan uzaklaşmamıştır. Milli, laik ve modernleşmeye yönelik bir eğitim anlayışı hükümet programlarında görülür. C.H.P. programlarında, milli eğitim ve öğretim esası, Türkiye Cumhuriyeti'nin dayandığı esaslara uygun vatandaş yetiştirmektir (Bucak, 1993; 154).

Maarif Vekili Vasıf BEY'in 13 Mart 1924 tarihinde gazetelerde çıkan demeçlerinde, kapatılma emri verdiği medreselerin son durumunu şöyle anlatıyordu:

“Yönetmeliği, programı ve kadrosu olan 29 Darülhilafe Medresesi vardı. Bakan, dünyanın her tarafında ilköğretimin yalnız bakanlık okullarında yapıldığını, bu nedenle medreselerin iptidai kısımlarını ilga ettiğini söylüyordu. Kapatılan medreselerde 16.245 öğrenci vardı. Bunlardan uygun olanları ilkokullara alınacaktı...” (Aktaran: Ergün, 1982; 51).

“...Darülhilafe medreseleri dışında vilayet, kaza ve köylerde 479 tane de medaris-i ilmiye var idi. Bu medreselerde program, sınıf ve kadro yoktur. Haklarında hiçbir bilgi olmayan ve resmi denetimleri yapılmayan bu medreseler, ilköğretim düzeyinde eğitim veriyorlardı. Bakan, 11 Mart 1924 tarihinde hepsinin kapatılması için emir verdiğini belirtiyordu. Bunların öğrencileri de ilkokullara kaydedilecekti. Yenigün gazetesinin, Bakan'a tehdit mektupları geldiği şeklindeki haberleri doğrulayan Vasıf Bey, kapatılan medreselerin yerine yatılı ilkokullar yaptırılacağını söylüyordu” (Aktaran: Ergün, 1982; 51).

Dönemin Milli Eğitim Bakanı'nın Verdiği demeçten anlaşılıyor ki kapatılan medreselerin yerine Yatılı İlköğretim okulları açılması düşünülmüştür. Araştırmamıza konu olan bu okulların bu dönemde medreselerin kapatılması ile oluşan ilköğretim boşluğunun giderilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Yatılı okulları kurulmuştur.

1924 yılında eğitim işleri ve kültür sorunlarını görüşmek üzere İkinci Heyet-i İlmiye toplanmıştır. Bu toplantıda ilköğretimin süresi altı yıldan beş yıla indirilmiştir. Bu

durum, 22 Mart 1926 tarihinde Maarif Teşkilatı Kanunu'nun çıkmasına kadar devam etmiştir.

Maarif Teşkilatına Dair Kanun (22 Mart 1926)

Madde 4- Türkiye'de hiçbir mektep Maarif Vekâletinin ruhsat ve muvafakati olmaksızın açılmaz. Vekâletler muayyen tahsil dereceleri haricinde kendi memur ve mensupları için muvakkat kurs ve talimgâhlar açabilirler.

Madde 5- İlk Mektepler:

- 1- Şehir ve kasaba gündüz,
- 2- Şehir ve kasaba yatı,
- 3- Köy gündüz,
- 4- Köy yatı mektepleri

Gündüz ilk mektepleri vilayetlerin özel idare gelirleriyle açılır. Şehir ve kasaba yatı mekteplerini muhtaç kimsesiz çocuklara mahsus olmak üzere Maarif Vekâleti açar. Bu nevi mektepler aranılan şartlar haiz olmak üzere vekâletin müsaadesiyle mahalli idareler ve belediyeler tarafından dahi açılabilir.

Köy yatı mektepleri, mektebi olmayan köylerin çocuklarına mahsustur. Bu mektepler gerek umumi ve gerekse hususi bütçelerle idare olunabilir.

Bilumum köy mektepleri idare ve talim heyetleri, çocukları köy hayatından ayırmayacak talim ve terbiye usulünü tatbik ile mükelleftir.

Köy mekteplerinin tahsil süresi en az üç senedir.

Madde 6- İlk tedrisat mektepleri Maarif Vekâletinin müsaadesiyle açılır. Bunların programları ile tedris tarzlarının tayini ve murakabesi Maarif Vekâletine aittir. İlk tahsil çağındaki çocuklar meslek mekteplerine giremezler. İlk tahsil çağını geçirmiş ve hiç tahsil görmemiş çocukları kabul eden müesseseler bunlara ilk tahsili de vermeğe mecburdur (Maarif Vekilliği, Maarif ile İlgili Kanunlar, 1940; 20).

Cumhuriyet döneminde yatılı okul kavramının ayrıntılı ve açık olarak ilk defa gündeme gelişi bu kanunla birlikte dir. Türkiye eğitim sistemi içinde okullar kendi içinde gündüzlü ve yatılı olarak ve köy, kasaba, şehir olarak ilk defa ayrıştırılmıştır.

Bu tip okullar aranılan şartları taşımak suretiyle, bakanlığın izni ile mahalli idareler ve belediyeler tarafından da açılabilmekteydi. Bu okulların gerek genel bütçelerle açılabilmesi ve idare olunabilmesi de kanun hükmüyle belirlenmiştir.

1926 yılında ilköğrenimin durumunu Maarif Vekili Mustafa Necati gazetecilere yaptığı açıklamada şöyle belirtiyor:

“...İlk Yatı mektepleri de şayan-ı memnuniyet bir halde değildir. Köy çocuklarını hukuk ve vezaifini müdrük vatandaşlar olarak yetiştirmek gayesini istihdaf eden bu mektepler ekseriyet itibariyle köylerde değil kasabalarda açılmışlardır. Köy yatı mekteplerinin bazılarında talebenin büyük bir kısmı köylü değildir. 32 yatı mektebinin ancak 2600 talebesi vardır. Binaları fazla talebe almaya değil, bugünkü mevcutları bile barındırmaya müsait değildir. Bu mekteplerin bir an evvel eski medreselerden, harap evlerden kurtarılmalrı icap eder...” (Aktaran: Cicioğlu, 1985; 36)

Mustafa Necati ilköğretimin çok mühim olduğunu birçok konuşmasında ifade etmiştir, özellikle personel eksikliği ve maddi imkânsızlıkları da belirtmiştir. Maarif Vekili Mustafa Necati, 1927-1928 tarihinde eğitim öğretimin durumunu imparatorluk zamanı yapılan hatalar ve Cumhuriyetin ilk yıllarıyla kıyaslama yaparak, şöyle belirtiyor:

“...Demokrat olan her devlet için en esaslı vazife hiç şüphe yok ki her vatandaş için lazım gelen asgari terbiye ve bilgiyi temin edecek olan ilk tahsili en kısa zamanda tamim etmektir. Maarif Vekâletimizin mesaisinde ilk hedef olarak bu gayeye imkân mertebesinde süratle varmayı tespit etti. Hâlbuki imparatorluk, devlet için en en hayati bir gaye olan bu vazifeyi ihmal etmişti. Bu ihmali süratle telafi etmek için Cumhuriyet hükümeti ve muhterem seleflerim azami mesai sarf etmişler ve ilk tedrisatta büyümeyi sağlayarak büyük bir başarıya ulaşmışlardır...”

“... 1923-1924 ders senesinde bilumum resmi ve ilk mekteplerimizde talebe yekûnu 337.618 idi. Bulunduğumuz 1927-1928 ders senesinde bu rakam 423.263

ulaşmıştır. Yani dört sene öncesine nispetle ilk mektep talebemiz %26 oranında artmıştır. 1923–1924 yılında senesinde resmi mekteplerimizin adedi 4770 idi. Bu sene 6060’a varmıştır. Aradaki farkı teşkil eden 1290 mektep istikrar olunmayacak bir faaliyetin şahididir. Bir taraftan da dört sene içinde milletimiz memlekete 1179 mektebi inşa ve tamir ederek hediye etmiştir...” (Aktaran: Tonguç, 1946; 239).

Bu açıklamalar göstermektedir ki İlköğretim uygulamaları dört yıl içinde oldukça hızlı ilerlemiştir. Yöneticiler ilköğretim davasının, vatanın en önemli davası olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuştur. İlköğretim çalışmalarını etkileyen bir diğer gelişme ise yeni Türk Harflerinin kabulüdür. Konu ile ilgili Mustafa Kemal Atatürk’ün 09.10.1928 tarihli nutkunu incelemekte yarar vardır.

“...Vatandaşlarım, çok işler yapılmıştır, bu gün yapmaya mecbur olduğumuz son değil, lakin çok lüzumlu, bir iş daha vardır: Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanseverlik ve milletperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki bir milletin, bir heyetin yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni, doksanı bilmezse bu ayıptır. Bundan insan olanın utanması lazımdır...” (MEB, 1985; 28).

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, bu dönemde eski eğitim sisteminin üzerine her yönüyle yeni bir sistem getirilmektedir. Bu yeniliklerden birisi de alfabe değişikliğidir. Yapılan bu değişiklikle beraber ülkenin %80’inin okuma yazma bilmemesi de büyük bir sorun olarak ifade edilmektedir. Bu seferberlikle beraber ülkenin okuryazar vatandaşlarını yaratma sürecinin başladığı söylenebilir. Bu iş için ise ilköğretimin yaygınlığı ve köylere kadar ilerlemesinin önemi tekrar tekrar vurgulanmıştır.

İlköğretime etki eden bir diğer siyasal gelişme de kadını erkekle eşit haklara sahip kılma şartıdır. Cumhuriyet vatandaşlığı sıfatını kazanmış olan insanların siyasi terbiyeye de ihtiyaçları vardı. Seçmek seçilmek seçim yolu ile hak ve vazifelere kavuşmak, bilen aydınlık bir yol değildi. Bu problemlerin her biri okul çalışmaları için birer konu teşkil ediyordu. Cumhuriyetin büyük kurucuları, ülkü edindikleri yeni hayatın gelişmesine engel teşkil edecek şeyleri yok etmeye, düzeltmeye giriştiler. Böylece okuldaki çalışmalar türlü devrim hareketleriyle hem gerçek amaçlarına doğru yöneltilmiş, hem de desteklemiş oldu (Tonguç, 1946; 254).

Bu açıklamalarda da görüldüğü gibi Cumhuriyet devrimlerini halka öğretecek ve yaşatacak olan cumhuriyet okulları olarak görülmektedir. Cumhuriyet okulları ne kadar çok ülke geneline yayılırsa hedefe o kadar yaklaşılabileceği ifade edilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı, Okullaşma, okullara personel atama ve öğrencilerin okula devamı problemleri ile 1930'lu yılların sonuna kadar mücadele etmiştir. Bu sorunlara çözüm bulmak için 1933 yılında Milli Eğitim bakanı Reşit Galip önderliğinde ve Ali Haydar Taner başkanlığında Köy İşleri Komisyonu kurulmuştur. Köy sorunu ve köyde eğitim kurumlarının işlevleri ile ilgili kararların alındığı bu komisyon dönemin eğitim politikaları hakkında fikir vermektedir.

1934 tarihine kadar memleketim her yerinde okullaşma çalışmaları devam etmiştir. İlköğretim ile ilgili çalışmalar için en büyük sorun mali yüküdü. İlköğretimdeki bu mali yükü azaltmak için köylü yurttaşlara, köyleri için yol, su, köy okulu yapımında çalışma zorunluluğu koyma düşüncesi bu dönemde CHP 1935 programında ilköğretim konusunda şu görüşlerle yer almaktadır.

1. Normal ilköğretim devri beş yıldır. Şehirlerde, köylerde yahut köyler bölgesinde bulunan ilkokullar bir program altına arttırılacaktır. Köylerde sağlık, yaşayış ve içinde bulunduğu çevre şartları ile ilgili olan bilgiler verilecektir.
2. Köy çocuklarımıza kısa zamanda pratik hayat için lüzumlu bilgiyi verecek üç veya dört sınıftan oluşan köy okulları açılacaktır. Bunların, çocukları yüksek öğrenim seviyelerine hazırlayan okullardan ayrı bir tip olarak kurulup yayılması planlanacaktır. Bu tip köy okullarında, çocukların daha olgun yaşta okumaya başlamaları ve okumanın aralıksız devam etmesi bu işi devletin askerlik borcu gibi, sıkı tutması lüzumludur. Az nüfuslu birkaç köyü okutacak normal ilkokullarla, ayrı tipteki köy okulları için pratik yoldan yatılı evleri kurulur (Aktaran: Cicioğlu, 1981; 40).

Bu açıklama, dönemin ülke yöneticilerinin okulları yaygınlaştırılmasının özellikle köylerde yatılı okulları yapmanın programlarında olduğunu ifadesidir. Bu nedenle yatılı okulların açılmasında etkili olan politik nedeni, dönemin ihtiyaç duyduğu vatandaş niteliğini oluşturmadaki rolü ile açıklanabilir.

Atatürk, Türkiye Büyük Millet Meclisi 1936 yılı açılış nutkunda ilköğretim için şöyle demektedir:

“İlk tahsilin yayılması için sade pratik tedbirler almak yolundayız. İlk tahsilde hedefimiz bunun umumi olmasını bir an evvel tahakkuk ettirmektir. Bu neticeye varmak, ancak, fasılasız tedbir almakla ve metodik tatbikle mümkün olabilir. Milletın başlıca bir işi olarak, bu mevzuda ısrar etmeyi lüzumlu görüyorum.” (MEB, 1985; 39).

Bu dönemde Atatürk’ün söylevleri ışığında eğitmen yetiştirme ve bu yolla ilköğretimi yaygınlaştırma işine hız verildiği görülmektedir.

Türkiye’de büyük nüfus çoğunluğunun yaşamakta olduğu köylerde ilköğretimi süratle ve kolaylıkla yaymak, aynı zamanda köylerimize köy zanaatlarını kazandırmak ihtiyacı, hükümeti köy enstitülerini kurma ve mezunlarını istihdam edebilmek yetkisini almaya sevk etmiştir. Köy enstitülerini kurma gerekçeleri olarak;

- 1935 sayımına göre erkek nüfusun %23’ü, kadın nüfusun %8’inin okuma yazma bildiği, nüfusu 10000’den az yerleşim yerlerinde okuma yazma bilmeyenlerin oranının %89 olduğu belirtilerek ilköğretimin süratle yaygınlaştırılması gerektiği,
- İlköğretim çağındaki çocukların şehir ve kasabalarda %80’i, köylerde ise ancak %26’sının okutulabildiği ifade edilmektedir. Köylerdeki ilkokulların beş yıla çıkarılması, köylünün okutulması ve daha nitelikli üretici haline getirilmesi, 40000 köyün ancak 4954’ünde öğretmenli, 4000’inde eğitmenli okul bulunduğu, 31000 köyün okulsuz olduğu belirtilerek en az 20000 öğretmene ihtiyaç olduğu belirtilmektedir.
- İhtiyaç duyulan öğretmenlerin kısa sürede yetiştirilebilmesi için yeni yöntem ve okullara ihtiyaç duyulduğu Köy Enstitüleri Kanun layihasında belirtilmektedir.

Bu gerekçelerden sonra hem köy eğitmenlerinin yetiştirilmesi istenmektedir. Köy öğretmeni yetiştirilecek okullarda öğretmenle birlikte köye lüzumlu diğer unsurlarda yetiştirileceği için bu yeni okullara Köy Enstitüleri denilmiştir (Maarif Vekâleti, Köy Enstitüleri Kanun Layihası, 1940; 4-7).

Bu gerekçeler göstermektedir ki dönemin en önemli eğitim politikası köyü kalkındırmaktır. Bu nedenle önce köye eğitime yetiştirmek için 1937 tarihli, 3238 sayılı, Köy Öğretmenleri Kanunu daha sonra köye öğretmen ve diğer meslek erbabını yetiştirmek için 1940 tarihli, 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu, bu gelişmelerin ardından köy okullarının imarı ve köyü kalkındıracak bir hamle olarak düşünülen 1942 tarihli, 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunları incelemenin yatılı ve pansiyonlu bölge okullarının ortaya çıkaran politik nedenleri belirlemek açısından yararlı olacağı düşünülmüştür (Maarif Vekâleti, Maarif ile İlgili Kanunlar, 1940; 110-114, 1944; 5).

11.06.1937 tarih ve 3238 sayılı Köy Öğretmenleri Kanunu:

Madde -1: nüfusları öğretmen gönderilmeye müsait olmayan köylerin eğitim öğretim işlerini görmek, ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için köylülerle rehberlik etmek üzere köy öğretmenleri istihdam edilir.

Madde -2: Köy öğretmenleri Maarif ve Ziraat Vekilliklerince, ziraat işleri yapılmaya elverişli okul ve çiftliklerde açılan kurslarla yetiştirilir (Maarif Vekilliği, 1940; 110).

Bu okulların açılması ile köy eğitimine iki yönden el konulmuş oluyordu; köy eğitimi ele alınarak, ilköğretim açısından geri kalmış olan köylerimiz için çalışmaya girişiliyordu (Tonguç, 1946; 305).

Bu kanunun çıktığı yılda iktidarda olan Türkiye Cumhuriyeti'nin dokuzuncu hükümetinin programında şöyle ifade bulmuştur:

“...İlköğretim her bakımdan üzerinde en çok duracağımız ve en çok ehemmiyet göstereceğimiz konudur... İlk tahsilde alınan fena intibaları müteakiben düzeltebilecek âli bir sistem henüz icat edilmemiştir. İlköğretim mevzuuna mütenazır olarak her nevi meslek mekteplerine önem verilecektir...” (MEB, 1993; 13-14).

“...Mecburi ilköğretimin gayesi vatandaşlara konuştukları dilin kaidelerini ve mensup oldukları milletin tarih ve rejimini öğretmek ve hayatta daha ileri adımları atmaları için zorunlu bilgileri vermektir...” (MEB, 1993; 13-14).

Bu açıklamalar göstermektedir ki bu kanunun çıkarılmasının, ileride çıkacak olan Köy Enstitüleri Kanunu ve Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunun gerekçelerinden birisinin rejimi tanıyan vatandaşlar yetiştirme ideali çerçevesinde ilköğretimi köylere kadar yaygınlaştırmak olduğu söylenebilir. Bu amaç çerçevesinde yatılı ve pansiyonlu bölge okulları açıldığı söylenebilir.

19 Haziran 1942 tarih ve 4274 sayılı Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Kanunu ile ilk mektepler yeniden şekillendirilmiştir.

Madde 1- Köylerde resmi, mecburi ve parasız ilköğretim okulları şunlardır;

1. Eğitimci köy okulları,
2. Öğretmen köy okulları
3. Öğretmen ve eğitimci köy okulları
4. Pansiyonlu veya pansiyonsuz bölge köy okulları.(Bu okulların durumları ve arazisi maksada elverişli olduğu takdirde, nahiye merkezlerinde açılmaları tercih olunur.)
5. Akşam sanat okulları
6. Köy ve bölge meslek kursları (Maarif Vekâleti, 1944; 5).

Bu kanunu çıkarıldığı yılda T.C.'nin on üçüncü hükümeti iktidardaydı ve hükümet programında bu konu şöyle ifade bulmuştur:

“...Türk Milletinin her gün biraz daha refaha kavuştuğunu ve bilhassa Türk köylüsünün her gün biraz daha yükseldiğini anlamak ve köylü ile bilgi ve toprağı birleştiren bir ideale doğru yürüdüğümüzü görmek istiyoruz. Hepimiz bu idealin yolcularıyız ve muvaffak olacağımıza inanıyoruz...” (MEB, 1993;15).

Bu açıklamalarda bu dönemde eğitim politikalarının başında köylüyü kalkındırma işinin ele alındığı ve bu işler için yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okullarının kanunda ifade edildiği üzere kullanılacağı söylenebilir.

1949-1950 yıllarında yapılan seçimle ve değişen iktidarla birlikte ilköğretim ile ilgili kanun ve yönetmeliklerde de değişiklikler olmuştur. İlk değiştirilen maddeler ise köy ve köy bölge okullarının inşası ve maddi kaynakları ile ilgili olan maddeler olmuştur.

Değiştirilen birinci madde şöyledir:

“Köy okulu binaları ve müstemilatı ile öğretmen evlerinin ve köy sağlık memuru, köy ebeleri için bölge merkezlerinde kurulacak evlerin inşası, Milli Eğitim ve Bayındırlık Bakanlıkları tarafından tespit ve tasdik edilecek tip planlara ve Milli Eğitim Bakanlığınca iller için hazırlanacak inşaat programına göre özel idare bütçelerinden ayrılan ödenek ve genel bütçeden il özel idarelerine bu maksatla yapılacak yardımlarla sağlanır. Bu inşaat için köy halkına hiçbir mükellefiyet tahmil edilmez” (MEB, 1951; 184).

İktidar partisi bu kanun değişikliği ile birlikte önceki uygulamaları eleştirmiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri önceki eğitim programlarını ve uygulamalarını bozuk olduğu görüşünü ileri sürmüştür. Tevfik İleri bir konuşmasında konu ile ilgili görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Köyde ve şehirde okula devam oranı daimi suretle artmaktadır ve bu artışı daha da çoğaltmak için gerekli tedbirler alınmaktadır. Şunu derhal ifade etmek isterim ki, Türk köylüsü çocuğunu okutmak için elinden geleni yapmaktadır. Artık köye okulu zorla kabul ettirme devri arkada kalmıştır.” (MEB, 1952; 1419).

Bu açıklamalardan yola çıkarak, bu zamana kadar devam eden köylüye ilköğretimi götürme işinde kullanılan yöntemlerin, yeni iktidarın eğitim politikasına uygun olmadığı söylenebilir. Bu nedenle bu iktidar döneminde, bir önceki kanunla ilgili birçok değişiklik yapılmıştır. Ancak köylerin ilköğretim ihtiyacını karşılayan yatılı ve pansiyonlu bölge okulları varlıklarını devam ettirmişlerdir.

27 Mayıs 1960 tarihinde askeri müdahale ile Demokrat Parti iktidarı görevden uzaklaştırılıp ülke yönetimini Milli Birlik Komitesi üstlenmiştir. Milli Birlik Komitesi anayasanın da içinde olduğu birçok alanda reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reformlar eğitim alanında da yapılmıştır.

1961 Anayasası Devlete, “iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla geliştirmek; bu amaçla milli tasarrufu arttırmak, yatırımları toplumun yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planları yapmak” ödevini yüklerken ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmanın plana bağlanmasını ve kalkınmanın bu plana göre yapılmasını öngörmüştür. Anayasanın bu hükümlerinden önce, 30.09.1960 tarih ve 91 sayılı Devlet Planlama teşkilatı kurulmuştur. Bu kanunla D.P.T.’na verilen görevler; ülkenin olanak ve kaynaklarını saptayarak izlenecek ekonomik toplumsal politika ve hedeflerin belirlenmesinde hükümete yardımcı olmak, Çeşitli Bakanlıkların ekonomik politikayı ilgilendiren etkinliklerinde eş güdümü sağlamak amacıyla önerilerde bulunmak, hükümetçe belirlenen hedefleri gerçekleştirebilecek uzun ve kısa vadeli planlar hazırlamaktır (Sencer, 1992; 229). Bu kanunla birlikte planlı kalkınma döneminin başladığı söylenebilir. Eğitim uygulamaları da bu kanun çerçevesinde şekillendirildiği söylenebilir.

5 Ocak 1961 tarihinde, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile ilköğretim sistemi yeniden düzenlenmiştir. 23 Ocak 1961 tarihli, 1137 Tebliğler Dergisinde şöyle ifade edilmiştir:

Bu kanuna göre; ilköğretim kurumları mecburi olanlar ve isteğe bağlı olanlar olarak iki grupta toplanmıştır.

A. Mecburi olanlar:

1. İlkokullar (gündüzlü, yatılı – pansiyonlu ilkokullar, bölge okulları, gezici okullar, gezici öğretmenlikler)
2. Yetiştirici ve Tamamlayıcı sınıflar ve kurslar,
3. Özel eğitime muhtaç çocuklar için açılacak okullar ve gezici öğretmenlikler.

B. İsteğe bağlı olanlar:

1. Okul öncesi eğitim kurumları,
2. Tamamlayıcı kurslar ve sınıflardır (MEB, 1961;1137).

İlkokullar:

222 sayılı kanunun yayımından önce yapılmış olan 5210 sayılı kanunun dördüncü maddesi gereğince köy tüzel kişiliği adına tapuya bağlanmış bulunan köy okulları, arazi ve uygulama bahçelerinden, sonradan belediye olan bucak merkezleriyle köylerde belediyelerce el konulmuş olan okul binaları, sağlık memuru ve öğretmen evleri, uygulama bahçeleri ve okul arazisi özel idare veya köy tüzel kişiliğine geçirilmektedir. Bu mallar, Milli Eğitim Bakanlığı'nın onayı olamadan satılamayacağı ve başka hizmetlerde kullanılamayacağı da geçici madde ile hükme bağlanmıştır (MEB, 1961; 1137).

222 sayılı kanuna göre Bölge İlkokulları da gözden geçirilip Köy Yatı Mekteplerinin devamı olarak varlıklarını devam ettirirler. Bu dönemde bu okulların tanımı ve kapsamını incelemek yararlı olacaktır.

Bölge İlkokulları:

Çeşitli nedenlerle henüz bir ilkokul açılmamış olan, birbirine yakın birkaç köyün bulunduğu yerlerde veya evleri ve ev grupları dağınık olan köylerde, gündüzlü, yatılı, pansiyonlu bölge okulları açılır.

Bölge okullarının amaçları:

- a. Nüfusu dağınık olan yerleri öğretmene ve okula kavuşturmak,
- b. Belli köylerde Türk dilini ve kültürünü yayma faaliyetine yardımcı olmak,
- c. Köylerde özel eğitime, korunmaya muhtaç çocuklarla, okul öncesi eğitim için sınıflar açılmasını sağlamak,
- d. Çevrenin sağlık, tarım, halk eğitimi ve her türlü kalkınma faaliyetine bir merkez olma vazifesini görmek,
- e. İlkokulu bitiren çocuklar için mecburi öğrenim çağının dışına çıkıncaya kadar tamamlayıcı kurslar ve sınıflar açmak ve bölge şartlarına göre çocuklara pratik kazandırmak, bu çocuklardan yetenekli olanlara ileri öğrenim imkânları hazırlamak,

- f. Bağımsız eğitimli okullardan mezun olan çocukların beş sınıflı ilkokulları bitirmelerini sağlamak,
- g. Civarında tek öğretmenli ilkokullarda okuyan dört ve beş sınıf öğrencilerinin birkaç öğretmeni bulunan okullardan faydalanmalarını sağlamak,
- h. Çevre öğretmenlerinin birleşip görüştükleri ve tecrübelerini paylaştıkları bir yer olmak ve öğretmenlerin işbaşında yetiştirilmelerine hizmet etmektir.

Bu tip okulların amaçlarında yer aldığı üzere okulsuz köyleri okula kavuşturmak için kullanılan bu okulların devlet politikaların ve hedeflerinin ülke içinde ulaşabildiği en uzak yer olma özelliklerini kaybetmemişlerdir.

Madde 3- İkinci madde de belirtilen amaçların sağlanmasına imkân veren, merkezi durumda bulunan, bölge çocuklarının ve halkının yaya veya taşıtla gidiş gelişlerine elverişli ve her bakımdan civarın ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde inkişafa müsait köylerden veya kasabalardan biri bölge merkezi olarak seçilebilir. Bölgeler mahalli ilköğretim kurullarınca teşkil ve tespit edilerek bakanlığa teklif olunur.

Madde 4- Bölge okuluna uygulama ve tarım işletmesi için yeteri kadar arazi 222 sayılı kanunun 60. maddesi hükümlerine göre düzenlenir.

Bu dönem iktidarda olan yirmi yedinci hükümet programında eğitim politikası şöyle ifade edilmiştir:

“İlköğretimde, 1970 yılına kadar, okuma çağında olan bütün çocuklar okul içine alınacaktır. Maddi imkânlardan yoksun öğrencilerimizin kabiliyetleri yönünde ve ölçüsünde öğrenim görebilmeleri sağlanacaktır. Eğitim politikamızda, memleketimizin az gelişmiş bölgeleriyle diğer bölgeleri arasındaki farkları ortadan kaldıracı önlemler özellikle dikkate alınacaktır.” (MEB, 1993; 29- 30).

Bu dönemin diğer hükümet programlarında da özellikle bölgesel farklılıkları gidermek ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlayan önlemler alınacağı ifade edilmiştir.

12 Mart Muhtırasından sonra kurulan partiler üstü hükümetler tarafından Eğitim Reform Tasarısı olarak T.B.M.M.’ye sunulan ve 14 Haziran 1973 tarihinde çıkarılan, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile Milli Eğitim Sistemi Yeniden düzenlenmiştir.

Eğitim politikasında çok büyük değişikliklerin ön görülmediği bu kanunda ilköğretim şöyledir:

Bu kanunla eğitim sistemi örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölüme ayrılmıştır. Örgün eğitim, okul öncesi eğitim, temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamıştır. İlköğretim beş yıllık ilkokullarla üç yıllık ortaokulların birleştirilmesiyle temel eğitim adını almıştır. Temel eğitimin süresi sekiz yıla çıkarılmıştır.

Bu kanuna göre temel eğitim 7-12 yaşlarındaki çocukları eğitimini kapsar. Temel eğitim birinci kademesini bitirenlere ilkokul, ikinci kademesini bitirenlere ortaokul diploması verilir şeklinde düzenlenmiştir.

Temel Eğitim Bölge Okulları:

1739 Sayılı Temel Eğitim Kanununa göre, temel eğitim kurumları bağımsız ilkokullar halinde kurulabileceği gibi imkân ve şartlara göre birlikte de kurulabilmektedirler.

1924 yılında planlanan yatılı mektepleri, 5 Ocak 1961 tarihinde, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda bölge ilkokulları yer almıştı. 1739 Sayılı Temel Eğitim Kanununda ise Temel Eğitim Bölge Okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar olarak yer almıştır. Bu okullar Bölge İlkokulları Yönetmeliği ile yürütülmeye başlamıştır.

Bölge İlkokulları Yönetmeliği:

“Nüfusun az ve dağınık olduğu yerlerde, köyler gruplaştırılarak, merkezi durumda olan köylerde “temel eğitim bölge okulları” ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmamanın mümkün olmadığı yerlerde Temel Eğitim Yatılı Bölge Okulları kurulması öngörülmektedir.”

Yatılı ilköğretim okulları sekiz yıllık eğitim kararları öncesinde sadece ilkokullardan oluşmaktaydı ve ilkokullar hakkında çıkarılan kanunlarla ifade edilirdi. Yatılı kısımları ise çıkarılan ek yönetmeliklerle düzenlenmekteydi. 1971–1972 öğretim yılında sekiz yıllık temel eğitim pilot uygulaması ile beraber, Bölge İlkokulları

Yönetmeliğiyle ilk ve ortaokullardan oluşan okulların yönetimine uyum sağlayamadılar. Halen idari bir yönetmelik olmadığı için genelgeler vasıtasıyla yönetildiler.

Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında, öğrenci kayıtlarında İlköğretim Kurumları Yönetmeliği 21. maddesi uyarınca işlem yapıldı.

1. Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının öğrenci alacağı bölge, öğretim yılında kayıtlar başlamadan üç ay önce İl Milli Eğitim Müdürleri, İlköğretim Bölge Grup Başkanları, Yatılı İlköğretim Bölge Okulları Müdürlerinden oluşan Komisyon tarafından tespit edilir.
2. İlçe Milli Eğitim Müdürleri, bölgelerindeki okulsuz yerleşim birimlerinde bulunan zorunlu öğretim çağındaki çocuklar ile 8. sınıftan mezun olan öğrencilerin sayısını dikkate alarak 1. ve 6. sınıfa alınabilecek öğrenci sayısını Yatılı İlköğretim Bölge Müdürleri ile tespit eder.
3. Okulu bulunmayan veya çevresindeki okullara gidip gelmekte güçlük çekilen ve taşınmalı eğitim uygulaması dışında kalan yerleşim birimlerinde ikamet eden zorunlu öğrenim çağındaki çocuklar, Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına alınır. Bu okulların 5. sınıfını bitiren çocuklar sınavsız 6.sınıfa geçirilirler.

Her yıl belirlenen parasız yatılı ve burslu kontenjanın %51'i 2.828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu gereği alınan çocuklar, %10'u oturdukları yerde ilkokul ve ortaokul bulunmaması sebebiyle öğrenim hakkında yararlanamayan çocuklara, %25'i öğretmen çocuklarına ayrılır (Madde 8).

İlköğretim ve Ortaöğretim Parasız Yatılı ve Burslu öğrenci okutma ve bunlara yapılacak sosyal yardımlara ilişkin kanunun geçici maddesine göre:

“Parasız yatılı okulların kapasitelerinin arttırılması maksadıyla beş yıllık bir plan hazırlanır ve bunun uygulaması için bütçede yeterli pay ayrılır. Öngörülen kapasiteye ulaşınca kadar öğretmen çocuklarından sınavsız olarak parasız yatılı alınacak öğrenciler için boş pansiyon kapasitesinden yararlanılır.”

Yatılı ilköğretim okulunun 6. sınıfına alınacak öğrencilerin sınavı, kayıt tarihinden başlayarak bir hafta içinde yapılır.

Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında öğrenciye tanınan imkânlar şöyle sıralanmaktadır:

- a. Giyim eşyası
- b. Kitap, harçlık
- c. Muayene ve tedavi giderleri Bakanlıkça karşılanır.
- d. Beslenme imkânları (Pansiyonlar)

Milli Eğitim Temel Kanunun kabul edildiği 1973 tarihinde ülkeyi yöneten Otuz Altıncı Hükümetin Programında Milli Eğitim Politikası şöyle ifade edilmiştir:

“Halen parlamentoda bulunan Milli Eğitim Temel Kanunu Tasarısı ile: ekonomik sosyal ve kültürel kalkınmamızı, hür demokratik sistem içinde, sosyal adalet ilkelerine uygun olarak istikrarlı, hızlı dengeli ve planlı bir şekilde yürüteceğiz. Yurdumuzun gelişmesinde bölgeler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden dengeli kalkınmayı sağlayıcı tedbirleri yoğunlaştıracamız.” (MEB, 1993; 43).

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere ülke kalkınmasında bölgeler arası dengesizliklerin giderileceği vurgulanmaktadır. Bu vurgular sonucunda bölge arasında eğitim imkânlarının eşit dağılımı ihtiyacı olduğu söylenebilir. Bu dağılımı dengeleyen ise okullaşma çalışmalarıdır. Okullaşma çalışmalarıyla ilgili T.C.’nin Otuz Sekizinci Hükümeti Programında şu ifadeler yer almıştır.

“İlköğretimde, okullaşmanın kısa sürede yüzde yüz gerçekleşmesi için gerekli yatırımlara devam edilecek ve bu amaçla yeni yatılı bölge okulları açılacaktır.”(MEB, 1993;47).

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere ilköğretimde okullaşma çalışmaları için üretilen çözüm 1924 yılındaki yatılı okullarının devamı olan yatılı bölge okullarıdır.

Siyasi yönetimlerin ülkeyi içinde bulunduğu, sosyal, siyasi ve ekonomik kaostan çıkartamaması üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri 12 Eylül 1980 tarihinde yönetime el koydu. Parlamento ve Hükümet feshedildi. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası değiştirildi.

Hazırlanan yeni anayasa 1982 yılında halk oylaması ile kabul edildi. Sonuç olarak hem anayasa hem de Kenan Evren %91,4 ile onaylandı (Gökçe, 2004; 38).

Halen yürürlükte olan bu anayasa ile eğitim ile ilgili düzenlemelerde getirilmiştir. Anayasada; eğitim kurumlarında hiçbir zümreye ya da ırk ve cinsiyete ayırım yapılmayacağı, kimsenin eğitim öğretim hakkından mahrum bırakılmayacağı, eğitimin devlet gözetimi altında yapılacağı, ilköğretimin kız erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu ifade edilmiştir (T.C.Anayasası, 2008; 54).

Anayasada yer aldığı üzere devlet eğitimi sosyal hak olarak tüm yurttaşlarına ayırım yapmaksızın vermek zorundadır. Bu nedenledir ki ilköğretim okullarında okumak her vatandaşın anayasal hakkıdır.

1996 yılında düzenlenen 15. Milli Eğitim Şurası'nın ana gündemi 2000'li yıllarda Türk Milli Eğitim Sistemidir. Bu şurada, genel olarak sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim kavramı görüşülmüştür. İlköğretim okullarının süresi 16.08.1997 tarih ve 4306 sayılı kanunla, kesintisiz zorunlu eğitim olarak tanımlanması ve süresi sekiz yıl olarak belirlenmiştir (Milli Eğitim Mevzuatı, 2006; 26).

15. Milli Eğitim Şurasında; küçük yerleşim birimlerindeki öğrencilerin sekiz yıllık zorunlu ilköğretimden yararlanabilmeleri için taşınmalı, YİBO ve pansiyonlu okul sistemlerinden yararlanmaları öngörülmüştür. Bu karar göstermektedir ki sekiz yıllık kesintisiz ilköğretimin yaygınlaştırılması hususunda, taşınmalı, YİBO ve pansiyonlu okul sistemleri kullanılacaktır.

Planlı kalkınma dönemlerinde bulunan eğitim ile ilgili tüm veriler incelenmiştir. Bütün eğitim kademeleri ile ilgili kesin hedeflere rastlamak mümkün ancak Yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okulları için kesin hedefleri görmek mümkün değildir. Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları ile ilgili bilgilere ancak ilköğretimin ve sekiz yıllık ilköğretim bünyesinde ortaokulların kırsal alanda yaygınlaştırılması hususunda değinilmiştir. Konu ile ilgili benzer açıklamalar Türkiye Cumhuriyeti'nin Elli Altıncı Hükümeti'nin programında şöyle yer verilmiştir:

“Değerli milletvekilleri, sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu ilköğretim uygulamaları alanında bir buçuk yılda büyük mesafe alınmıştır. Bu süre içinde sadece

ilköğretimle ilgili değil eğitimin birikmiş birçok sorunun çözümü yolunda çok önemli gelişmeler sağlanmıştır. Okul yapım yatırımları ve özellikle, başlamış olan yatılı bölge okulları ile pansiyonlu ilköğretim okullarının tamamlanması çalışmaları hızlandırılacaktır.” (Aktaran: Gelişli, 2005;71).

Bu açıklamalar göstermektedir ki sekiz yıllık eğitimi yaygınlaştırma çalışmalarında ülke yöneticileri yatılı bölge okulları ve pansiyonlu ilköğretim okullarına önem vermektedir.

Yapılan son değişikliklerle beraber YİBO ve PİO’lar işleyiş bakımından bir ilköğretim okulu olarak ele alınmakta ve amaçlar, ilkeler açısından diğer ilköğretim kurumlarıyla aynı statüdedirler. İlköğretim okullarında geçerli olan mevzuat bu okullarda da geçerlidir. Diğer ilköğretim kurumlarından tek farkları yatılı bölümlerini düzenleyen Milli Eğitim Bakanlığı’na Bağlı Okul Pansiyonları yönetmeliğidir. Bu yönetmeliğin 2001 yılında yapılan son değişikliklerle beraber amacı ve kapsamı şöyledir:

“Bu Yönetmeliğin amacı Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî okullarda yatılı okuma imkânı sağlamak üzere, parasız yatılı okumaya hak kazanan öğrencilerle, paralı yatılı okumak isteyen öğrenciler için açılan pansiyonların yönetimine ilişkin esasları düzenlemektir.” (<http://www.mevzuat.meb.gov.tr/html/82.html>).

“Bu Yönetmelik Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî okullarda açılan pansiyonların yönetimine, görevlilerin görev, yetki ve sorumluluklarına, pansiyonlarda ücretli ve ücretsiz yemek yeme esaslarına ve paralı yatılı öğrenci taksitlerinin alınmasına ilişkin temel konuları kapsar.”

“Bu Yönetmeliğin yürürlük tarihinden evvel yayımlanmış olan "Lise ve Ortaokullar Yönetmeliği", "Meslekî ve Teknik Orta Öğretim Kurumları Yönetmeliği", "İmam-Hatip Okulu İdare Yönetmeliği", "Yatılı-Pansiyonlu İlkokullar Yönetmeliği"ndeki pansiyonla ilgili hükümler yürürlükten kaldırılmıştır.”

Günümüzde varlıklarını sürdürmeye devam eden yatılı ilköğretim bölge okulları ve pansiyonlu ilköğretim okulları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen ve uygulamaya koyulan projeler vasıtasıyla geliştirilmektedirler. Halen birçok Milli Eğitim

politikasının kırsal kesime uygulanmasında merkez olarak kullanılmaktadırlar. Bu okullarla ilgili yapılan proje çalışmaları şöyle sıralanabilir (www.meb.gov.tr):

- Milli Eğitim Bakanlığı ile İlköğretim Okullarına Yardım Vakfı (İlk-Yar) işbirliğinde yürütülen proje: Yatılı İlköğretim Okullarına eğitim ve materyal desteği vermek, onların başarılarını artırmak, sosyal ve kültürel etkinlikler düzenleyerek bu okullarda okuyan öğrencilerin bu tür faaliyetlere katılımını sağlamak, Öğrencilere rehberlik etmek, okullar ve öğrencilerin sorunlarına çözüm getirmeyi amaçlamaktadır.
- Eğitimde Çağrı Yakalama Projesi; yatılı ilköğretim bölge okulları ile pansiyonlu ilköğretim okullarının yatılılık kapasitelerinin artırılması
- Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarında” Seracılık Eğitimi”
- Temel Eğitime Destek Projesi kapsamında, YİBO yönetimi ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Yöneticiler için bir kılavuz kitap hazırlamıştır.

Bu projeler göstermektedir ki Milli Eğitim politikalarında ilköğretim ile ilgili olan ve özellikle yaygınlaştırılması istenilen her türlü eğitim hedefinin ülkemizin bazı bölgelerinde merkezi yatılı ilköğretim bölge okulları ve pansiyonlu ilköğretim okullarıdır.

Üçüncü alt problemle ilgili verilerin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan siyasal nedenler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Yatılı ilköğretim bölge okulları ve pansiyonlu ilköğretim okullarının ortaya çıkmasında etkili olan siyasi nedenler; kurtuluş savaşı döneminde Anakara’da kurulan T.B.M.M’nin yürüttüğü iki savaşın sonucu olduğu söylenebilir. Birincisi düşman askerleri ile cephede yapılan diğeri de Anadolu’nun yıllardan beri süre gelen yoksunluğu ve yoksulluğu ile yapılan savaştır.

- Cumhuriyet rejiminin temelleri atılırken eski rejimden gelen geleneklerin birer birer değiştirildiği söylenebilir. Bu geleneklerden birisi de eğitim geleneğidir. İlk olarak Tevhid-i Tedrisat kanunu ile tüm eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığına Bağlandı. Hemen ardından Anadolu'da o zamana kadar en yaygın okul olan medreseler kapatıldı. Bu okulların ilkokul kısmında okuyan öğrencilerin yatılı okullarında okuyacağı ifade edildi. Böylece Cumhuriyet döneminin ilk yatılı ilköğretim uygulaması başlamıştır.
- Cumhuriyet döneminde tüm siyasiler yapılan tüm devrimlerin halka anlatılması ve milli bilincin oluşturulması gerektiğini savunmuştur. Bu amaçlar için eğitim işlerine hız verilmesi ve bu nedenle okulların ıslah edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Özellikle köylü vatandaşların her yönden eğitilmesini arzu etmişlerdir. Bu ideal için ilköğretim okullarının yaygınlaştırılmasına büyük önem verildiği görülmektedir. İlköğretimin geniş ülke topraklarında her yere ulaştırılmasını yatılı ilköğretim bölge okullarının sağladığı söylenebilir.
- Köyü kalkındırma politikasının eğitim için merkezi, yatılı bölge ilkokulları olmuştur. Köylüyü bilinçli, bilgili iş gücü olarak yetiştirmek ideali ile çıkarılan kanunlardaki hedeflerin köylere ulaşmasını, belli bölgelerde kurulan yatılı bölge okulları sağlamıştır.
- Anayasada, kimse eğitim- öğretim haklarından mahrum bırakılamaz, ilköğretim, kız erkek bütün vatandaşlar için zorunludur şeklinde ifade edilen eğitim hizmetini, devlet tüm vatandaşlarına sağlamakla mükelleftir. Bu nedenle tüm vatandaşlara ilköğretim hizmetini götürmek için belli bölgelerde kurulan yatılı bölge okulları kullanılmıştır. Özellikle sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamalarının geniş ülke topraklarında her yere ulaştırılmasını sağlayabilen uygulama ise yatılı ilköğretim okulları olmuştur.

BÖLÜM 4

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlar ve bunlarla ilgili öneriler aşağıda verilmiştir.

4.1. Sonuçlar

4.1.1. Sosyal Nedenlerle İlgili Sonuçlar:

- Kurtuluş savaşı sosyal açıdan çok zor bir dönemdir. Bu sosyal zorluklar; savaş sonrası çok büyük maddi ve manevi kayıplar olması, uzun savaş döneminde ülkenin, eğitim, sağlık, aile gibi sosyal kurumlarının zarar görmesi, Osmanlı imparatorluğu döneminden beri süre gelen aydınlar ve halk kitleleri arasındaki bilgi ve yaşayış açısından yaşanan yabancılaşma şeklinde sıralanabilir.
- Tüm bu sorular ile baş edebilmek ve hedeflenen amaçlara ulaşabilmek için geniş halk kitlelerinin yaşadığı köylerde eğitim öğretimi gerçekleştirmek için özellikle ilköğretim kurumlarını yaygınlaştırmak için belli bölgelerde yatılı ilköğretim bölge okulları ve pansiyonlu ilköğretim okulları açılmıştır. İlk örneklerinden birisi yatı okullarıdır. Yatı okulları ilk defa 1924 yılında I. Heyet-i İlmiye toplantısında gündeme gelmiştir. 1926 yılında ise sayıları 32'dir.
- Yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okullarının ortaya çıkmasını sağlayan sosyal nedenlerin başında Türkiye coğrafyası üzerinde yerleşimi yerlerinin dağılımının dağınık olması yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde nüfusun %80'i köylerde yaşaması, öncelikli olarak köylünün eğitimi sorununu gündeme getirmiştir. Bu nedenle köylü halkı eğitmenin toplumun büyük bölümünü eğitmek olduğu görüşünün Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki eğitim politikaları için belirleyici olmuştur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yatılı okullarını gündeme getiren sosyal nedenlere ilerleyen yıllarda başka nedenlerde eklendiği görülmüştür. Bunlar şöyle sıralanabilir;

- 1926, 1946, 1950, 1977 yıllarında yaklaşık olarak bir milyon olan okutulamayan öğrenci sayısının artan nüfusla birlikte azalmadığı görülmüştür. İlköğretimin okullaşma ve okutulan öğrenci oranlarının düşük olması nedeniyle bölge okullarının tekrar tekrar gündeme gelmesini sağladığı görülmüştür.
- Temel görevleri; Türk dilini ve kültürünü yaymaya yardımcı olmak, her türlü kalkınma faaliyetlerinde merkez vazifesini görmek, çevre öğretmenlerinin iş başında yetişmelerine hizmet etmek, köylerde özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocuklara, okul öncesi eğitimi için sınıflar açılmasını sağlamak yatılı bölge okullarının özellikle Doğu Anadolu, Güney Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde sayıca fazla oldukları görülmüştür.
- 1997 yılında ilköğretimin başlıca sorunları arasında; terör ve kız öğrencilerin okula devam sorununu olduğu yönünde açıklamaların devamında, sorunları çözmek için yatılı ilköğretim okulları açılmanın ve sayıları artırılmanın öneminin vurgulandığı görülmüştür.
- Özellikle bu bölgelerimize ilköğretim uygulamalarında yapılan her tür çalışma (okulöncesi eğitim, ortaokul sonrasında sekiz yıllık eğitim, meslek kursları) için merkez olma özellikleri bu tip okulların devamlılığını sağladığı görülmüştür.
- Ülkemizde var olan bölgesel farklılıklar da, bu okulların açılmasına ilişkin sosyal bir neden olduğu söylenebilir. Yurdumuzun bazı bölgelerinde ortaya çıkan farklılıkların giderilmesi için bu bölgelerde özellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgesinde bu tip okulların daha çok açılmasına neden olduğu görülmüştür. Ayrıca bu bölgelerimizde devam eden terör olaylarının da bu okulların varlıklarının sosyal nedeni olduğu söylenebilir. Özellikle bu bölgelerimize ilköğretim uygulamalarında yapılan her tür çalışmanın (okulöncesi eğitim, ortaokul sonrasında sekiz yıllık eğitim, meslek kursları) bölgesel merkezini bu tip okullar oluşturmaktadır.

4.1.2. Ekonomik Nedenlerle İlgili Sonuçlar:

- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları'nın ortaya çıkmasında ve gelişmesinde etkili olan ekonomik nedenler;
 - Cumhuriyetin ilk yıllarında Ülke nüfusunun %80'inin köylerde yaşaması ve tarımla uğraşması,
 - Ülke ekonomisi için bilinçli ve bilgili iş gücüne ihtiyacı olması, bu ihtiyacı karşılamak için ilköğretim ve meslek eğitiminin yaygınlaştırılmasına ihtiyaç duyulması,
 - Yapılacak olan yaygınlaştırma çalışmaları için gerekli maddi kaynakların; yetişmiş eğitim personelinin, okul binalarının ve eğitim materyallerinin mevcut olmaması olarak sıralanabilir.
- Her köye gerekli eğitim koşullarını ulaştırma şansı olmayan Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğrencileri belli merkezlerde kurulan yatılı ve pansiyonlu bölge okullarda okutarak yukarıda sıralan ekonomik sorunları çözmek istediği söylenebilir. Planlı dönemle birlikte günümüze kadar artan nüfusla birlikte benzer ekonomik nedenlerin bu tip okulların varlığını devam ettirmesine neden olduğu söylenebilir.
- Bu tip okulların yer seçiminde ve inşaat projelerinde yapılan yatırım hataları nedeniyle bazı dönemlerde ekonomik açıdan yük oldukları söylenebilir. Bu sorunun kaynağı ise kuruluş yerlerinin, kuruluş amaçlarına uygun seçilmemesinin neden olduğu söylenebilir.

4.1.3. Siyasal Nedenlerle İlgili Sonuçlar:

- Yatılı ilköğretim bölge okulları ve pansiyonlu ilköğretim okullarının ortaya çıkmasında etkili olan siyasi nedenler; kurtuluş savaşı döneminde Anakara’da kurulan T.B.M.M’nin yürüttüğü iki savaşın sonucu olduğu söylenebilir. Birincisi düşman askerleri ile cephede yapılan diğeri de Anadolu’nun yıllardan beri süre gelen yoksunluğu ve yoksulluğu ile yapılan savaştır.
- Cumhuriyet rejiminin temelleri atılırken eski rejimden gelen geleneklerin birer birer değiştirildiği söylenebilir. Bu geleneklerden birisi de eğitim geleneğidir. İlk olarak Tevhid-i Tedrisat kanunu ile tüm eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlandı. Hemen ardından Anadolu’da o zamana kadar en yaygın okul olan medreseler kapatıldı. Bu okulların ilkokul kısmında okuyan öğrencilerin yatı okullarında okuyacağı ifade edildi. Böylece Cumhuriyet döneminin ilk yatılı ilköğretim uygulaması başlamıştır.
- Cumhuriyet döneminde tüm siyasiler yapılan tüm devrimlerin halka anlatılması ve milli bilincin oluşturulması gerektiğini savunmuştur. Bu amaçlar için eğitim işlerine hız verilmesi ve bu nedenle okulların ıslah edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Özellikle köylü vatandaşların her yönden eğitilmesini arzu etmişlerdir. Bu ideal için ilköğretim okullarının yaygınlaştırılmasına büyük önem verildiği görülmektedir. İlköğretimin geniş ülke topraklarında her yere ulaştırılmasını yatılı ilköğretim bölge okullarının sağlamıştır.
- Köyü kalkındırma politikasının eğitim için merkezi, yatılı bölge ilkokulları olmuştur. Köylüyü bilinçli, bilgili iş gücü olarak yetiştirmek ideali ile çıkarılan kanunlardaki hedeflerin köylere ulaşmasını, belli bölgelerde kurulan yatılı bölge okulları sağlamıştır.
- Anayasada, kimse eğitim- öğretim haklarından mahrum bırakılamaz, ilköğretim, kız erkek bütün vatandaşlar için zorunludur şeklinde ifade edilen eğitim hizmetini, devlet tüm vatandaşlarına sağlamakla mükelleftir. Bu nedenle tüm vatandaşlara ilköğretim hizmetini götürmek için belli bölgelerde kurulan yatılı bölge okulları kullanılmıştır. Özellikle sekiz yıllık zorunlu ilköğretim

uygulamalarının geniş ülke topraklarında her yere ulaştırılmasını sağlayan ilköğretim kurumu, yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okulları olmuştur.

4.2. Öneriler

Araştırma bulgularına dayanarak aşağıdaki öneriler sunulabilir:

4.2.1. Sosyal Nedenlerle İlgili Öneriler:

Yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okulları; ülkemizde anayasal hak olan eğitim öğretim, özellikle sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamalarının ülkemizin belli bölgelerinde yapılmasını sağlayan kurumlardır. Eğitimde eşitlik ilkesi çerçevesinde toplumsal adaletin eğitim boyutunu gerçekleştirmektedirler. Yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okulları, görevlerini etkin gerçekleştirebilmeleri için desteklenmelidirler.

Yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okullarının öğrenci profilini kırsal kesimde yaşayan köy çocukları ve sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumunca gönderilen ilköğretim çağ nüfusu oluşturmaktadır. Bu çocuklara ilköğretim imkânının yatılı olarak aynı binalarda sağlandığı görülmüştür. Bu iki öğrenci grubu da aileleri olmadan eğitim öğretim sürecini yatılı olarak tamamlamaktadırlar. Bu nedenle bu okullara daha çok rehberlik ve psikolojik destek sağlanabilir.

4.2.2. Ekonomik Nedenlerle İlgili Öneriler:

Yatılı ve pansiyonlu ilköğretim okullarının ortaya çıkmasında etkili olan ekonomik koşullar sonucunda; ülkenin kırsal kesimine eğitim imkânı götürmeyi, tarımla uğraşan köylüyü ülke ekonomisine farklı iş kollarında geri kazandırmayı ve eğitim harcamalarında, belli bölgelerde merkezde okullar yaparak, okul inşaatı, eğitim personeli ve araç gereç için ayrılan payı düşürmenin amaçlandığı söylenebilir. Belli dönemlerde bu konuda yanlış uygulamalar yapıldığı görülmüştür. Bu tip okulların amacına uygun yerlerin seçimi ve uygun biçimde inşa edilmesi konusunda konu ile ilgili uzmanlarla gerekli ortak çalışmalar yapılarak karar verilebilir.

4.2.3. Siyasal Nedenlerle İlgili Öneriler:

Anayasada, kimse eğitim-öğretim haklarından mahrum bırakılamaz, ilköğretim, kız erkek bütün vatandaşlar için zorunludur şeklinde ifade edilen eğitim hizmetini, devlet tüm vatandaşlarına sağlamakla mükelleftir. Bu nedenle tüm vatandaşlara ilköğretim hizmetini götürmek için belli bölgelerde kurulan yatılı bölge okulları kullanılmıştır. Özellikle sekiz yıllık zorunlu ilköğretim uygulamalarının geniş ülke topraklarında her yere ulaştırılmasını sağlayan ilköğretim kurumu, yatılı ilköğretim bölge okulları olmuştur. Bu nedenle bu tip okulların koşullarını düzeltme hedefine, eğitim politikaları içinde yer verilebilir.

KAYNAKÇA

AKYÜZ, Yahya. (2001). **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 2001'e)**. İstanbul: Alfa yayınları.

AKYÜZ, Yahya.(1989). **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e)**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayınları

ARALPCAN, Hüsniye. (1998). **Yatılı İlköğretim Okullarının Sayısal Gelişimi ve Hizmet Sunduğu Çevre**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara

AYTAÇ, Kemal. (1998). **Avrupa Eğitim Tarihi**. İstanbul: İfav yayınları.

AYAZ, Nevzat. (1994). **1995 Bütçe Raporu**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı

BUCAK, Esergül Balcı.(1993). **Türkiye’de Eğitim Politikaları ve Siyasi Parti Ödülleri**. Ankara: Adım Yayınları

BARKER, Mark T. (1993). **Missionaires and Mountain Peopels: Presbyterain Responses to Southern Appalachia**. Hispanic New Mexiko: Amerika

BAŞARAN, İbrahim Ethem. (1974). **İlköğretim Sorunları ve Çözüm Yolları**. Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara

BAŞGÖZ, İlhan. (1995). **Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

BİLGİN, H. Nihat. (1986). **İlköğretim Okulu Araştırması**. Ankara

BİNBAŞIOĞLU, Cavit. (1982). **Eğitim Düşüncesi Tarihi**. Ankara: Binbaşioğlu yayınevi

BİNBAŞIOĞLU, Cavit.(1995).**Öğretmen Yetiştirme Açısından Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi Üzerine Bir Araştırma**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

BİNBAŞIOĞLU, Cavit. (2005). **Eğitim Düşüncesi Tarihi**. Ankara: Anı Yayıncılık

CAN, Tuglar. (1965). **Yatılı Bölge Okulları**. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara: D.P.T.

- CİCİOĞLU, Hasan. (1985). **Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları
- DEMİREL, Özcan ve ÜN, Kamile.(1987).**Eğitim Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Şafak Matbaası
- DEWEY, John.(1996). **Demokrasi ve Eğitim- Eğitim Felsefesine Giriş**, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları
- DEWEY, John. (1924). **Türkiye Maarifi Hakkında Rapor**.Ankara: Milli Eğitim Basımevi
- D.İ.E.(2004). **İstatistik Göstergeleri, 1923- 2002**, Ankara: D.İ.E. Matbaası
- D.P.T. (1968). **Kalkınma Planı, İkinci Beş Yıl**. Ankara
- D.P.T. (1973). **Yeni Strateji ve Kalkınma Planı, Üçüncü Beş Yıl**. Ankara
- D.P.T. (1979). **Kalkınma Planı, Dördüncü Beş Yıllık**. Ankara
- D.P.T.(1982). **Eğitim Sektör Raporu**. Ankara
- D.P.T. (1985). **Eğitim Sektör Raporu**. Ankara
- DİKMEN, Selahattin. (1989). **Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ve Sorunları**. Ankara: O.A.İ.E,
- ERDEN, Münire. (1991). **Temel Eğitim Süreci**. Çağdaş Eğitim, 164, Ankara
- ERDEN, Münire.(1998). **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Ankara: Alkım Yayınları
- ERGÜN, Mustafa.(1982). **Atatürk Devri Türk Eğitimi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 325
- ERKUL, Hüseyin. (1997).**YİBO Yönetim ve Denetiminde Verimlilik**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönüÜniversitesiİ. İ.B.F.: Malatya
- GELİŞİLİ, Yücel. (2005). **Türkiye’de İlköğretimin Gelişimi**. Ankara: Sistem Ofset
- GÖKÇE, Birsen. (2004). **Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumları**. Ankara: Savaş Yayınevi
- GÜVEN, Mehmet. (1996). **Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında ve Ailesi Yanında Kalan Öğrencilerin Benlik Kavramı Düzeyleri**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi: Ankara

- GÜVENÇ, Bozkurt. (2003). **İnsan ve Kültür**. İstanbul: Remzi Kitabevi
- İNAL, Kemal.(2004). **Eğitim ve İktidar**.Ankara: Ütopya Yayınevi
- İNAN, Rauf.(1983). **Cumhuriyet Döneminde Eğitim. Mustafa Necati**.Bilim ve Kültür Dizisi Atatürk Kitapları, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- KALAYCI, Nurdan. (2004). **Cumhuriyet Döneminde İlköğretim**. İstanbul: Milli Eğitim Yayınları
- KAPTAN, Saim. (1998). **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri
- KARASAR, Niyazi. (1999). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel yayıncılık
- KAYA, Y.Kemal.(1984). **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- KILIÇ, Durmuş. (2001). **Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ile Diğer Okulların Toplumsal Fonksiyonlarını Gerçekleştirme Düzeylerinin Karşılaştırılması**. Yayınlanmış Doktora Tezi, Erzurum
- KÖSTÜKLÜ, Nuri. (1985). **Kazım Karabekir'in Açtığı Okullar**. Belgelerle Türk Tarih Dergisi, 5, İstanbul
- LYNCH, Patrick D. (1993). **Educational Vouchers: Vouchers in the Indian Education System**. Pennsylvania State University. Amerika
- LOMAWAİMA, K. Tsianina. (1994). **They Called it Prairie Light :The Story of Chilocco Indian School**.
- MEB. (1945). **Tebliğler Dergisi**, Ankara: Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Cilt:14, Sayı: 334, Sayfa: 209.
- MEB.(1951). **Tebliğler Dergisi**, Ankara: Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Cilt: 14, Sayı: 675, Sayfa:184.
- MEB.(1952). **Tebliğler Dergisi**, Ankara: Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Cilt: 15, Sayı:715, Sayfa:141
- MEB.(1961). **Tebliğler Dergisi**, Ankara: Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Cilt: 24, Sayı:1137

MEB. (1963). **Tebliğler Dergisi**, Ankara: Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Cilt: 26, Sayı 1258

MEB.(1946). **Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının, Milli Eğitim ile İlgili Söylev ve Demeçleri, Türk Devrim Tarihi Yayınları**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi

MEB. (1960). **Milli Eğitim Bakanlığı Faaliyet Raporu**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

MEB.(1995). **Milli Eğitim Bütçe Raporu**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

MEB.(1996). **Milli Eğitim Bütçe Raporu**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

MEB. (1968). **222 Sayılı Kanuna Göre, Yatılı - Pansiyonlu İlkokullar Yönetmeliği**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi

MEB.(1973). **Cumhuriyet'in Ellinci Yılında Milli Eğitimimiz**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

MEB.(1980). **Atatürk Diyor ki**. İstanbul: Devlet Basımevi

MEB.(1985). **Atatürk'ün Maarif ile İlgili Direktifleri**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

MEB.(1993). **T.C. Hükümet Programlarında Eğitim 1920- 1993**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi

MEB.(1991). **Onuncu Milli Eğitim Şurası**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

MEB.(1991). **Onuncu Milli Eğitim Şurası**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

MEB.(1995). **On beşinci Milli Eğitim Şurası, Hazırlık Dokümanları**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

MEB.(1997). **İlköğretim Kurumları Yönetmeliği**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

MEB. (2003). **Türkiye'de İlköğretimin (Dünü- Bugünü- Yarını)**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

MEB. (2003). **Yatılı İlköğretim Bölge Okulları ve Pansiyonu İlköğretim Okulları Yönetici Kılavuz Kitabı**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

MEB. (2000). **2001 Yılı Başında Milli Eğitim**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB. (2001- 2007). **Milli Eğitimde Sayısal Gelişmeler**. Araştırma ve Planlama Dairesi Başkanlığı. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi

Milli Eğitim Mevzuatı.(2006). **Hukuk Cep Kitapları Dizisi**. Ankara: Seçkin Yayıncılık
Milliyet Gazetesi, 11.10.1997

OKÇABOL, Rıfat. (1999). **75 Yılda Eğitim**. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

ÖZERGİN, Faruk. (2000). **Kazım Karabekir Çocuk Davamız**. İstanbul: Emre Yayınları

ÖZÇELİK, Durmuş Ali. (1987). **Eğitimde Program Geliştirme, Genel Öğretim Yöntemleri**. Ankara. ÖSYM Eğitim Yayınları

SAĞLAMER, Emin. (1980). **Temel Eğitim Çalışmalarına Başlarken**. Çağdaş Eğitim Dergisi, 46, Ankara

SÖNMEZ, Veysel.(2008). **Eğitim Felsefesi**. Ankara: Anı Yayıncılık

SENCER, Muzaffer. (1992). **Türkiye'nin Yönetim Yapısı**. İstanbul: Alan Yayınları

ŞENGÖR, Celal. (2006). **Cumhuriyet Bilim ve Eğitim Politikası ve Hasan Ali Yücel**. Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyet'in Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyum Bildirileri, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Matbaası

T.C. Anayasası.(2008). **Hukuk Cep Kitapları Dizisi**. Ankara: Seçkin Yayınları

T.C. Maarif Vekâleti(1929). **İlk Mektepler Talimatnamesi**. İstanbul: Devlet Matbaası

T.C. Maarif Vekilliği. (1937). **Köy Öğretmenleri Kanunu**. İstanbul: Maarif matbaası

T.C. Maarif Vekilliği. (1939). **Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in 1939 Maarif Şurası Açış Nutku**. İstanbul: Maarif Matbaası

T.C. Maarif Vekilliği.(1940). **Köy Enstitüleri Kanun Layihası**, İstanbul: Maarif Matbaası

T.C. Maarif Vekaleti (1943). **Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu İzahnamesi**. Ankara: Maarif Matbaası

T.C. Maarif Vekilliği.(1940). **Maarif ile ilgili kanunlar I**. İstanbul: Maarif Matbaası

T.C. Maarif Vekilliği.(1944). **Maarif ile ilgili kanunlar II**. İstanbul: Maarif Matbaası

T.C. Maarif Vekilliği. (1959). **Maarifimiz, Maarif Vekili Tevfik İleri'nin Radyo Konuşması**. Ankara: Maarif Basımevi

TONGUÇ, İsmail Hakkı. (1946). **İlköğretim Kavramı**. İstanbul: Remzi Kitapevi

T.DK. (1986). **Büyük Türkçe Sözlük**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

VARIŞ, Fatma. (1994). **Eğitim Bilimlerine Giriş**. Ankara

YOZGAT, Fazıl. (1990). **İlköğretim Okullarında (İlköğretim ve Yatılı İlköğretim Okullarında) Öğrencilerin Psiko-Sosyal Problemlerinin İncelenmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi: Ankara

Elektronik Veri Kaynakları:

<http://www.mevzuat.meb.gov.tr/html/82.html> (İnceleme Tarihi:12.02.2008)

<http://www.meb.gov.tr/Stats/Apk2002/501.htm#5b12> (İnceleme Tarihi 11.03.2008)

<http://www.iogm.meb.gov.tr/stats/ html> (İnceleme Tarihi 15.04.2008)

<http://www.meb.gov.tr/stats/ICINDEKILER1.html> (İnceleme Tarihi: 16.04.2008)

<http://www.meb.gov.tr> (İnceleme Tarihi: 14.04.2008)